Šta se promenilo posle 6 meseci

ČUVARI PROTESTA U LETNJEM PERIODU

Eutanazija

SVOJEVOLJNA SMRT, BEZ STIGME

BiH 4,70 KM; Hrvatska 19 KN; Makedonija 175 DEN; Crna Gora 2.50 EUR; Slovenija 2.80 EUR; Greece 3.00 EUR; Austria, Germany 4.00 EUR; Switzerland 6.00 CHF

cena 250 RSD

9 770353 802002 01462

VREME

broj 1484

13. jun 2019.

INTERVJU:
MILJENKO JERGOVIĆ

VUČIĆ NIJE LIK ZA ROMAN

Posetite Vugl.rs !

Vugl je medijski portal namenjen razvoju političke pismenosti i kritičkog mišljenja.

Podstičemo dijalog, promišljanje i zdravu kritiku aktuelnih društvenih procesa.

Ne nudimo gotove odgovore već postavljamo pitanja: gde živimo, kako živimo, za šta živimo.

VUGL.RS

GDE ŽIVIŠ // KAKO ŽIVIŠ // ZA ŠTA ŽIVIŠ

VREME
BROJ 1484
13. jun 2019.

04 Zoom: Šta to voda nosi...
06 Protesti: Šta se promenilo u poslednjih šest meseci
12 Nuspojave: Zamke teorije o Vučićevoj svemoći
14 Intervju: Miljenko Jergović
21 Nagrada: "Staša Marinković" Slobodanu Georgijevu
22 Godinu dana beogradske vlasti: Doktore, kako je to biti gradonačelnik

26 **Intervju:**
Snježana Milivojević

31 Lični stav: Aris Movsesijan
32 Eutanazija: Svojevoljna smrt, bez stigme
35 TV Manijak: Svet koji nestaje

KULTURA

36 **Finansiranje:**
1% za kulturu

38 Proza: Nikuda ne idem
40 Intervju: Saša Marjanović, slikar
42 Esej: Da li je to danas bitno
44 Jubilej: Pismo mladim piscima
46 Balet: Ceo labud za kilo mesa
46 Izložba: Deformisana lica

SVET

48 **Rusko-kineski odnosi:**
Ledeni put svile

51 Tursko-američki odnosi: Prijatelj mog neprijatelja
54 Češka: Protesti protiv Andreja Babiša

MOZAIK

56 "Rammstein": Crna vatra
59 Navigator: Preračunaj ponovo
60 Strip: Narodni vez
62 Vreme uživanja: Minđuše

"Nema slobodnih izbora, ni sređene izborne administracije, ni urednog izbornog dana ukoliko im ne prethode javna debata i slobodni mediji. Bez slobodnih medija i demokratije ne možete da napravite selekciju najboljih ljudi koji će u društvu obavljati javne funkcije i onda imate društvo na silaznoj putanji. Zato demokratije propadaju"

RAZGOVARALA: IVANA MILANOVIĆ HRAŠOVEC

Zašto Srbija i Beograd izdvajaju najmanje u regionu za kulturu? I zašto kampanju za povećanje fonda za kulturu pokreću oni koji od države dobijaju najmanje novca

PIŠE: SONJA ĆIRIĆ

Globalni odnosi se menjaju. Dok se saradnja između SAD i Turske pogoršava, poboljšava se saradnja Rusije sa Turskom i pogotovo sa Kinom. Trenutnim okolnostima uprkos, bliskost Moskve i Pekinga ipak ne treba preuveličavati

PIŠE: MILAN MILOŠEVIĆ

Fotografija na naslovnoj strani: **Marija Janković**

izdavač
NP "VREME" d.o.o.
Kosovska 17, Beograd

direktor
Stevan Ristić

pomoćnik direktora
Vojislav Milošević

finansijski direktor
Daniela Vesić

glavni urednik
Dragoljub Žarković

odgovorni urednik
Filip Švarm

pomoćnici glavnog urednika
Jovana Gligorijević, Momir Turudić

redakcija
Dejan Anastasijević, Dimitrije Boarov, Slobodan Bubnjević, Radoslav Ćebić, Sonja Ćirić (kultura), Zora Drčelić, Slobodan Georgijev, Andrej Ivanji (svet), Jelena Jorgačević, Tatjana Jovanović, Radmilo Marković, Saša Marković, Ivana Milanović Hrašovec, Marija Janković (foto), Milan Milošević, Teofil Pančić, Saša Rakezić, Mirko Rudić, Tamara Skrozza, Zoran Stanojević, Bojan Stekić, Dragan Todorović, Tanja Topić, Biljana Vasić, Miloš Vasić

dokumentacija
Dragoslav Grujić (arhiva)
Jelena Mrđa (foto)

tehnička redakcija:
Ivan Hrašovec (ur.), Tanja Stanković, Vladimir Stankovski, Slobodan Tasić;
lektori: Olga Babić, Živana Rašković, Ivana Stanković;
korektori: Nikola Dragomirović, Ana Ćuk Dragomirović, Stanica Milošević

internet izdanje
www.vreme.com
Marjana Hrašovec

prodaja i pretplata
Nikola Ćulafić, Milan Radović

računovodstvo
Slavica Spasojević

marketing
Aleksandar Aleksić (direktor)

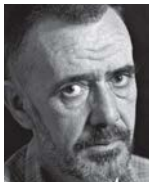
e-mail: redakcija@vreme.com
telefon redakcije: 011/3234-774
telefaks: 011/3238-662

štampa: Rotografika, Subotica

ISSN 0353-8028
COBISS.SR-ID 16907266

Prenošenje, preuzimanje ili korišćenje tekstova objavljenih u Nedeljniku "Vreme" je zabranjeno. Za svako eventualno korišćenje potrebna je posebna dozvola autora i NP VREME, kao nosioca isključivih imovinskih prava na iskorišćavanje autorskih dela koje su stvorili zaposleni u NP VREME.

DRAGOLJUB ŽARKOVIĆ

Šta to voda nosi: Vučić je pokazao poznavanje prirode i društva, posebno društva kome je on predsednik

Demonstriranje dušebrižništva spada u opis poslova svake vlasti, ali ta vrsta podvižništva, još od spasavanja dečaka iz smetova kod Feketića, u Srbiji ekskluzivno pripada Predsedniku

ZAPOVEST: DROBNJAK, DODAJ JOŠ KILOMETARA

Svako ko se pitao zašto nadležni ne obilaze poplavljena područja i sam je znao odgovor. "Pravo prvenstva" pripada Aleksandru Vučiću, a budući da je on bio sprečen konferencijama, panelima i posetama raznih zvaničnika, što je sve tačno, pojavio se u utorak na mestima gde je prošle nedelje voda uništila ljudsku imovinu i trud.

Uostalom, ovi drugi – ako ima još nekog nadležnog u Srbiji osim njega – ne bi rekli "Puzoviću, sredi to" i "Drobnjak, da to završiš za četiri nedelje", a nesretni direktor "Srbijavoda" i "Puteva Srbije" samo su treptali kao svrake na jugovini, dok bi, da je kojim slučajem došao neko ko jeste nadležan ali nema moć, na jedno uvo, možda, čuli i shvatili šta se od njih traži, a na drugo bi ispustili te glasove jer ne dopiru iz gospodarevog grla.

Demonstriranje dušebrižništva spada u opis državnih, političkih i propagandnih poslova svake vlasti, ali ta vrsta podvižništva, još od spasavanja dečaka iz smetova kod Feketića, ekskluzivno u Srbiji pripada Predsedniku i otišao je do gradova, sela i zaselaka, među ljude koji, kad ih je muka stisla, nisu mogli da vide i pojadaju se ni nadležnim opštinskim vlastima.

Nisu ti na takozvanim "nižim nivoima" bezdušni, nego ne mogu da kažu "imamo para" niti "asfaltiraćemo svih sedam kilometara puta, čuješ li Drobnjak, a ne samo tri kilometra."

A dan je bio letnji, prozračan, gotovo bez oblačka, idealan za slikanje, pa je Predsednik imao idealne uslove ne samo da pokaže znanje iz "zanimljive geografije" – "Drobnjak, nije Grdelica nego Grdica" – nego je dobio odličnu ocenu i iz poznavanja prirode i društva, posebno društva kome je on predsednik.

NAČIN VLADAVINE: JAČANJE "APSOLUTNOG AUTORITETA"

Ne bih želeo da čitaoci pomisle kako ja nešto zameram Vučiću što je obišao te jadne ljude, ali razmišljam šta bi bilo da su mu državnička posla bila dugotrajnija i da je, na primer, bio u nekom novom Dejtonu. Ko bi znao razliku između Grdelice i Grdice (predgrađe Kraljeva) i ko bi delio pare kao da ih deli od dedovine, kao da su njegove.

Ja mu zameram što svaki dan sve više i jače napredujemo ka vladavini "apsolutnog autoriteta" i što to demonstrira svaki put sve više, pouzdajući se u istraživanja fokus grupa koja pokazuju da Srbi vole jakog šefa.

Pošto je izabrao taj model upravljanja, nekako je izgubio i pravo da se žali što ga svi – koji se usude – optužuju za sve što ne valja, pa se tako na ovoj poplavljeničkoj turneji osvrnuo i na optužbe – nakon elementarne nepogode u mreži srpske fudbalske reprezentacije na gostovanju u Ukrajini – da je on postavio Kokezu, a sled bi ispravno glasio ovako – onda je Kokeza postavio Krstajića, a ovaj je postavio igru tako da možemo biti srećni što smo primili samo pet golova.

Još manje bih želeo da u ovu priču o karakteru vladavine uplićem fudbalska batrganja, ali, što bi rekla deca – nisam ja počeo. To je Vučić pominjao, jadajući se ljudima kojima je dosta i njihovog jada, na sudbinu "dežurnog krivca" za sve i svašta što je uobičajena pojava u monodramama. Pogotovo kad su loše.

Ali ova njegova monodrama još traje i nađe se tu svega za svačiji ukus – od lopatanja do loptanja – pa se i deo opozicije dosetio da zahteva od Vučića da pred naredne izbore rastavi državnu funkciju od partijske, što nije realan zahtev, kao i zahtev iz početnih koraka iskorišćavanja nezadovoljstva demonstranata – da Vučić podnese ostavku.

Ta simbioza između čoveka i partije dostigla je perverzni vrhunac. Pogledajte samo kako mu aplaudiraju svakom prigodom. I nema opozicione sile koja bi razvrgla ovu interesnu zajednicu u kojoj su članovi partije nešto zahvaljujući tome što je on sve. I sve tako dok jednog dana ne izgube izbore.

Karikatura: Vladimir Radibratović

AMERIČKA MISIJA: PET STOTINA EVRA, KLINTON, PALMER...

U utorak je, obilazeći poplavljena područja, Vučić kako red u ovom igrokazu i nalaže, pominjao i neke od svojih snova – a najpre da do kraja godine prosečna plata bude pet stotina evra, što obećava već dve godine. Ima za to lak recept: naredi Jorgovanki Tabaković, guvernerki Narodne banke Srbije da podesi da kurs evra obori za još desetak dinara i evo ti koliko sutra veće plate koja neće, istina, da vredi ni pišljiva boba. Kao što ni sada ne vredi.

Najsvežiji podaci iz Udruženja banaka pokazuju da je dug građana za gotovinske zajmove premašio onaj za stambene, jer za keš kredite trenutno duguju 425 milijardi dinara, a za krov nad glavom 411 milijardi dinara.

Jagma za takozvanim "keš kreditima" pre je izraz nemoći da se od zarade živi pa je potrebno krpiti ne samo rupe u domaćinstvu već premostiti i prethodne dugove, obezbediti elementarne potrebe – deca u školi, letovanje, crkla mašina za veš... Deo navale na gotovinske kredite delom je i posledica povećanja plata u javnom sektoru na šta je država posebno osetljiva, dok preduzetnici i zaposleni kod njih "beru kožu na šiljak" i u reklamnom bloku u seriji "Srećni ljudi" sa zavišću gledaju bankarske manekene koji ti "na jedan klik" daju lovu u gotovom.

Šta smo još imali ovog utorka, u danu kada nastaje ovaj tekst? Klinton je stigao u Prištinu i tamo su mu zakačili nekakav orden. Mi smo pred prošle američke izbore tipovali na njegovu ženu pa smo i neku lovu dali Klintonovoj fondaciji, a Vučić se tada s njim slikao.

Sad mu je zapalo, Vučiću mislim, da se slika s Metjuom Palmerom, ali sve što je tu novo jeste da je ovaj put Palmer razgovarao i sa delom srpske opozicije (Đilas, Jeremić, Lutovac).

Za tu svečanu priliku iskopao sam i Palmerov roman "Američka misija" (izdavač "Laguna") u kojoj on govori o pobunjenom službeniku Stejt departmenta koji otkriva korumpiranog ambasadora i još više slojeve u administraciji, spasava neko selo u Kongu i ženi se ženom koju voli.

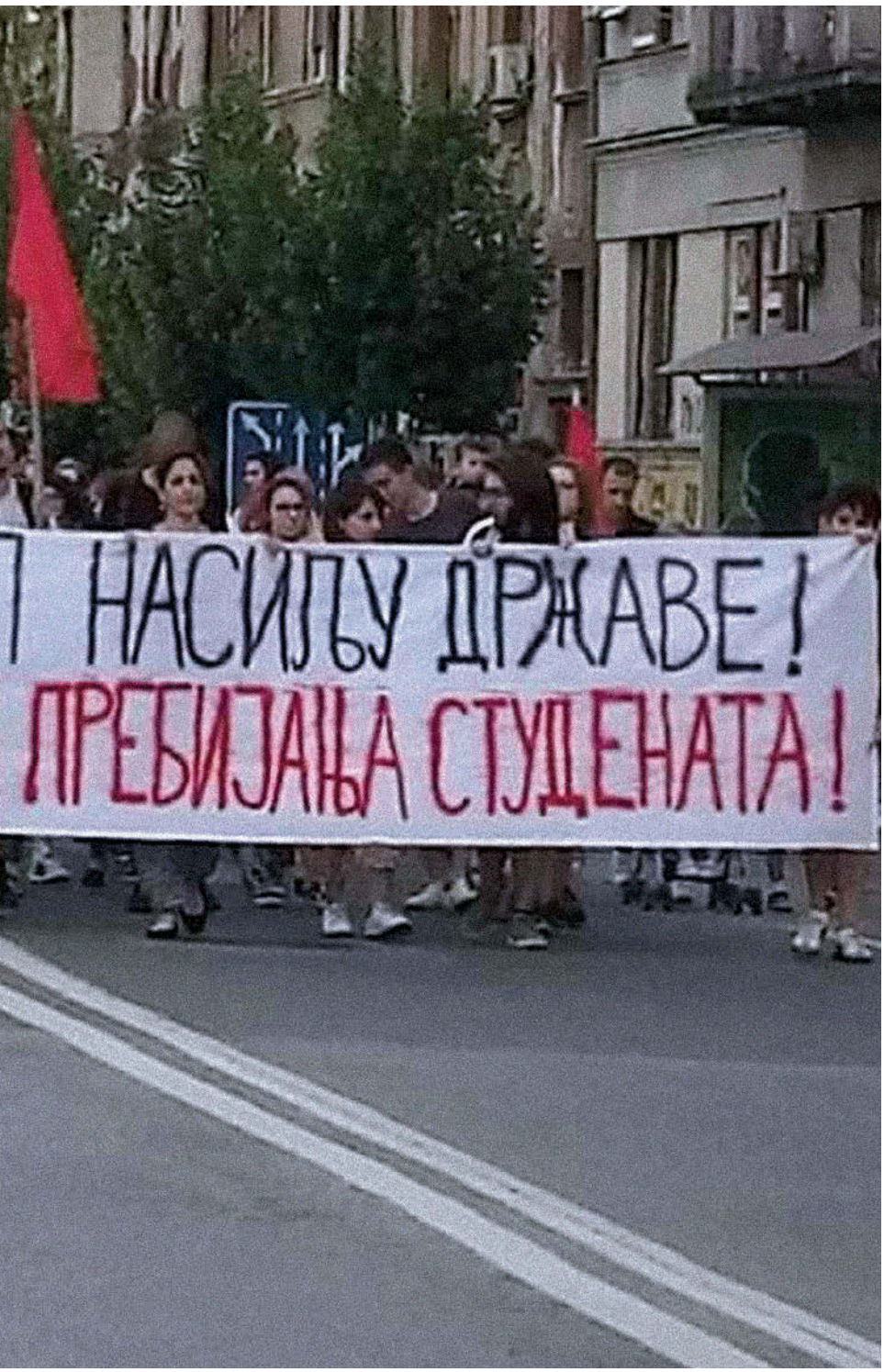
Ako me neko pita kakve to veze ima s našom situacijom, mogu jedino da odgovorim kako i Palmer zna da samo romani imaju srećan kraj. ¶

ČUVARI PROTE U LETNJEM PE

Hoće li se samoorganizovanje naroda koje je nedavno spominjao glumac Nikola Kojo dogoditi već sledeće subote tako što će se građani vratiti na svoje proteste zato što batinaši još žešće premlaćuju one čije im se društveno-političke aktivnosti ne dopadaju ili će čuvari protesta u letnjem periodu ostati Dragan Đilas i Boško Obradović? Prognoze su nezahvalna stvar, u protestima #1od5miliona se ništa i nikad od prvog dana nije zasigurno znalo. To je možda bila njihova najveća slabost, ali i snaga – istovremeno

STA RIODU

PONOVO NA ULICI:
Protesti u Novom Sadu zbog prebijanja aktivista
Foto: Čuvari vatre

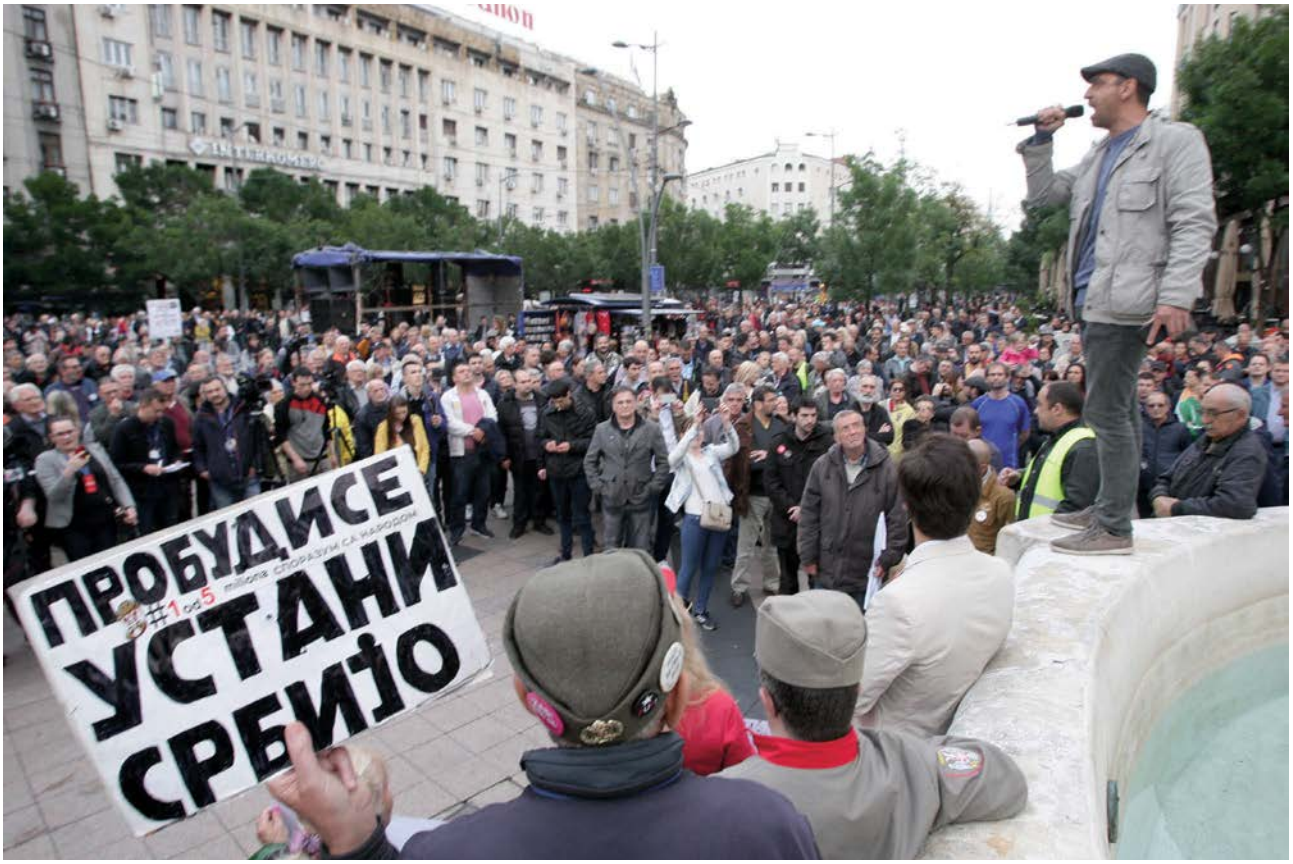
Ima već sigurno dve nedelje kako se u tom, vrlo uskom medijskom prostoru koji nije režimski, svode računi šestomesečnih građansko-opozicionih protesta. Ma, šta šestomesečnih, to je svođenje trodecenijskih računa. Ali, o njima drugom prilikom. Analize i bilansi, dakle, protesta #1od5miliona. Da li je čaša poluprazna ili polupuna, šta je dobijeno, šta izgubljeno, zašto su protesti uspeli, zašto propali, ko je kome preoteo proteste, ko je hejtovao, ko radio, kome se ko gadi i ko već jednom treba da se odluči šta hoće, ali, ipak, sve u dobroj veri da ništa više nije isto kao pre 8. decembra i da je pomak napravljen. Izveštaj Evropske komisije konačno je detektovao razloge zbog kojih građani Srbije mesecima protestuju, narodni poslanici bojkotuju parlament, izgledan je i bojkot izbora ukoliko režim ne omogući fer i pošten izborni proces, ukratko – napravljena je dobra osnova za neku sledeću pobunu...

Sve bi to bilo u redu, poznati, umorni razgovori pred kelnerovo nervozno gašenje svetla u kafani ne bi li otišli poslednji gosti koji su tu proslavili 30 godina od male mature. Samo kada u ovoj zemlji ne bi batinali neistomišljenike. A batinaju još žešće nego pre šest meseci kada su protesti i otpočeli zbog krvavih košulja i razbijenih glava. U subotu 8. juna, posle protesta #1od5miliona u Novom Sadu pretučen je student, jedan od organizatora novosadskog protesta Dejan Bagarić, a dan pre, dvojica studenata aktivista Združene akcije "Krov nad glavom" Marko Đelević i Mihajlo Nikolić.

A U BEOGRADU

U subotu 8. juna, u 18.15, kod Terazijske česme, tačno šest meseci od prve subotnje šetnje "Stop krvavim košuljama", jedan stariji gospodin sa safari šeširom tužno se smeška: "Više ljudi bude na otvaranju tržnog centra nego što nas je danas ovde!" Kako bilo, u protestnu šetnju je krenulo sa Terazija nekoliko hiljada ljudi. Ako ih toliko dođe na otvaranje tržnog centra, svaka im čast! Ali, dramaturg Siniša Kovačević, novinar Vukašin Obradović, gradonačelnik Šapca Nebojša Zelenović i glumac Branislav Lečić govorili su kao da je pred njima 5 miliona, srčano, dugo i bez zadnje misli o fajrontu. Protestna šetnja je krenula od Terazija, »

DO DALJNJEG NA ISTOM MESTU: Terazije. Beograd
Foto: Sava Radovanović /Tanjug

pa ulicama Kralja Milana, Resavske, zatim Bulevarom kralja Aleksandra preko Takovske do zgrade RTS-a.

Tamo, kod RTS-a, protest je završen, uz lepljenje nalepnica na ulazna vrata RTS-a "Stop lažima, budi normalan" i mada je bilo zakulisnih najava da je to poslednji protest, a sad adio, letnja pauza, niko ništa slično nije kazao, niti najavio. Ostalo je da će protesti biti nastavljeni jer se, kako su organizatori protesta saopštili, i tog 8. juna šetalo u više od 40 gradova u Srbiji.

Izgleda da niko ne želi da svira kraj, pa ni poluvreme, iako bi broj ljudi u šetnjama možda mogao i da navede na takvu pomisao o okončanju, da kažemo, ove faze protesta. Kad je 20. aprila Boško Obradović, šef Dveri, najavio pauzu za Uskrs i novo okupljanje 4. maja, nije se dobro proveo: "To je to, ljudi! Uradili smo sve što je do nas da se ova politička kriza prevaziđe normalnim dijalogom! Ostaje nam samo da u subotu 4. maja svi dođemo za Beograd i ostanemo koliko je potrebno dok ne ostvarimo slobodu! Očekujem da se cela Tviter zajednica odazove ovom pozivu!"

Ljudi su već bili razdražljivi od ranijih najava pauziranja, Nikola Kojo je podigao pobunu tvitom: "Kao i 2016. Kao i pokušaj odlaganja za 16.1.2019. A sad 4. 5.??? Nemate više kredita za pozivanje. Kartica vam je blokirana zbog prevare, izdaje, krađe protesta, života, energije i slobode." I ovim: "Spasiba za družbu, Sojuz za Serbiu. Pregovarajte i lepite im nalepnice. To je vaš maksimum!" Direktno Obradoviću Kojo je poručio: "Boško, mi nismo 'Tviter zajednica'. Mi smo izjebani narod koji tabana mesecima, a kome Vi i Vaš nadređeni D. Đilas otimate šansu da se izbori sa AV... Ne vređajte."

I inače, zbog tih nadgornjavanja po društvenim mrežama između političara i viđenijih građana, tzv. ljudi iz kulture, stvoren je utisak o postojanju dubokog jaza između "građanskog" i "stranačkog". Građani su se, jedna je od popularnijih teza, povukli s protesta zato što je tamo negde oko upada na RTS, 16. marta, ili nekoliko subota pre proteste preuzeo Savez za Srbiju, tačnije, oni koji su na ovaj ili onaj način već bili ranije na vlasti.

Od samog početka važilo je: "Političarima nije mesto na kamionu" ali i: "Zašto nema političara na kamionu?" Jedni su tvrdili da će političari rasterati građane s protesta, drugi da se građanski protesti moraju završiti izborima na kojima će se glasati za političke stranke a ne glumce s protesta. Jedan je glumac postao političar (Sergej Trifunović), drugi glumac je napustio proteste (Branislav Trifunović). Treći je (Nikola Kojo), u intervjuu NIN-u, pre mesec i kusur o sudbini protesta govorio ovako: "S jedne strane, dobro je da je evidentiran kapacitet za pobunu protiv okupacije. To je pokazao veliki broj ljudi na ulicama u najhladnijim danima u godini. Ta glad za slobodom i normalnošću je isplivala pored svih pokušaja da se protesti anesteziraju i obesmisle. Ljudi su dolazili. Ujedali se za cipelu koja ih vuče na ulicu, kršili zube o pištaljke, pozajmljivali novac za gorivo, u besu govorili da je ovo poslednja subota, ali su ipak dolazili i dolazili... Naravno, i tu postoji prag tolerancije. Kada su shvatili da bezidejne šetnje, rejv žurke, sporazumi sa narodom i upadi u televizije, predsedništva i MUP nisu ništa drugo do učešće u loše režiranoj predstavi koja ima za cilj gašenje bunta, počeli su lagano da prestaju da dolaze. I to je tako. Ali, pošto je u fazi proces otrežnjenja i pošto ljudi polako shvataju da su im protest od početka, iz prikrajka vodili cenzusolovci, uz pomoć raznog polusveta i polunovinara i studenata koji su im verovali (a koji su

NASTAVAK POLITIČKOG NASILJA: Premlaćeni Dejan Bacarić, Marko Đelević i Mihajlo Nikolić
Foto: "Krov nad glavom"

Izveštaj Evropske komisije konačno je detektovao razloge zbog kojih građani Srbije mesecima protestuju. Sve bi to bilo u redu samo kada u ovoj zemlji ne bi batinali neistomišljenike. A batinaju još žešće nego pre šest meseci kada su protesti i otpočeli zbog krvavih košulja i razbijenih glava

se, pouzdano znam, osvestili), stvari se ponovo okreću nabolje. Narod se ponovo samoorganizuje i uskoro će stvari leći na svoje mesto." (NIN, 9. maj)

Hoće li se samoorganizovanje naroda koje je nedavno spominjao glumac Nikola Kojo dogoditi već sledeće subote tako što će se građani vratiti na svoje proteste zato što batinaši još žešće premlaćuju one čije im se društveno-političke aktivnosti ne dopadaju ili će čuvari protesta u letnjem periodu ostati Dragan Đilas i Boško Obradović? Prognoze su nezahvalna stvar, u protestima #1od5miliona se ništa i nikad od prvog dana nije zasigurno znalo. To je možda bila njihova najveća slabost, ali i snaga – istovremeno.

BATINANJA U NOVOM SADU

U međuvremenu, razlozi za samoorganizovanje samo se nižu. Pre nekoliko dana brutalno je pretučen Dejan Bagarić, student Filozofskog fakulteta u Novom Sadu i aktivista #1od5miliona, u subotu uveče 8. juna, posle protesta, i iz Kliničkog centra Vojvodine pušten u ponedeljak 10. juna u 13h. Pre njega, u petak 7. juna, napadnuti su i aktivisti Združene akcije "Krov nad glavom" Marko Đelević i Mihajlo Nikolić, posle protesta zbog seče drveća u Novom Sadu. Sva trojica su studenti i aktivni u borbi protiv aktuelne vlasti. Nebojša Stefanović, ministar policije je izjavio da policija ima pretpostavke o tome ko je pretukao jednog od organizatora protesta #1od5miliona, ali da u interesu istrage ne može više ništa da kaže. Ali je rekao da "osuđuje svako nasilje kao što su i upadi u institucije i napadi na žene". Poznavaoci prilika među batinašima na lokalu tvrde da su priče o obustavljanju protesta okuražile batinaše da se svete, "pred kraj".

Vojvođanski klub je apelovao na građane Novog Sada da u utorak 11. juna, u 18 sati dođu na "Protest protiv prebijanja studenata" i na taj način pruže podršku napadnutim studentima: "Aktuelni režim možda ume da paralliše opoziciju, ali nema načina da se izbori protiv studentskog bunta. Njih ne mogu da optuže ni za propale privatizacije, ni za pogrešne političke odluke, ni za mito, ni za korupciju, ni za Kosovo. Zato su na studente poslali svoje maskirane batinaše, koje su godinama gajili i negovali, stvarajući političku klimu u kojoj je svako ko misli neprijatelj, a fizička eliminacija regularan način političke borbe. Srbija je postepeno izašla iz latentne i ušla u manifestnu fazu fašizma: režim podržava fašiste, a fašisti štite režim", stoji u saopštenju Vojvođanskog kluba uz poziv Novosađanima da je vreme da prestanu da se dele po stranačkoj, nacionalnoj ili generacijskoj pripadnosti i da pokažu da su spremni da se organizuju i bore, "rešeni da se ovo zlo zaustavi".

Pre skoro mesec dana prebijen je Dalibor Stanojević, odbornik DS-a i jedan od organizatora protesta #1od5miliona u Knjaževcu. DS je u svom saopštenju naveo da su Stanojevića "brutalno pretukli tokom proslave Dana opštine predsednik te lokalne samouprave Milan Đokić zajedno sa dvojicom saradnika, naočigled nekoliko svedoka".

I POČELO JE S BATINANJIMA

Protesti #1od5miliona počeli su pod nazivom "Stop krvavim košuljama", a neposredni povod bio je prebijanje Borka Stefanovića, predsednika Levice Srbije. Stefanovića su batinaši uoči tribine Saveza za Srbiju u Kruševcu, zajedno sa Bobanom Jovanovićem i Markom Mandićem, aktivistima Levice Srbije, šipkama besomučno pretukli. Jedva tri nedelje kasnije zapaljena je kuća novinaru portala Žig info Milanu Jovanoviću, iz Grocke, a sada već bivši predsednik Opštine Grocka i bivši visoki funkcioner SNS (podneo je ostavku na sve funkcije u međuvremenu) Dragoljub Simonović osumnjičen je kao naručilac paljenja kuće Milana Jovanovića. Simonović se, inače, brani sa slobode i uzvraća tužbama Jovanoviću i Željku Matorčeviću, glavnom uredniku portala Žig info za "nanetu psihičku bol", a na suđenju ga pozdravljaju aplauzom. Ipak, zahvaljujući pritisku javnosti i protestima, jedan visoki funkcioner SNS-a je "pao".

I afera "Jutka" dobila je epilog zahvaljujući protestima #1od5miliona i pritisku javnosti. Milutin Jeličić Jutka, funkcioner SNS-a i dugogodišnji predsednik SO Brus, morao je da podnese ostavku zbog svedočenja Marije Lukić, njegove sekretarice, koju je seksualno uznemiravao i poslao joj 15.000 neprimerenih poruka. Ispred SO Brus došli su predstavnici opozicije, koji su tražili da se na dnevni red stavi imenovanje novog predsednika opštine. Postojala je mogućnost da bi Jutka mogao da obavlja dužnost predsednika opštine do izbora novog. Jutka na suđenju negira sve optužbe. Obelodanjivanjem ovih afera vlasti, protesti to odgovorio kontramitinzima, Vučićevi satrapi su najavljivali štrajkove glađu, sve je nalikovalo na zemlju čuda i iskrivljena ogledala.

KURTA, MURTA I 5. OKTOBAR

Potom je došao i dan D, 13. april koji jeste bio "najveći opozicioni skup od 5. oktobra", ali nije mogao biti 5. oktobar. Teofil Pančić, kolumnista "Vremena", u Utisku nedelje 9. juna kaže da se u pozivanju na 5. oktobar stalno zaboravljaju dve stvari: 1) da su 5. oktobru prethodili izbori 24. septembra koje je Milošević izgubio, a da je 2) te izbore izgubio jer smo godinu i kusur pre bombardovani.

Obelodanjivanjem afera vlasti, protesti *#1od5miliona* dobili su zamajac i svrsishodnost, postali su neki vid parlamenta izvan parlamenta. Zato je bojkot parlamenta proizašao iz toga kao najnormalnija stvar. Upad u RTS i opkoljavanje Vučića u predsedništvu doveli su, s druge strane, proteste u ćorsokak uz optužbe između građanskog i stranačkog dela protesta o izdaji i preotimanju *#1od5miliona*

#1od5miliona dobili su zamajac i svrsishodnost, postali su neki vid parlamenta izvan parlamenta. Zato je bojkot parlamenta proizašao iz toga kao najnormalnija stvar.

Upad u RTS i opkoljavanje Vučića u predsedništvu doveli su, s druge strane, proteste u ćorsokak uz pomenute optužbe između građanskog i stranačkog dela protesta o izdaji i preotimanju #1od5miliona. Najveći problem je bio taj što su i građani i opozicija tim činom samo izgubili, a Aleksandar Vučić i Ana Brnabić dobili smokvin list kojim pokrivaju svoju golotinju. Uz to, neostvarivi ciljevi, prizivanje dana D, često se činilo kao pucanje iz prazne puške. Svih tih subota, a posebno pred protest 13. aprila, prizivani su prevrat, promena sistema, obaranje Aleksandra Vučića sa vlasti, rečju 5. oktobar. Režim Aleksandra Vučića je na

I Dušan Teodorović, akademik i redovni profesor Saobraćajnog fakulteta, jedan od govornika na protestima, nedavno je u intervjuu za "Vreme" obrazložio zašto su protesti počeli da posustaju: "U Požarevcu se pojavio transparent 'Ni Kurta ni Murta', i taj transparent čitam: borimo se protiv Vučića, ali ne bismo želeli da se vrate oni koji su bili. Ja se u značajnoj meri s tim slažem. Ako ste bili na državnim funkcijama, predsednik države u dva mandata, predsednik vlade, ministar, gradonačelnik, pa dosta je to. Mi moramo da oslobodimo scenu. Da dođu mlađi ljudi i novi ljudi. Pritom su sve te razne koalicije, ponovna ujedinjenja, sve smo to imali, izađu na izbore i dobiju dva posto. Pa, šta ćeš tu onda više? Ja bih otišao da pecam, pročitam neku knjigu koju nisam stigao, smislio bih neki novi hobi."

Sociolog Jovo Bakić, međutim, veruje da idu godišnji odmori, vreme je odlaska na more, a učesnici protesta su pripadnici srednjih slojeva koji mogu sebi da priušte letovanje. Ipak, uveren je da će vlast svakako dati povoda za nove proteste.

Pisac Marko Vidojković smatra da protesti ne smeju stati: "Odlazak na protest nije borba za dolazak opozicije na vlast, već borba za goli opstanak pred terorom Aleksandra Vučića i njegove bande. Protesti petkom i subotom neće ga oterati sa vlasti, ali će nam pomoći da nam životi postanu lakši do sledećih izbora. Ako protesti stanu, najebaćemo, pošto oni milosti nemaju. Njihovi zločini ne poznaju granice, čak je i Tijana Jurić ponovo silovana i još jednom ubijena, a ovog puta smo to mogli da pratimo uživo. Stanite u red za doživotni zatvor", napisao je on u svojoj kolumni povodom donošenja Tijaninog zakona (Buka, 22. maj).

Dosad se u Briselu, kad je o Srbiji reč, insistiralo na rešavanju kosovskog problema. To je bio prioritet zbog kojeg zapadni Vučićevi partneri nisu primećivali Orbana u njemu niti autoritativnu vladavinu kojom vodi zemlju. Poslednji Izveštaj Evropske komisije o napredovanju Srbije u standardima EU pokazao je da su im, iznenada, vladavina prava, stanje parlamentarizma i demokratije, korupcija i organizovani kriminal u Srbiji skoro toliko važni koliko i konačno potpisivanje pravno-obavezujućeg sporazuma sa Kosovom. Koliko su tome doprineli protesti, koliko bojkot parlamenta opozicionih narodnih poslanika, nemoguće je spekulisati, verovatnije je da nisu doprineli mnogo, jer su o nefer izborima i neslobodnim medijima imali prilike mnogo puta da saznaju i pre protesta i pre izlaska opozicije iz Skupštine. Aleksandar Vučić je i ovaj izveštaj iskoristio da učvrsti stav svojih birača, tumačeći ga kao pritisak i ucenu da prizna Kosovo. Što ne mora biti daleko od istine.

Ali, Kosovo je njegov problem.

"Ovom društvu", rekao je Dejan Bagarić, pretučeni student iz Novog Sada na protestu 11. juna, u utorak uveče, "nedostaje solidarnost".

To je, ujedno i ključna reč, koja treba da se vrati na proteste. Sve ostalo je – pričam ti priču, malomatursku. ¶

ZORA DRČELIĆ

ZUMIRANJE

POLITIČKA EMISIJA U PRODUKCIJI NEDELJNIKA VREME

PODRŽITE BORBU ZA DOSTOJANSTVO I OPSTANAK MEDIJA

gosti:
DRAGOLJUB ŽARKOVIĆ
i **MILAN ĆULIBRK**
voditelj: FILIP ŠVARM

ČETVRTAK od 18h
na **www.vreme.com**,
na YouTube kanalu
Vremena
kao i na **TV Šabac, TV Sandžak,**
T1 Zaječar, Telemark Čačak,
TV Valjevo Plus, KATV Kraljevo,
TV Forum Prijepolje te na portalima
Južne vesti i **Užička nedelja**

TEOFIL PANČIĆ

Zamke teorije o Vučićevoj svemoći

Odakle priča da "Vučić ne bi mirno predao vlast"? Ko je širi, i u čijem interesu? Naposletku: da li je tačna?

Malo šta tako jasno, ubedljivo i drastično oslikava dubinu našeg pada i težinu naše regresije kao jedan od, čini se, trenutno omiljenih refrena naše prodemokratske, antirežimske i uopšte slobodoljubive čaršije: "Sve i kad bi izgubio izbore, Vučić ne bi mirno predao vlast." Primera radi, koliko pre neko veče to je bila jedna od glavnih tema vodećeg – umalo ne rekoh, jedva preterujući: jedinog – političkog tok šoua u zemlji.

Citirana rečenica ima formu tvrdnje i sadržinu spekulacije: niko, naime, ne može da dokaže da je tačna; ona spada u žanr "šta bi bilo kad bi bilo". A opet, s druge strane, ovakvi iskazi, dati u nekom suvislom kontekstu i potkrepljeni verodostojnim indicijama, nisu baš ni sasvim proizvoljni. Jednostavnije rečeno, ne bi se bilo kada i za bilo koga tvrdilo nešto takvo: treba imati odgovarajući *autorski rukopis* u politici, pa da razumni tumači društvenih zbivanja i odgonetači trendova pomisle da si voljan, a verovatno i kadar, da se, u cilju opstanka na vlasti, oglušiš i o najbazičniji fundament na kojem počiva demokratsko i pluralističko društvo: o laku, jednostavnu, odgovarajućim procedurama uređenu i svakako savršeno mirnu smenjivost vlasti. Kojoj rok trajanja određuju samo i jedino glasački listići – i to bez "bugarskog voza", po mogućnosti.

Imali smo već jednog koji je mislio da mu je vlast doživotni miraz. Zvao se Slobodan Milošević, i tragično predugo je imao prvo aktivnu i oduševljenu, posle pasivnu i tunjavu većinsku podršku građana Srbije. A onda ju je ipak izgubio, doduše tek onda kada su se građani Srbije zapanjili i iznervirali zbog činjenice da rat više nije isključivo izvozna roba, nego da je počeo da zuji oko njihovih glava, preteći da im eksplodira po kućama i dvorištima. Zato su Miloševića ljubazno zamolili da ode kući i posveti se unuku Marku, ali je ovaj imao druge planove. Koji su se, bio on toga svestan ili ne, svodili na sedenje na bajonetima sve dok mu se pantalone nezgodno ne rascepe negde u predelu guzice. Izdržao je u tom neudobnom stanju tačno trinaest dana, a onda ga je njegov dugogodišnji poslovno-politički partner Đavo odneo u nekoliko faza, od kojih je prva bila higijensko uklanjanje s trona, a poslednja smrt u haškoj ćeliji.

Onda je usledilo tuce godina koje su politički presudno obeležila ova trojica: Zoran Đinđić, Vojislav Koštunica, Boris Tadić. Ne bi se reklo ni da je u to doba bilo nekih posebnih problema sa smenjivošću vlasti, niti da je iko takve probleme ozbiljno očekivao. Otuda je *sasvim normalno* da su bivši predsednici Koštunica i Tadić danas sasvim obični i slobodni građani, jedan politički aktivan, drugi ne. Sa Đinđićem je priča, dakako, drastično i tragično drugačija, ali samo utoliko što su njega "smenili" eksponenti najgoreg ljudskog otpada ove zemlje skrativši ga za glavu, ali inače niko ne dovodi u pitanje da bi, da nekim srećnim slučajem atentata nije bilo, Đinđić gotovo sigurno izgubio prve sledeće izbore ("Srbi ne vole one koji ih ne tuku, ne pljačkaju i ne lažu"?), nakon čega bi, šta drugo, rutinski predao vlast onako kako predate ključeve od starog stojadina novom vlasniku, i čekao novu priliku. Kao što se to već radi u parlamentarnim demokratijama.

Odakle onda priča da "Vučić ne bi mirno predao vlast"? Ko je širi, i u čijem interesu? Naposletku, koliko je utemeljena? Nakon posletka: šta uopšte da radimo s njom?

Izbori 2012. bili su nam predstavljeni kao još jedni sasvim obični i normalni izbori u zemlji koja je prilično konsolidovala demokratski oblik vladavine, pa se ne treba ništa bojati ako dođe do promene vlasti, što je u tadašnjem kontekstu moglo značiti samo jedno: do povratka na vlast mračne crveno-crne koalicije iz Milošević-Šešeljevih devedesetih, samo sa obrnutim rasporedom snaga. Oni malobrojni među nama koji su u takvom razvoju događaja slutili tektonski poremećaj u negativnom pravcu i stratešku *orbanizaciju* Srbije, bili su označeni kao dizači moralne panike, ako ne i neprincipijelni lojalisti "žutog lopovskog režima" koji moramo da razvalimo, pa da procvetamo. Bez obzira na: 1. cenu; 2. saveznike i korisnike; 3. ne baš teško predvidive posledice.

Sedam godina kasnije, valjda već svi znamo: izbori 2012. bili su poslednji "normalni" izbori u Srbiji, na bilo kojem nivou. Šta znači "normalni"? Za početak: neizvesni; dakle, izbori na kojima ne samo "u teoriji" nego i sasvim stvarno može da pobedi neko ko je u opoziciji. Potom, izbori koji nisu praćeni fizičkim nasiljem, kampanjama i pohodima zastrašivanja i razložnim strahom za bezbednost protivnika vlasti. Plus sve što uz to ide: izbori koji su makar relativno uravnoteženo medijski propraćeni etc. Devojke i mladići koji su tek nedavno stekli pravo glasa takve izbore ne pamte, nikada ih nisu videli. Oni su za njih u najboljem slučaju mutna legenda iz daleke prošlosti, kao Karađorđe ili drug Tito. Ali zato mi koji ih pamtimo ne bismo smeli da se pravimo blesavi i da se pretvaramo da ne uočavamo razliku.

Kako se, dakle, naziva ovaj sedmogodišnji proces, kojeg je jedna od bezbrojnih patoloških nuspojava i uverenje čak

i sasvim razumnih i pametnih ljudi da "Vučić neće mirno otići s vlasti"? Mislim da bi bilo najtačnije nazvati ga procesom truljenja i rastakanja društvenog tkiva; to je najsveobuhvatnija definicija velikog broja uporednih, tek indirektno povezanih tokova koje ipak sve spaja činjenica da su pokrenuti sa istog mesta i da služe istoj svrsi. Dve i po hiljade dana nakon isfantazirane"rutinske promene vlasti", polako se privodi nekovrsnom zaokruženju akcija *temeljite unutrašnje okupacije zemlje*, njenih političkih, pravnih, obrazovnih i drugih strateških institucija, njenih ekonomskih i intelektualnih resursa, njenog javnog prostora, i u bukvalnom smislu ("Beograd na vodi" i ostalo) i u smislu javnog prostora kao virtuelne Agore: znatna većina građana Srbije danas je de facto gotovo u potpunosti prepuštena na milost i nemilost grozda mafijaških paramedija koji nameću/monopolišu i teme, i ličnosti, i vrednosti, i zaključke, i jezik i zapravo strogo omeđuju i u potpunosti definišu horizont javne rasprave. Ponajčešće tako da nikakve rasprave, pa ni bilo kakvog horizonta, zapravo nema. Šta će uopšte horizont nekome kome su stavili amove kao konju, mada ga po svemu drugom modeliraju u obličje magarca?

Prevelika fasciniranost nečijom moći zapravo pasivizuje otpor

Ovde nas, dakle, zatiče sadašnjost, nakon sedmogodišnjeg kontinuiranog procesa uzurpacije i otuđenja države i kidnapovanja i zatočenja društva. Ako išta danas spaja najgorljivije pobornike i najvernije klijente "Vučićevog režima", s jedne strane, i njegove najogorčenije protivnike, to je tvrdo zajedničko verovanje da su "Vučić" (ili: "braća Vučić") i struktura koja tu dvoglavu Hidru opslužuje prosto stavili šapu na sve, da je "sve njihovo" (ne samo državne institucije, izvršna i ostala vlast, javna preduzeća i slično, nego i štošta drugo što je lukrativno: od ove ili one televizije ili provajdera pa do, šta znam, poznatog restorana Ovog ili Onog, lanca prodavnica kompjuterske opreme ili poznatog lanca novosadskih i beogradskih picerija). E sad, da li je sve to što čaršija pripisuje "Vučiću" i kartelu tačno? Pojma nemam: kako bih ja to znao? Recimo da je pola toga nakićeno, ili više od toga; opet preostane dovoljno. Okej, ljudi uvek tračare vlast ili političare, ali jeste li ikada čuli da su Tadić, Đinđić ili Koštunica vlasnici doslovno pola Srbije? Naravno da niste, jer u to čak ni većina dokazanih budala ne bi poverovala, toliko bi to bilo neuverljivo. A za "Vučiće" ljudi nekako lako poveruju, mada dokaza nikakvih nemamo na raspolaganju (ako je tačno, isplivaće kad budu neupotrebljivi ili zato što je prekasno, ili zato što je već odviše očigledno)...

Šta sad sve ovo znači? Najmanje jedno: da se veoma raširilo i duboko ukorenilo uverenje uzduž i popreko srpskog društva da Vučić i bliža okolina neumorno akumuliraju ogromne, naizgled suludo preterane količine moći svih vrsta (političke, materijalne, "oružane", medijske etc.) ne bi li oko sebe izgradili – zapravo: dovršili – bar trostruki stepen obezbeđene nedodirljivosti i nepomerivosti s mesta na kojima im je tako dobro. A to znači da: 1. Ne mogu da izgube izbore, jer izbori više nisu načelno ravnopravna i neizvesna takmičenja konkurentskih vizija društva, nego puki rituali overavanja moći Jedino Mogućeg; 2. Da ako nekim čudom i nepredvidivom nesrećom ipak izgube izbore, uspeju da ostanu na vlasti (Erdogan je to, recimo, učinio bar dvaput, na dva nivoa vlasti) i nastave kao da ništa nije bilo; 3. Da ako nekom teškom nesrećom ipak izgube kontrolu nad polugama vlasti, taj gubitak momentalno amortizuju uz pomoć nagomilanih resursa političke, ekonomske, medijske i drugih formi društvene moći koje bi ih učinile faktički "nesmenjivim" i realno zauvek vladajućim nezavisno od trice i kučine zvane "demokratski izbori". Drugim rečima, Vučić bi mogao da napusti državno kormilo tek onda kad bi obezbedio da to kormilo više ničemu ne služi, jer bi se "brodom" upravljalo takoreći iz njegove glave.

Koliko je sve ovo "realno"? Ili, čak: treba li na to obraćati pažnju? Ako mene pitate, ima tu jedna nimalo naivna zamka. Prevelika fasciniranost nečijom moći zapravo pasivizuje otpor; da izvinete na nezgodnom poređenju: da se gledalo samo na trenutni odnos snaga, nikada ustanak protiv Hitlera ne bi bio dignut, jer bi se potencijalni partizani *smorili* još pre ulaska u šumu. Ako nisam bio dovoljno jasan: nije li možda baš u interesu "Vučića" da se šire glasine o njegovom em posedovanju svega i svačega živog u Srbiji, em tvrdoj rešenosti da ostane na vlasti, pa kud puklo da puklo? "Normalni" ljudi prirodno teže jednoj vrsti konformizma i izbegavanju suvišnih nevolja i uopšte zamajavanja sa sociopatskim tipovima koji ne biraju sredstva. Otuda i širenje uverenja da je Vučić baš taj, ma koliko ga s jedne strane "moralno ružilo", može biti i nešto što ga učvršćuje tu gde već jeste. Zato je moj savet svakoj mogućoj opoziciji i svima koji žele da vide kraj ovog sedmogodišnjeg truležnog procesa: ne dajte se fascinirati čak ni u negativnom smislu nego spokojno radite ono što treba kao da je sve normalno i kao da s druge strane imate normalne suparnike, jer time i njima dajete još jednu šansu da se sve kad-tad rasplete na obostrano zadovoljstvo, pa ćemo se gledati u nekom drugom filmu, ako budemo hteli. A ako se pokaže da bi ovi ipak bili skloni da čine ne samo šta hoće (to ionako već rade), nego i dokle hoće, e, onda bi se već moglo i drugačije razgovarati. Iznenadili biste se koliko je onih koji bi brzo shvatili da im to nikako nije u interesu. Iznenadio se i Milošević onomad! ¶

VUČIĆ NIJE LIK ZA ROMAN

Fotografije: Marija Janković

“Imam problem sa literarizacijom Vučića zato što mi on po svemu djeluje pretjerano. U takvom pretjerivanju nema lika, nema mogućnosti za priču. Taj njegov plačljivi gest, hirovita ljutljivost, i ta – ne bih htio da me se krivo shvati – gotovo pa ženska uvrijeđenost nešto je sa čim se ne umijem nositi ni kao građanin – makar strani – ni kao pisac”

Kada bismo nabrajali sve knjige hrvatskog književnika Miljenka Jergovića, i to samo prva izdanja, trebalo bi nam odista mnogo prostora (više od 40 naslova). Autor “Sarajevskog marlbora” i “Dvora od oraha” redovno piše novinske kolumne u kojima secira aktuelne društvene teme, a kao strastven čitalac piše i prikaze novih knjiga, neretko podržavajući nove, mlade autore. Nije mu strano da piše i o muzici i slikarstvu. Za sebe će reći da je “inokosna pojava”.

Sa Jergovićem razgovaramo u čuvenom beogradskom kafiću Azra, njegovom omiljenom mestu kada boravi – a to nije retko – u prestonici Srbije. I nekako se poređenje samo nametnulo: ono što je Džoni Štulić značio za jugoslovenski rokenrol, to Jergović i njegovo delo znači za “srpskohrvatsku” književnost.

“VREME”: U jednom davnašnjem intervjuu govorili ste o dolascima u Beograd, o graničnim službenicima i hotelskim recepcionerima koji vas doživljavaju kao “ponositog stranca” koji perfektno govori “njihov jezik”. U međuvremenu, vaše delo u Srbiji skoro da je postalo domaće. Da li se može reći da je nekakav jedinstven (eks)jugoslovenski kulturni prostor, uprkos svemu, obnovljen?

MILJENKO JERGOVIĆ: Za početak, u Beogradu sam prestao da odsjedam u hotelu i počeo da koristim blagodeti onoga što se zove “stan na dan”, i to uvijek istog stana. To je još jedan korak ka “odomaćenju”. Koristim i srpski mobitel, zato što je roming između Srbije i Hrvatske skuplji – to znam jer sam lično, svojim mobitelom provjeravao – nego roming između Hrvatske i Bjelorusije ili Hrvatske i Ukrajine. U tom smislu, jedino skuplja od Srbije je Crna Gora.

Što se tiče “fantomskog” zajedničkog kulturnog prostora, stvar je veoma jednostavna. Taj zajednički kulturni prostor, htjeli mi to ili ne, postoji zato što postoji zajednički jezik i zato što postoje zajedničko kulturno iskustvo i zajedničko istorijsko iskustvo, šta god ono bilo.

Svi ljudi koji žive na prostoru između, recimo, Sutle i Timoka, najmanje između Sutle i Timoka – da malo Sloveniju i Makedoniju ostavimo po strani – čine taj zajednički kulturni prostor, i svi oni participiraju u njemu. Ne poznajem nikoga, ali zaista nikoga, ko uopšte čita hrvatsku književnost a da, recimo, ne čita srpske knjige i srpske pisce. Postoje samo oni koji ne čitaju ništa, pa jednako tako ne čitaju ni Srbe kao što ne čitaju ni Hrvate. Ako uzmeš te tzv. niže slojeve, one nepismene i polupismene, ili – što je možda najbolje – ako uzmeš nacionaliste, i to one najgore vrste koji bi sutra vrlo rado uče-

stvovali u nekom sljedećem ratu – oni takođe imaju zajednički kulturni prostor i iste zajedničke kulturne sadržaje. Hrvatski nacionalisti koji su redovni na Tompsonovim koncertima, pored Tompsona ne slušaju, recimo, Terezu Kesoviju ili Kiću Slabinca, nego je njihova muzika – Ceca, Dragana Mirković, Stoja, Aca Lukas i već sve niže spomenutih. Dakle, i oni sa Srbima dijele zajednički kulturni prostor.

A šta je to što spaja ove potonje? I da li su ovi koji čitaju i srpsku, i hrvatsku, i bosanskohercegovačku književnost – na margini, a ovi što slušaju Cecu i Tompsona – *mejnstrim*?

Čitajući su svakako margina, a ovi koji slušaju Cecu i Tompsona su patriotska margina, ona margina koju vlasti u Srbiji i u Hrvatskoj, istina na različite načine, vole predstavljati kao patriotsku i društvenu elitu. Iz perspektive hrvatske predsjednice – to je vjerojatno i jedina elita. Ona je naprosto zaljubljena u taj društveni sloj. Čak mi se čini da ta zaljubljenost iz njene perspektive ima i smisla jer zahvaljujući toj svojoj ljubavi, ona dobija izbore. I to ne zato što je taj društveni sloj većinski, već zato što on predstavlja elitu društva kojeg personificiraju Katolička crkva i konzervativni ideali onoga šutljivog, seljačkog i prigradskog sveta.

Taj "šutljivi, konzervativni, seljački i prigradski svet" je ono što je većina i u Srbiji i u Hrvatskoj?

Da, s tim što oblici njihove konzervativnosti nisu fiksirani. Pre desetak godina u Hrvatskoj oni su većinski glasali za SDP. Ali nisu oni glasali za SDP zato što su bili ljevičari, a u međuvremenu postali desničari – njihov konzervativni ideal nije politički. Oni glasaju za političare kao što bi glasali za televizijske i estradne zvijezde. I u Srbiji i u Hrvatskoj je tako. Ovi koji glasaju za SNS i za Vučića, pre 16-17 godina glasali su za nekakav DS ili DSS. Nema taj većinski sloj ni u jednoj ni u drugoj zemlji fiksirana ideološka i svjetonazorska uvjerenja. Oni čak nisu nužno ni nacionalisti. Mnogi bivaju nacionalisti na isti način na koji bivaju heteroseksualci. Naprosto je sramota biti "peder" i onda se predstavljaš kao heteroseksualac. Takva je, čini mi se, politička svijest u ljudi na današnjem Balkanu.

Jedan ovdašnji filozof je rekao da je u Srbiji nepodnošljivo lako postati nacionalista...

Slažem se, ali to nije karakteristično samo za Srbiju nego za cijelu bivšu Jugoslaviju, minus Slovenija. Jedino se Slovenija – i kada ode ulijevo, i kada ode udesno – ne uklapa u tu sliku.

Kada smo kod *mejnstrima*, da li se, s obzirom na vaše impozantno delo, može reći da ste vi u Hrvatskoj *mejnstrim* pisac?

»

“Odlaženje ljudi sa ovih prostora najviše se tiče nemogućnosti da se napravi projekcija vlastitog života u kojem bi se moglo zamisliti da će sljedeće godine biti bolje. Mislim da zbog toga ljudi odlaze, i sa te strane ih potpuno razumem. Neprestano je prisutna projekcija da će nam biti gore, i gore, i gore. Čak i kada je bolje, mi nemamo utisak da je tako jer imamo strah od sljedeće godine“

To je “tricky” pitanje, a reći ću vam i zašto. U posljednjih 25 godina nikada ni u jednom kulturnom programu Hrvatske televizije nije se govorilo ni o jednoj mojoj knjizi. U tih 25 godina nikada nisam gostovao u emisiji u kojoj se govorilo o mojoj književnosti. A u poslednjih petnaest godina, sa izuzetkom gostovanja u emisijama Aleksandra Stankovića, moje lice se na HTV-u pojavljivalo samo u vidu potjernica. Recimo, jednom je upriličena i emitovana specijalna emisija posvećena mojoj navodnoj simpatiji za Dražu Mihailovića. Takođe, od postojećih književnih nagrada u Hrvatskoj, dobio sam samo jednu jedinu – “Ksaver Šandor Đalski”, i to prije 25 godina kad vjerovatno još nisu bili načisto ko sam i šta sam. Sa te strane gledano, ja ne samo da nisam *mejnstrim* već ne postojim, ili pak postoji ozbiljan trud *mejnstrima* da me se učini nepostojećim.

Sa druge strane, vrlo često ćete od ozbiljnih ljudi, pa i nekih profesora na Filozofskom fakultetu u Zagrebu ili tzv. ljudi iz kulture i književnosti čuti za mene da sam važan, veliki pisac. Pa će se onda moje knjige navoditi kao vrhunci savremene hrvatske književnosti. Stvar je u osnovi paradoksalna i na vaše pitanje nema odgovora. Može se odgovoriti i da sam mejnstrim i da me nema. Ali svi o meni imaju neko mišljenje. U ovom slučaju imati mišljenje zaista znači isto što i imati guzicu.

A šta je to što smeta *mejnstrimu* da vam ne odaju više nego zasluženo, po mom mišljenju, priznanje?

Riječ je o različitim stvarima, ali im generalno smeta moja drukčijost. Naprosto sam različit. Ta drukčijost se može ticati raznih stvari. Najviše i najprije se tiče toga da nisam deo nikakve grupacije. Ne pripadam grupi desnih hrvatskih pisaca i nacionalista. Oni me preziru. Ne pripadam ni grupi lijevih hrvatskih pisaca i antinacionalista. Oni me takođe preziru. Ja sam, eto, ja. Inokosna pojava. Igrom slučaja, dijelim isti prostor sa njima i nemam pritom nikakav problem sa vlastitom isključenošću, niti imam naročitu želju da stvar bude drukčija. Svaka kultura i svaka književnost zaokružuje i definiše vlastiti prostor, zaokružuje sebe. Definiše svoje važne pisce, važna dela, definiše vlastiti kulturni i književni život. Hrvatska književnost, ono što čini njen *mejnstrim*, pokušava sebe definisati tako da ja ostanem izvan nje. I to je meni sasvim okej. Hrvatska književnost i hrvatska kultura kroz cijeli dvadeseti vijek i ovaj dvadeset i prvi – sebe je najčešće definisala u negativnom smislu, definišući se preko toga što nije, a ne preko toga što jest. I tako je zaokruživala svoj imaginarni prostor. Nasuprot hrvatskom izolacionističkom principu, tokom dvadesetog vijeka srpska kultura je imala ekspanzionistički princip, neprestano je pokušavala da prisvoji i ono što se činilo izvan njenog obuhvata. U političkom smislu, ekspanzionizam je loša stvar, to znamo iz iskustva, ali u smislu kulturnog obuhvata i definisanja vlastitog kulturnog polja, ekspanzionizam je pozitivan. Ako želiš reći da su Meša Selimović i Ivo Andrić srpski pisci i ako srpsku književnost za vrijeme njihovog života definišeš tako što ih obuhvaćaš kao svoje, ti si na dobitku. Hrvati su svoju književnost definisali tako da ona obuhvaća sve ono što nije Ivo Andrić. I zato je danas smiješan i opskuran pokušaj hrvatske književnosti da, zbog žudnje za Andrićevom Nobelovom nagradom, njega integrišu u nešto čemu on nikako ne pripada prosto zato što je iz toga prethodno isključen. Pokušaj pljačke Andrićeva leša jedna je od odvratnijih stvari u savremenoj hrvatskoj kulturi.

Jasne su razlike između vas i desnih književnih krugova. Koje su razlike između vas i lijevih književnih krugova u Hrvatskoj?

Sa tim ljudima, ljevičarima iz hrvatske književnosti, dijelim minimalna politička uvjerenja, ali ništa osim toga. Sve drugo što oni jesu ja nisam, i obrnuto. Jer, književnost se definitivno ne definiše isključivo kroz političko uvjerenje autora. Književnost se ne definiše ni kroz političko uvjerenje čitalaca. U hrvatskom slučaju između tzv. književnih desničara i književnih ljevičara jedina razlika je u tom mininalnom političkom uvjerenju, i u tome što jedni glasaju za HDZ i ne žele čitati Dragana Velikića i Svetislava Basaru kao što ne čitaju ni bilo šta drugo, ali će zato rado poslušati Cecu. Ovi drugi, ljevičari, ako čitaju, pročitaće Velikića i Basaru i kititi se činjenicom da su ih čitali, i to će biti izraz njihove slobodoumnosti i njihovog velikog ljevičarstva, prema čemu ja imam načelne simpatije, ali mi i dalje ne znači previše. Pogotovo što se u trenutku kada dođu na vlast, odnosno kada njihova ministrica dođe na vlast, ne razlikuju od najcrnje desnice. Ta etapa, kada su u Hrvatskoj na vlasti bili lijevi ministri kulture, u kulturi bila je bitno gora od mnogo dužih etapa desnih ministara kulture. I što je važno: ništa manje isključiva, nacionalistička, sektaška. Po sitnom lopovluku, klijentelizmu i udovoljavanju svojim ljudima, braći od tetke i tetkama, lijevi ministri u Hrvatskoj bili su bitno gori.

Izneli ste svojevremeno interesantnu tezu o tzv. integralnim fašistima koji su “dekorativni levičari”, a koji takođe imaju totalitarni pogled na svet i ne podnose one koji imaju makar i samo za nijansu drugačije mišljenje. O kome ste tačno mislili?

Mislio sam na mnoge. Mislio općenito na fenomen ljudi koji se kite lijevim folklorom, a zapravo su fašisti. Oni misle da se ljevica sastoji od majica sa likom Če

“I takva, neslobodna Jugoslavija bila je više integrisana u Evropu i u svijet nego ijedna današnja postjugoslovenska zemlja, uključujući Sloveniju. Kada si bio čitalac u Jugoslaviji, ti si bio čitalac u Evropi. Tvoj svijet je bio evropski svijet. Danas smo spušteni deset spratova niže”

Gevare, od razgovora o 1968, od čitanja Varufakisa i od crvenog folklora, a nikako od nekog stvarnog sadržaja. Dakle, ništa suštinski, ništa stvarno angažovano. Samo folklor.

Kako gledate na pojave jugonostalgije i “titostalgiju”, koje su prisutne u svim zemljama bivše Jugoslavije?

Od samih početaka to mi ide na živce. A kako vrijeme prolazi i kako se pojam jugonostalgije okamenjuje, stvar me još više nervira. Kao prvo, Jugoslavija nije nešto za čim je mudro biti nostalgičan, i to iz elementarnih razloga. Ona je bila neslobodna društvena i politička zajednica. U Jugoslaviji nisu postojale elementarne građanske slobode. Mi smo se osamdesetih borili i potpisivali peticije za ukidanje člana 133 Kaznenog zakonika, odnosno verbalnog delikta. Ne možete biti nostalgični za zemljom u kojoj je verbalni delikt ukinut tri ili četiri godine prije njenog nestanka. Drugo, postoji nešto što se tiče elementarne čovjekove autopercepcije. Prirodno je, naime, da smo nostalgični, da smo bolećivi prema svojoj prošlosti. Naša bolećivost dolazi od onoga što se zove “optimizam sjećanja”. Sva naša sjećanja su uljepšana. Sjećanja na Jugoslaviju su strašno uljepšana. A to zapravo nisu sjećanja na Jugoslaviju nego na našu vlastitu prošlost. Zaboravili smo da nam je bilo dosadno, grozno, zaboravili smo da smo bili zabrinuti, da nas je bolio zub, da smo bili bolesni, da smo imali grozne roditelje, da je grozno bilo u školi, da smo imali jedinicu iz matematike koju je valjalo popraviti... Sve smo to zaboravili, ostale su samo lijepe stvari. Naprosto zato što je to koncepcija ljudskog sjećanja. Pomalo je nedostojanstveno biti žrtva faličnosti sopstvenih sjećanja. U toj Jugoslaviji proveo sam petnaest mjeseci na odsluženju vojnog toka, a služenje JNA bila je kombinacija zatvora i ludnice. Danas postoji nostalgija i za tim vojničkim danima, što je najluđe od svega.

Sa druge strane, ako ostavimo po strani to da je Jugoslavija bila loša, nepraktična, neslobodna zemlja, opasna za svoje građane, treba reći da je za čovjeka koji se zanima za kulturu, koji čita, sluša muziku, gleda filmove – bilo dobro živjeti na mnogostruko većem prostoru od ovih današnjih država. I takva, neslobodna Jugoslavija bila je više integrisana u Evropu i u svijet nego ijedna današnja postjugoslovenska zemlja, uključujući Sloveniju. Kada si bio čitalac u Jugoslaviji, ti si bio čitalac u Evropi. Tvoj svijet je bio evropski svijet. Danas smo spušteni deset spratova niže i od kulturne, intelektualne i svake druge bijede spasava nas samo to što smo dio digitalnog, internetskog svijeta, i što tako možeš da komuniciraš sa svijetom. Da nije tog kompjutera, mi bismo danas živjeli malo bolje nego što se živjelo u Enver Hodžinoj Albaniji, s tim što ne bismo bili izmučeni albanskom Partijom rada nego svijetom provincijskih tabloida. Tabloidi bi danas bili naš pakao da ne postoje kompjuteri i internet. U pitanju je užasno velika razlika između današnjih država i Jugoslavije, koja govori u korist Jugoslavije. Ali opet ponavljam, ne može se za tom i takvom zemljom, i tim i takvim društvom, biti nostalgičan. Jer, nostalgija za Jugoslavijom je i nostalgija za služenjem JNA. A meni je JNA, nakon matematike u osnovnoj i srednjoj školi, najstrašnije iskustvo u životu.

Često se na regionalnim skupovima novinara ili nevladinih aktivista, ljudi iz bivših jugoslovenskih republika utrkuju da dokažu kako je kod njih – stanje najgore. Otkud potreba za tom vrstom ekskluziviteta?

Putujući po zemljama bivše Jugoslavije, čovjek svuda dođe na dan-dva, tri, sedam, deset, petnaest... Čak i ako ostane dva-tri mjeseca, on je neko sa strane kog se toliko ne tiču, to jest nimalo ga se ne tiču lokalne stvari i lokalna sredstva maltretiranja. Uvijek si toliko izmaltretiran u svojoj maloj republici, u svom malom gradu, u svojoj maloj palanci, da ti se čini da je u onoj drugoj palanci, sa druge strane granice, puno bolje. Meni je, recimo, u Beogradu puno bolje nego u Zagrebu. Čak mislim da je i objektivno bolje, iz prostog razloga što je Beograd veći od Zagreba, pa sama ta veličina izrodi i nešto pozitivno. Ali, moj osjećaj da je ovdje bolje više se tiče činjenice da ja nisam odavde, da gledam, recimo, na Vučića kao na živopisnu pojavu sa ekrana, a ne na nekog ko ima bilo kakvog utjecaja na moj život. Kada moram pronaći način da prođem beogradskim Trgom republike, da nekako pronađem ulicu kojom se može ići – meni to predstavlja svojevrsnu avanturu, jednom u tri-četiri mjeseca, a ne svakodnevnu stvar. Ja se ne vozim beogradskim gradskim prevozom, gužvu na Brankovom mostu doživim jednom godišnje. O beogradskom, srbijanskom i vojvođanskom očaju saznajem od svojih prijatelja i poznanika i onda to upoređujem sa svojim očajem. Uvijek je vlastiti očaj veći od »

“Dogodilo se to da je prihvaćeno kako je Ana Brnabić gej i da sa tim niko nema problema, pa čak ni episkopi. Ali, to se odnosi samo na nju i ni na koga više. To je takođe neviđeni paradoks. Jednako kao što je paradoksalno i to što pojedinci pišu na novčanicama da je Kosovo Srbija, a zaboravljaju da to znači i to da je bezmalo dva miliona Albanaca takođe Srbija. Ako su i oni Srbija, onda za početak, prijatelju, dužan si da pola večernjeg dnevnika bude na albanskom jeziku, i da ga uređuju od tebe nezavisni albanski novinari. Dužan si i da svaki natpis u Srbiji bude dvojezičan”

tuđeg. To dolazi od toga i to je jedan veoma zanimljiv fenomen. Dok se nacionalisti, čak i kada imaju minimum svijesti da je u njihovoj zemlji loše, uvijek tješe time da je u Srbiji još gore, ili da je u Bosni još gore, ili da je u Hrvatskoj još gore, antinacionalistima se opet čini da je u Srbiji bolje, da je u Bosni bolje. Kažu, u Bosni su barem tri nacionalizma, a tri nacionalizma tlače manje nego jedan. Dok se onima koji su u Bosni čini da tri nacionalizma tlače više nego jedan. Sve je to razgovor ljudi koji zapravo nisu u stanju razgovarati, jer nisu u stanju izaći iz vlastite situacije i vlastite ucijenjenosti.

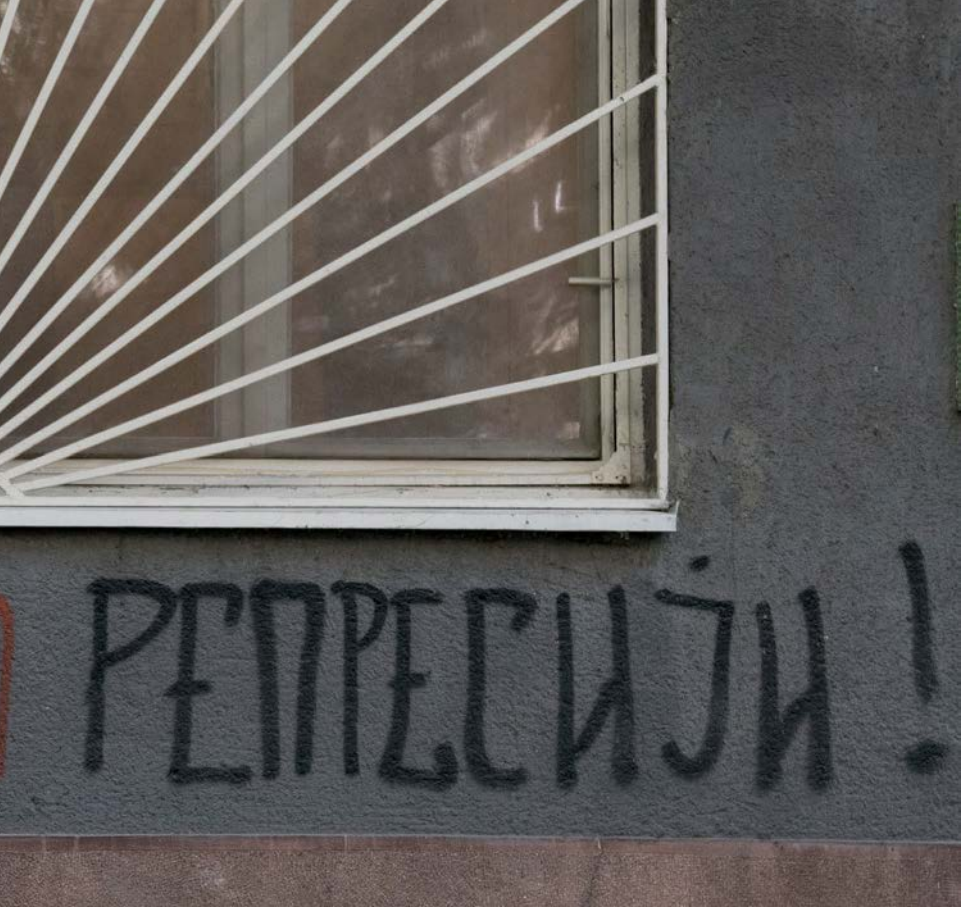
Ipak će kolege iz regiona morati na kraju da priznaju da Srbija ima ubedljivo najgore tabloide. Kada dolazite ovde i vidite te pojave na kiosku ili ih listate, šta pomislite, o čemu se tu radi?

Najprije da kažem, u Srbiji su novine bolje nego u Hrvatskoj. U Srbiji, naime, postoje i novine koje nisu tabloidi. Tačno je da u Hrvatskoj nema novina poput “Informera” ili “Srpskog telegrafa”, ali su tzv. mejnstrim novine u velikoj mjeri tabloidi. Tako izgledaju, tako funkcionišu, i u jednom dobrom dijelu se bave taboidnim temama. Dok u Srbiji postoje dvojetroje žanrovski ozbiljnih novina, potpuno svejedno da li su te novine nama politički simpatične ili nisu. Mislim da upravo to u Srbiji omogućava i postojanje tih jednokratnih žurnalističkih tabloidnih ludila... Prekjuče hodam pored trafike i ugledam na naslovnoj stranici glave masakriranih ljudi. I nešto ispod toga, neki naslov – ubilo, zaklalo... To je, recimo, nešto što se, čini mi se, više nigdje osim u Srbiji ne može vidjeti na kioscima. Kada bi nekome negdje palo na pamet da na naslovnu stranu ili uopšte u novine tako nešto stavi, to bi neko vijeće za štampu ili nekakav higijenski zavod jednostavno zabranilo.

Vučić je u nekim zemljama Zapada doživljavan, poput onomad Miloševića, kao faktor regionalne stabilnosti. Istovremeno, njegovi mediji bljuju nacionalističku mržnju, a takva je i infrastruktura njegove vlasti, antidemokratska i antizapadna. Kako objašnjavate taj fenomen?

Srpsko društvo i javna scena zasnovani su na nizu paradoksa. Tabloidi i poluautoritarna vlast – to je paradoks. Paradoksalno je i to da u Srbiji postoje tri gradića u kojima SNS nije na vlasti, a u isto vrijeme se vlast tako zdušno i tako energično bori protiv opozicije. To je suludo. Srpsko društvo, odnosno društvo koje stvara i projektuje ova vlast je ultrakonzervativno, a premijerka Ana Brnabić je žena sa seksualnim opredeljenjem koje jedva da nije protivzakonito. U Srbiji je nezamislivo, kao i u Hrvatskoj uostalom, da gej par ima dijete, a predsjednik Srbije premijerki šalje čestitku nakon što je ona u svojoj partnerskoj vezi dobila dijete. Da li to može samo ona!? Postoji li ikakav način da to može još neko? Ne, ne postoji. I to je paradoks. Kada je Ana Brnabić postala ministrica, a pogotovo kada je postala premijerka, vjerovao sam da će se ovako ili onako dogoditi nekakva dobra stvar. Naprosto da će ljudi, ta divlja masa, reći da je to okej, da će o njoj govoriti na osnovu toga kakva je ministrica ili premijerka, a ne na osnovu njenog seksualnog opredjeljenja. Mislio sam da će njen izbor relaksirati situaciju u odnosu na tu manjinsku grupu. Međutim, nije se desilo ništa nalik tome. Dogodilo se to da je prihvaćeno kako je Ana Brnabić gej i da sa tim niko nema problema, pa čak ni episkopi. Ali, to se odnosi samo na nju i ni na koga više. To je takođe neviđeni paradoks. Jednako kao što je paradoksalno i to što pojedinci pišu na novčanicama da je Kosovo Srbija, a zaboravljaju da to znači i to da je bezmalo dva miliona Albanaca takođe Srbija. Ako su i oni Srbija, onda za početak, prijatelju, dužan si da pola večernjeg dnevnika bude na albanskom jeziku, i da ga uređuju od tebe nezavisni albanski novinari. Dužan si i da svaki natpis u Srbiji bude dvojezičan.

Govorite o Kosovu i odnosu prema Albancima. Da li se može reći da svojevrsni kultur-rasizam prema kosovskim Albancima nije bio samo monopol Srbije i Srba već da je bio

Liberalni kapitalizam i Crveni Kmeri

Koliko je uopšte kultura ovde moguća bez državne pomoći ili finansiranja iz nekih stranih donacija? Da li je moguće da ozbiljna kultura na ovim prostorima bude samoodrživa?

Naravno da nije. Ne samo na Balkanu. Kada bi kultura bila oslobođena poreza, onda bi bila druga stvar. Porezi služe da se zadovoljavaju elementarne potrebe zajednice, a kultura je elementarna potreba zajednice. Pod uslovom da zajednica postoji, bilo kao nacija, bilo kao društvo povezano jezikom, državnim granicama i poreznim sistemom. Ideja da se kultura izostavi i prebriše iz elementarnih potreba zajednice huliganska je ideja, koja po svojim metodama i ciljevima pripada metodologiji Crvenih Kmera. Iako se u našim slučajevima to naziva idealom liberalnog kapitalizma. Ako je tako, onda između tako zamišljenog liberalnog kapitalizma i Crvenih Kmera nema nikakve razlike.

deo zajedničke kulture "naroda" bivše Jugoslavije?

To je važno pitanje. U pitanju je bila bomba koja je morala da razori Jugoslaviju. To je i pokazatelj da je ideja o jugoslovenskom zajedništvu bila falična, nedovršena, kvarna, iznuđena... Svaki Albanac i svaki Mađar je morao, ali baš morao, da zna naš jezik. Svaki Albanac i svaki Mađar ga je u školi učio dok ga ne bi naučio, a onda bi se u JNA proveli kao bosi po trnju sa svojim nedovoljnim znanjem srpskohrvatskog jezika. Niko od nas većinaca nije u školama, makar fakultativno, morao ili mogao da uči ni mađarski ni albanski, pa ni makedonski ni slovenački jezik. Mi o njima ništa nismo znali i ništa nismo htjeli da znamo. To je bio mnogo veći problem Jugoslavije nego ideja o zajedničkoj kulturnoj sceni. U krajnjoj liniji, kosovski Albanci bivali su važnim akterima i činili deo jugoslovenske kulturne scene, ali samo u slučaju da su savršeno ili gotovo savršeno govorili naš jezik. Ili ako su kao pjesnici ili prozni pisci bili prevođeni u Jugoslaviji, to jest u Srbiji. Naime, izvan Srbije Albanci se i nisu prevodili kao što se ni danas ne prevode. U Hrvatskoj je preveden samo neki antisrpski esej velikoga albanskog pisca Ismaila Kadarea i to je, koliko se mogu sjetiti, jedina knjiga prevedena sa albanskog u Hrvatskoj u posljednje dvije i po decenije. Sa jedne strane, hrvatska se državna politika zalaže za prava Albanaca na Kosovu. Hrvatska je priznala Kosovo. Kada se na jednoj strani nađe albanski stav, a sa druge srpski, Hrvati će uvek biti za albanski stav, a kada treba prevesti knjigu ili pjesmicu ili bilo šta, onda se pokazuje da ih taj svijet jednostavno ne zanima. Još više ih ne zanima nego što ih nije zanimao u jugoslovenska vremena.

Spomenuli ste Vučića. Da li je on vama literarno zanimljiv lik?

Imam problem sa literarizacijom Vučića zato što mi on po svemu djeluje pretjerano. U takvom pretjerivanju nema lika, nema mogućnosti za priču. Taj njegov plačljivi gest, hirovita ljutljivost, i ta – ne bih htio da me se krivo shvati – gotovo pa ženska uvriježenost nešto je sa čim se ne umijem nositi ni kao građanin – makar strani – ni kao pisac. Kada kažem ženska uvriježenost, nadam se da ne trebam objašnjavati kako postoji i muška uvriježenost, koja od ženske nije ni bolja ni lošija, nego je različita. To što je Vučićeva uvriježenost ženska meni nipošto nije smiješno, samo me zbunjuje i ne da mi da o njemu dalje mislim kao o književnom liku. Ako bih nekoga iz Vučićevog kruga literarizirao, meni bi Ana Brnabić bila mnogo zanimljivija. Ona je sigurno žena s elementarnom građanskom hrabrošću, spremna pripadati prezrenoj i degradiranoj društvenoj manjini, razlikovati se, ne biti po mjeri čaršije. Ali njoj se, čini mi se, dogodila velika, teško objašnjiva transformacija. Od vremena kada je bila ministrica, od vremena kada je postala predsednica Vlade, pa do danas, ona se promijenila u svom nastupu, u svojoj gesti, u odnosu prema društvenim vrijednostima. Promijenila se u temperamentu. U nastupu je počela ličiti na Vučića, i to je jako zanimljivo s obzirom na prethodnu poziciju.

Ako sam dobro razumeo, za Vučića nema prostora u nekoj ozbiljnoj književnosti?

Možda bi imao prostora kod nekog pisca među kakve ja ne spadam. Možda bi Miodrag Bulatović u svojim najboljim danima mogao od Vučića da napravi književni lik. Ili recimo možda čak – ovo će malo čudno zvučati – možda čak i Kurt Vonegat. Možda bi on od njega uspeo napraviti nekog zanimljivog čudaka. Ja Vučićem kao književnim likom ne vladam. Moji su čudaci obični, svakodnevni autsajderi. A Vučić je krajnje artificijelna pojava, kakvih ima u literaturi, ali ih nema u stvarnosti. Ne bi me »

iznenadilo kada bih saznao da Aleksandar Vučić zapravo ne postoji.

U jednom vašem intervjuu bilo je reči o dva spakovana kofera u kojem treba da držite sve važne stvari i uspomene, jer postoji velika mogućnost da će sve osim toga biti izgubljeno. U zbirci "Sarajevski marlboro" varirali ste tu Džumhurovu tezu. Da li sada imamo gdje da odemo, pobjegnemo, s obzirom na loše vijesti koje dolaze iz svijeta?

Prije samo deset godina dijelili smo zajednički san o evropeizaciji naših prostora. U međuvremenu su se stvari radikalno promijenile. Svijet je prilično balkaniziran. Kada gledam i slušam Donalda Trampa, u sebi osjećam istu emociju kakvu sam osjećao prije dvadeset i pet godina, a koju osjećam pomalo i danas kada gledam i slušam Šešelja. Oni su užasno slični, ne toliko u fizičkom smislu, mada ni fizički nisu sasvim različiti, koliko u načinu na koji govore i emocijama koje odašilju. Slični su i u tom konstantnom prelaženju granice pristojnog, granice mogućeg, granice društveno prihvatljivog. Šešelj je osuđeni ratni zločinac sa radnim mjestom u Skupštini Srbije, što nije naročito visok položaj, a Donald Tramp je predsjednik Amerike, na neki način predsjednik svijeta. Donald Tramp je svijet. To znači da se Amerika, barem preko svog predsjednika i svega što on znači i što metastazira, pretvorila u Balkan. Ako je Amerika Balkan, onda se sa Balkana nema gdje pobjeći. Možda nije mudro ni bježati danas sa Balkana. Istina, Amerika je veličanstvena jer uspijeva već godinama držati Trampa na uzdama, što je pokazatelj snage jedne stvarne demokracije, ali sa druge strane, stvar je – zastrašujuća.

Ipak, odavde ljudi odlaze i dalje na zapad, rezultati "egzodusa" su strašni? To je zajedničko svim našim zemljama.

Tačno, mladi ljudi odlaze. Svi odlaze na zapad, i nacionalisti, i fundamentalisti, i vjerski manijaci bilo koje vjerske denominacije. Niko da ode u središte svoje vjere, osim ako ne ide malo da ratuje za ISIL ili za Rusiju. Odlaženje ljudi sa ovih prostora najviše se tiče nemogućnosti da se napravi projekcija vlastitog života u kojem bi se moglo zamisliti da će sljedeće godine biti bolje. Mislim da zbog toga ljudi odlaze, i sa te strane ih potpuno razumem. Neprestano je prisutna projekcija da će nam biti gore, i gore, i gore. Čak i kada je bolje, mi nemamo utisak da je tako jer imamo strah od sljedeće godine. Da se razumijemo, u proteklih petnaest godina koješta je u ovim zemljama bivalo i bolje a da to nismo ni primijetili.

"Da nije tog kompjutera, mi bismo danas živjeli malo bolje nego što se živjelo u Enver Hodžinoj Albaniji, s tim što ne bismo bili izmučeni albanskom Partijom rada nego svijetom provincijskih tabloida"

Da li su izbeglice u Evropi zapravo novi varvari, oni iz legendarne Kavafijeve pesme, bez kojih ne znamo "šta će biti s nama"? Koliko je Evropa danas zajednica na koju treba da se ugleda ostatak sveta, a koliko jedan svet u zalasku? Iako su izbori za Evropski parlament, prema mnogima, zaustavili, bar delimično, uspon ekstremne desnice, ipak je snaga ovih stranaka neupitna. Izbori u Danskoj su pokazali i jednu zabrinjavajuću tendenciju: "izdominirali" su levičari koji takođe vode antiimigrantsku politiku.

Najprije, ja nisam siguran da je riječ "izbjeglica" adekvatan pojam. Oni koji su bježali od rata, iz Sirije, jesu izbjeglice, ali ljudi iz različitih dijelova Afrike i ljudi iz drugih država Bliskog istoka i Srednjeg istoka koji su išli prema Evropi težeći za boljim životom – jesu gastarbajteri u pokušaju. Oni su ljudi koji se preseljavaju, ali nisu izbjeglice. Problem je u tome što smo mi u poslednjih nekoliko godina prihvatili kriminalizaciju ljudi koji idu za boljim životom. I koji se sele iz ekonomskih razloga. Odjednom je to postalo zazorno. Moram priznati da je to nešto što je veoma zabrinjavajuće, čak i u diskursu u tom smislu inače korektne Angele Merkel. I ona je počela da pravi razliku između ratnih izbjeglica i ekonomskih migranata, u kojima je potonje sumnjičila da nešto sa njima nije u redu. Težnja za boljim životom i težnja da se ide negdje gdje ćeš bolje živjeti, više zarađivati i gdje će tvojoj djeci biti bolje – najprirodnija je stvar na svijetu, i to je nešto što je upisano u sve naše porodične povijesti. Svi mi smo tako išli nekud, naši očevi ili pradjedovi... I Evropa je sastavljena od takvih ljudi. Kako da je to odjednom postao problem? Očito da je taj problem produkovan nizom informativnih kampanja i protivkampanja, i da je Evropa sama sebi stvorila ozbiljan problem tokom ove izbjegličke krize. Stvorila je problem u percepciji sebe same, a pogotovo u percepciji ljudi koji dolaze, prolaze, odlaze... I stvoreno je tako plodno tle za stvarno opasne tipove kakav je Viktor Orban. On je opasan, jer djeluje infektivno, zarazno. Istina, velika zaraza u Evropi nikada nije kretala iz male zemlje, a Mađarska je ipak mala zemlja, ali bez obzira na to, stvar nije ni ugodna ni bezazlena.

Danski primjer samo potvrđuje kako je mondeno i moderno biti protiv drugih i drugačijih. Mi na Balkanu jako dobro znamo one koji su se na sličan ili isti takav način ponašali. Meni pada na pamet hrvatski solcijaldemokratski ministar kulture, lijevi ministar kulture koji se zvao Antun Vujić, i koji je bio ideološki guru SDP-a. On je, nakon što smo mi za svoj račun sa FAK-om (Festival alternativne književnosti) 2001. godine išli u Novi Sad i Beograd, sazvao konferenciju za štampu na kojoj nas je proglasio nacionalnim izdajnicima zato što smo se usudili ići u Srbiju prije nego Srbija vrati hrvatska blaga opljačkana u ratu. On je bio ikona hrvatske ljevice. Naprosto mu se isplatilo da nekom montira metu na čelu jer mu je to donosilo nekakvu popularnost. Istina, ta strategija se pokazala potpuno pogrešnom jer ideja da ćeš ti u nacionalizmu pobijediti nacionaliste doživjela je potpunu propast. Dugoročno, takve strategije svugdje izazivaju propast. Neumitno je da se partikularno, djelomično ljevičarenje kad-tad skrši na temeljnim pitanjima. ¶

NEDIM SEJDINOVIĆ

Nagrada "Danasa" Slobodanu Georgijevu

Novinar "Vremena" i urednik BIRN-a Slobodan Georgijev dobitnik je ovogodišnje nagrade "Stanislav Staša Marinković" za novinarsku hrabrost i posebne domete u istraživačkom i analitičkom novinarstvu. Nagradu dodeljuje dnevni list "Danas" povodom rođendana lista, 9. juna. Ovogodišnja dobitnica je i Tatjana Lazarević, urednica portala Kossev.info iz Kosovske Mitrovice, inače i dobitnica priznanja za ličnost godine 2019. koje dodeljuje nedeljnik "Vreme".

U obrazloženju žirija navodi se da novinarska hrabrost Lazarevićeve i Georgijeva "vraća nadu u profesiju koja se zbog nedemokratskog režima u Srbiji našla na kolenima".

"Tanja Lazarević je jedan od retkih preostalih glasova razuma sa severa Kosova, čija hrabrost i analitičnost plene, naročito imajući u vidu okruženje u kome radi i napade vrha srpske države kojima pametno i prkosno odoleva. Slobodan Georgijev, s druge strane, posebno

Foto: Marko Rupena

kao urednik BIRN-a, pokretao je mnoge važne i škakljive teme koje su pomerale granice istraživačkog novinarstva", stoji u obrazloženju.

Žiri nagrade istakao je i da Tatjana Lazarević na portal Kossev.info i Slobodan Georgijev u BIRN-u vode timove mladih posvećenih novinara, pa je ovo priznanje svim novinarima koji ih prate u borbi za istinu i profesionalizam. Dnevni list "Danas" dodeljuje nagradu "Stanislav Staša Marinković" od 2000. godine. Pre "Danasa", nagradu su dodeljivale dnevne novine "Borba", a zatim i "Naša Borba". Stanislav Staša Marinković bio glavni urednik "Borbe", predsednik Udruženja novinara Srbije i jedan od doajena slobodnog novinarstva u Srbiji.¶

Doktore, kako je to biti gradonačelnik?

Jednog kandidata za doktora, Sinišu Malog, optuženog da je plagirao svoj doktorat, zamenio je na mestu gradonačelnika Beograda pravi doktor – Zoran Radojičić. I lekar i doktor nauka. Zašto je ovaj dečji hirurg i urolog, direktor Tiršove klinike i "lekar bez mrlje u karijeri" ušao u vlast sa ljudima sa kojima ugledni ljudi – a, tu, valjda, još uvek spadaju lekari – ne žele u istoj prostoriji da borave, a kamoli da sede za istim stolom, još uvek nije sasvim jasno.

Nekompetetni gradski arhitekta Milutin Folić zamenjen je Markom Stojčićem, što je Folić ocenio kako je "obezbeđen kontinuitet". Nepoznatu zaštitnicu građana grada Beograda zamenio je još nepoznatiji zaštitnik.

Samo dve stvari su potpuno nepromenjive: večiti operativac Goran Vesić na mestu zamenika gradonačelnika i njegova sveznajuća i sverešiva logoreja, kao i neprekinuto uništavanje Beograda. Pardon, to su već tri konstante

"Posle vas će ostati samo ruševine i pepeo", poručila je transparentom inicijativa "Ne davimo Beograd" u toku (iznuđene) pauze za vreme javne rasprave i prezentacije Studije o proceni uticaja na životnu sredinu projekta izgradnje gondole od Kalemegdana do Ušća održanih u utorak 11. juna u maloj sali gradske uprave iako je interesovanje građana prevazilazilo čak i kapacitete velike sale. Pomenuti transparent na najbolji način opisuje sedmogodišnju vlast Aleksandra Vučića kojoj se kraj, nažalost, još uvek ne nazire. U najvećoj opasnosti jeste upravo Beograd koji je dugo vodio dvojac Vučićevih najpouzdanijih ljudi Siniša Mali i Goran Vesić, a od pre godinu dana jedan lekar na privremenom radu u politici i čovek koji je koliko prošle nedelje otvorio izložbu u Beogradu na vodi posvećenu pedesetogodišnjici izdavanja stripa *Alan Ford* – Goran Vesić. Od svih živopisnih likova kultnog stripa Vesić predstavlja neobičan i teško shvatljiv spoj nekoliko njih: od Sira Olivera, preko gradskih otaca do Superhika. Jedno je sasvim sigurno – nikada nije, niti će ikada zaslužiti ulogu Broja Jedan. O talentu beogradskih vlasti da upropaste skoro sve čega se dotaknu pisano je mnogo toga, da pogledamo šta su uspeli da unište za poslednjih godinu dana.

SVETLO IZNAD BURETA BARUTA

Počelo je zatvaranjem Glavne železničke stanice 1. juna prošle godine. Posle 134 godine neprekidnog rada vozovi više ne saobraćaju Savskim amfiteatrom. Međutim, plan da se kompletna železnička infrastruktura izmesti sa desne obale Save postoji odavno, ali pod uslovom da se pre toga dovrši i osposobi stanica Centar (poznatija kao Prokop) što se nije desilo, a neće ni skoro. Vozovi sada umesto sa jedne, saobraćaju sa ukupno tri stanice u Beogradu (Centar, Topčider i Zemun). Kad Vučić, Mali, Vesić, a, izgleda, i doktor Radojičić ne bi bili nokat i meso, mogli bismo da kažemo da za preuranjenu odluku izmeštanja železnice nisu krive gradske vlasti jer ju je donela "Infrastruktura železnice Srbije". Zato se gradska vlast istakla premeštanjem Beogradske autobuske stanice, s tom razlikom što nova stanica ne da nije dovršena kao što Prokop nije, nego njena gradnja nije ni započeta u trenutku kada je počeo da se izmešta saobraćaj sa BAS-a. Na predviđenoj lokaciji nove stanice, preko puta Buvlje pijace na Novom Beogradu, mogu se videti zemljani radovi i građevina podignuta ispod "Mosta na Adi". Ipak, BAS još uvek funkcioniše kao i ranije iako je "zvanično" izmeštena.

Pruga koja je išla obalom Save i Dunava ukinuta je, a korišćena je za prevoz tereta ka Pančevu i od njega, deo tereta činile su i opasne materije iz Petrohemije i Azotare. Prevoz opasnih materija preusmeren je prema Novom Sadu i dalje prema Beogradu, a od kada je 1. februara ove godine ukinuta pruga između ova dva grada zbog trogodišnje rekonstrukcije i pančevačka hemijska postrojenja postala odsečena, postavilo se pitanje kuda će ići opasni teret. Tada je nađeno solomonsko rešenje: vozovi sa opasnim materijama saobraćaće ispod centra Beograda kroz tunel "Vračar", koji se proteže od Pančevačkog mosta do Veterinarskog fakulteta. Dve godine pre toga gradski arhitekta Milutin Folić objasnio je da se opasni teret transportuje oko Kalemegdana jer "u tunel ne smeju da uđu". Kad su se u februaru takvi vozovi "odvažili" da uđu u tunel, Goran Vesić je na pitanje novinara N1 kako je sad to dozvoljeno odgovorio hitrim jezikom kojim izbegava da bude prekinut da je sve po zakonu. Vesić, inače, svoje odgovore počinje pozivajući se na zakon iako ga za zakon niko ne pita. Još je dodao: "I ranije je išlo kroz tunel, ništa se tu nije promenilo. To su priče koje su, takođe, netačne. Neka vam samo neko pokaže da prevoz nije išao kroz tunel, taj vas laže. Jednostavno, to nije tačno." Da Vesić ne govori istinu dokaze je izneo Nenad Stanisavljević iz "Železnica Srbi-

ZAMENIK I NJEGOV GRADONAČELNIK:
Goran Vesić i Zoran Radojičić
Foto: Filip Krainčanić /Tanjug

je" rekavši da opasne materije nikad nisu transportovane kroz tunel, da je to sada privremeno i jedino rešenje i da je sve bezbedno pa građani nemaju razloga za brigu. Još jedna činjenica: "Železnice Srbije" su naručile studiju koja bi trebalo da definiše uslove prevoza opasnih materija ispod centra Beograda, ali u trenutku kad je dozvoljen transport kroz tunel, studija još nije bila završena.

Izdaci za novogodišnju rasvetu iz godine u godinu rastu geometrijskom progresijom. Na jednom od tendera za nabavku novogodišnjih ukrasa krajem 2018. (kao i prethodne godine) pojavila se samo jedna firma – "Kip lajt". Vrednost nabavke bila je 250.000 evra. Portal "Pištaljka" pisao je da su u opisu ukrasa koji su na tenderu traženi stajali i takvi biseri poput "55 figura od aluminijuma u obliku svetlećeg buketa od tri cveta sa po pet latica, koje moraju biti dekorisane svetlećim LED crevom prečnika 13 milimetara sa minimum 36 LED dioda po metru toplo bele boje". Na sreću građana srpske prestonice i velikog broja turista, "Kip lajt" je na lageru imao baš takve figure. Za razliku od prethodne godine kada je novogodišnja rasveta isključena tek krajem marta, ove sezone ukrasi su svetleli svega 95 dana – od sredine novembra do 18. februara. Zato su postavka i uklanjanje rasvete trajali još toliko – po 45 dana za svaku operaciju.

RUŠI, PREKOPAVAJ, SECI

S druge strane, ulice se raskopavaju i obnavljaju na veliko, bez obzira na planove ili dozvole. Na primer, rekonstrukcija Topličinog venca počela je krajem septembra ne samo bez građevinske dozvole, već i bez bilo kakve najave stanarima da će im ulica biti raskopana. Goran Vesić je, naravno, mrtav ladan izjavio da dozvola postoji, a kada je bio pritisnut dokazima da te dozvole nema ni u jednoj gradskoj instituciji, počeo je da se "vadi" na planove iz osamdesetih godina prošlog veka prema kojima bi skoro ceo centar grada trebalo da postane pešačka zona. Ovo poslednje što Vesić priča čak i ima nekog smisla – zaista i prethodna, a sada i aktuelna gradska vlast stalno izvlači neke planove iz fioke i počinje rekonstrukciju vitalnih saobraćajnica, bez obaziranja na silne stvari koje su se u Beogradu izmenile za poslednjih 35 godina. Tolika užurbanost i takav obim građevinskih radova prilikom rekonstrukcije ulica i fasada, bez obzira na stavove stručnjaka i želje stanovnika grada, ozbiljno ukazuju da je mogući motiv za raskopavanje kilometara ulica u isto vreme i izazivanja potpunog kolapsa u saobraćaju – čista korupcija. Kao da neko mora što pre i što više da zaradi na građevinskim radovima i materijalu. Započeta je i rekonstrukcija podugačke ulice sa tri imena: Dušanove, Džordža Vašingtona i Kraljice Marije u isto vreme kad i obimna rekonstrukcija Trga republike, tako da su za kretanje centrom tokom majskih kiša bile potrebne gumene čizme.

Naravno, nijedan trenutak nije propušten da se napomene kako je prilikom prethodnih rekonstrukcija (a, to su naravno, obavljale neke druge, "tajkunske" ili "izdajničke" vlasti) sve rađeno naopako, pa sad oni, jadni, sve moraju ispočetka. "Ko ti je ovo radio?", omiljeno je pitanje srpskih majstora. Tako je danima izveštavano da su pronađeni ostaci Stambol kapije, pa se pričalo kako će se to lepo konzervirati, staviti pod staklo da građani i turisti mogu da vide istorijsko-arhitektonsko nasleđe. Na kraju je ispalo da su to, u stvari, temelji austrijske kapije, »

odustalo se od staklenih ploča i konzervisalo najprimitivnijim načinom zaštite – zatrpavanjem peskom. Javnost, pogotovo ona koja se okuplja na protestima "Jedan od pet miliona" glasno se bunila zbog ovakvog odnosa prema gradu i njegovim stanovnicima, ali gradska vlast je ostala gluva.

Predsednik opštine Stari grad, koja je najviše ugrožena ovim urbanističkim eksperimentima, Marko Bastać organizovao je nekoliko akcija kojim su povremeno prekidani radovi na Trgu republike, a najavio je i referendum za stanovnike Starog grada za 16. jun na kome će se izjasniti da li žele ovakvu promenu izgleda centra Beograda. U opis poslova gradske vlasti ulazi i to da je oduzela skoro sve važne ingerencije opštini Stari grad, tako da je to jedina opština koja u potpunosti zavisi od volje gradskih otaca Beograda. Otkako se vreme konačno proleplšalo, komunalni policajci idu po centru i pišu kazne vlasnicima i zakupcima ugostiteljskih objekata koji imaju bašte na trotoaru. Zašto? Pa, zato što nemaju rešenje o korišćenju javnog prostora za ovu godinu. A zašto nemaju? Pa, neki nisu podneli zahtev, a neki jesu, čak su i platili traženi iznos za zakup, ali ta rešenja više ne može da izdaje opština Stari grad, a dok im odgovarajuća gradska služba taj dokument ne izda, proći će sezona. Do tada niko nema dozvolu za 2019.

Događaj koji je najviše naljutio Beograđane jeste seča nekoliko stotina stabala na Kalemegdanu i Ušću, sve zbog teško shvatljivog projekta izgradnje gondole koja će povezati tvrđavu sa parkom. Inicijativa "Ne davimo Beograd" je na Ušću čak organizovala sadnju novog drveća na mestu gde je staro posečeno. Gradonačelnik Zoran Radojičić i njegov zamenik Goran Vesić se nimalo ne uzbuđuju – za njih je gondola turistička atrakcija, novi vid gradskog prevoza, komercijalna investicija koja će vrlo brzo praviti profit. Uzalud gnev javnosti, upozorenja stručnjaka, SANU, oni nastavljaju dalje. Jedina institucija koja je mogla da ne dozvoli takav štetočinski projekat, Zavod za zaštitu spomenika kulture, dala je dozvolu za građevinske radove na Kalemegdanu, tvrđavi-spomeniku u koji se kunu i žele da ga stave na Uneskovu listu Svetske baštine. Čak ni odluka Upravnog suda, kojom je naložen prekid radova na Kalemegdanu, nije izazvao nijednu grimasu na Vesićevom licu. Treba li da podsetimo da kada se krenulo u seču stabala, sredinom marta, Ministarstvo građevinarstva, saobraćaja i infrastrukture nije bilo izdalo građevinsku dozvolu. To će učiniti tek 1. aprila.

Na kraju, postavlja se pitanje šta će u takvom društvu jedan uspešan lekar, profesor i naučnik? Zašto je cenjeni doktor, za koga stotine roditelja čijoj je deci pomogao imaju samo reči hvale, spao na takve grane da mu najbliži saradnik bude jedan Goran Vesić? Zato što je postao direktor Univerzitetske dečje klinke u Tiršovoj ulici 2013. godine? Samo zato što ima viziju da napravi novu, moderniju dečju kliniku, tzv. Tiršovu 2? Da bi legalizovao vikendicu na Zlatiboru koju je izgradio 2017. godine? Zar je bilo šta od toga cena za nekoga za koga očekujemo da je ugledan, pošten i moralan? Danas se može reći da Srbija još od Prvog srpskog ustanka nije imala goru vlast od ove, da čak i Slobodan Milošević deluje kao razuman čovek, a doktor Zoran Radojičić je svesno izabrao da takvima služi. U ime svih dečjih života koje ste dosad spasli, doktore, zar vas nije bar malo sramota? ¶

RADOSLAV ĆEBIĆ

Reagovanje

Tišina je bolja od neistina

Praznina i tišina, "Vreme" br. 1479

Bavljenje javnim političkim živ otom zahteva kontinuiranu ozbiljnost i posvećenost. Posebno ako neko sebe smatra "elitom". U suprotnom, čovek rizikuje da se u javnosti prikaže kao amater, neprofesionalac, gotovo šarlatan. Bavljenje našom organizacijom i upozoravanje šire javnosti na opasnost koja preti od nas, a da pritom nije proučen naš Statut i Manifest, u najmanju ruku je neozbiljno. Svako ko pročita naša akta, zna da se zovemo "Nacionalna avangarda", a ne "Nacionalna alternativa". Naše metode političke borbe za proklamovane ciljeve nisu prostorno uređenje javnih površina, sečenje stabala, izmeštanje šina i sl., već demokratsko delovanje u okviru savremenog civilnog društva.

Ostrašćenim napadanjem mladih ljudi koji imaju drugačije ideološke i političke stavove šalje se veoma poražavajuća poruka ostatku mladih ljudi da nemaju budućnost u Srbiji. Deca su se pretvorila u ono protiv čega su roditelji protestovali 1968. godine.

Kad smo kod fašizma, "Nacionalna avangarda" kao udruženje ne poziva pristalice Dimitrija Ljotića na političku saradnju kao što to radi npr. predsednik Pokreta slobodnih građana. Naprotiv, mi smo tu ideologiju javno osudili. Kao Udruženje negujemo snažan antifašizam, promovišemo judeo-hrišćansku kulturu, a 9. maja slavili smo godišnjicu osnivanja. Istog dana je pisan gore pomenuti tekst, kompozicija neistina, kleveta i uvreda o nama kao fašistima. Taj tekst bi možda bio drugačiji, da je bilo više ozbiljnosti ili manje zle namere.

Što se tiče betoniranja jama, kao na primer onih u Prebilovcima, nismo ih betonirali mi, nego upravo ideološki i biološki očevi "elite iz kruga dvojke". Praksa dijaloga sa političkim neistomišljenicima bila je toliko intezivna da se obeležavanje godišnjica stradanja i parastosi na "pasijim grobljima" širom Srbije održavaju svaki drugi dan tokom godine. Na sreću svih građana, i praksa "dijaloga sa neistomišljenicima" i ideologija "Druge Srbije" istorijski je poražena i odbačena od strane građana Srbije. A na tu činjenicu će "elita iz kruga dvojke" morati da se navikne, mnogo više nego na novi izgled centra grada. Mi ćemo kao udruženje dati svoj skroman doprinos.

SAVET NACIONALNE AVANGARDE

Ne gubite vreme,

čitajte ono što je bitno.

Svakog dana.

KOMENTAR DANA
urednika i novinara
nedeljnika "Vreme"
samo na www.vreme.com

nedeljnik
VREME

Bitka za medije

"Nema slobodnih izbora, ni sređene izborne administracije, ni urednog izbornog dana ukoliko im ne prethode javna debata i slobodni mediji. Bez slobodnih medija i demokratije ne možete da napravite selekciju najboljih ljudi koji će u društvu obavljati javne funkcije i onda imate društvo na silaznoj putanji. Zato demokratije propadaju"

Četiri važna dokumenta skoro istovremeno su se pojavila i pitanje medijskih sloboda u Srbiji postavila na veoma visoko mesto. Izveštaj Evropske komisije (EK), izveštaj svetske nezavisne posmatračke organizacije Fridom haus, zahtevi i preporuke Stručnog tima protesta "1 od 5 miliona" i, nasuprot njima, Nacrt medijske strategije. Nacrt je utvrdila Vlada Srbije.

Snježana Milivojević, profesorka na Fakultetu političkih nauka u Beogradu i članica Stručnog tima protesta, tokom razgovora za "Vreme" istakla je da je "ovo što se dešava u Srbiji primer uzurpacije demokratije": "Odnosno, kako je to rekao jedan autor u 'Fajnenšel tajmsu', došlo je vreme izabranih autokrata, on čak kaže diktatora. Nove autokrate koriste medije da zatvore mogućnost za bilo kakvu kritiku, da veličaju sebe i da sebe oslobode bilo kakve odgovornosti, javne kontrole i kritike. Odatle kod nas takve monstruozne kampanje ubijanja karaktera, javnih reputacija ljudi koji se usude da ma šta kažu protiv političkog režima, a kada ih posložite, to su: sudstvo, nezavisni mediji, nevladine organizacije, kritički pojedinci, intelektualci – deo društva koji bi mogao da bude oponent vlasti."

"VREME": U izveštaju EK za prošlu godinu o medijskoj situaciji u Srbiji rečeno je da "sve više izaziva zabrinutost", a u izveštaju za ovu godinu da "sada ima razloga za ozbiljnu zabrinutost". Da li u tim administrativnim formulacijama ipak možemo prepoznati pomak u konačnom priznanju EK da je medijska situacija u Srbiji neprihvatljiva?

SNJEŽANA MILIVOJEVIĆ: Kao prvo, mi smo u istom trenutku sa nekoliko adresa dobili upozorenje u vezi sa stanjem u medijskoj sferi i to je izazvalo buru, naprosto zato što ta slika više ne može da se negira. Ona je sada vidljiva i iz aviona, i sa drona, i gde god da stojite. Dakle, i političke institucije i međunarodni monitori medijskih i opštih sloboda, i domaća javnost koja šeta, i domaće institucije, poslali su istu poruku.

Druga stvar koja je značajna jeste što je to upozorenje došlo od EK i što je ovdašnja vlast, bez obzira na promene u svojoj politici, koketirala sa idejom u obraćanju ovdašnjoj i međunarodnoj javnosti da joj je stalo do evropskog puta. A odustajanje od evropskog puta najočiglednije se vidi u medijskoj sferi, upravo je ona taj reflektor pod kojim se sve vidi. To što kritika dolazi sa oficijalne političke adrese do koje je ovdašnjoj vlasti bar deklarativno stalo i koja je formalni monitor našeg progresa i puta ka toj integraciji, mislim da je uzbunilo duhove.

I treće, ovde se stvara uverenje da je EK dugo žmurila ili nije videla šta se u Srbiji dešava sa medijima, postoji čak i veliko nezadovoljstvo u domaćoj javnosti što se problem dugo nije prepoznavao. Ne mislim da je sada nastupio radikalni pad u odnosu na prošlu godinu, nego mislim da je tendencija sada postala vidljiva. Bez obzira na to što se ovde diskredituju međunarodne organizacije i političke institucije koje se bave slobodom medija i ljudskim pravima, one ipak nisu političke ekspoziture koje nekoga kažnjavaju, nagrađuju, koje na nešto žmure. Kada pogledate indekse kroz sve monitoring organizacije opšte slobode i medijskih sloboda, oni od 2013. beleže silazni trend. Znači, nekoliko godina silaznog trenda je za Fridom haus ili EK bio razlog za takvu konstataciju.

U izveštaju EK kao novi pasus pojavilo se i "Zastrašivanje novinara", tema kojoj je posvećeno dosta pažnje. I opet se vraćamo na isto, kako objasniti to da Evropa do sada pojma nije imala da ovaj problem postoji u Srbiji?

Mislim da je jedan domaći, a drugi internacionalni razlog. Domaći je što sad imamo nekoliko kumulativnih slučajeva zastrašivanja novinara, uključujući akte nasilja kakvo je bilo spaljivanje kuće Milana Jovanovića. To se desilo kada je odavde na velika zvona najavljivan završetak suđenja i izricanje presuda okrivljenima za ubistvo Slavka Ćuruvije, a to suđenje je trebalo da pokaže želju vlasti da novinari ovde rade u boljem ambijentu, da se završilo sa nekažnjivošću napada na novinare i da je kreirana jedna bolja klima za njihov rad. Istovremeno, mi smo svedoci da to nije slučaj. Takođe, ove godine došlo je i do povećanja što verbalnih što drugih vrsta napada na novinare, pritom u klimi konstantno agresivnog napada na novinare od nosilaca vlasti. Mislim da je to takođe bilo presudno i da je stvorilo osetljivost međunarodnih institucija.

Sa međunarodnog stanovišta, posle slučaja Kašogi krenula je velika inicijativa u svetu vezana za bezbednost novinara. Porast ili sklonost novih autokrata da se ugrožava bezbednost novinara ili da se njihov rad čini otežanim kroz stalno verbalno nasilje postala je prepoznatljiva. Novinari su nekad bili zaštićeni, a sada većina njih, kao i medija, da bi privukli publiku, personalizuju se, identifikuju novinare fotografijom, novinari opet imaju čitav niz profila na društvenim mrežama odakle čitaoci mogu da im priđu, tako da su postali mnogo izloženiji

javnosti. To je podiglo lestvicu njihove nebezbednosti, a sve te okolnosti podigle su i međunarodnu dimenziju tog problema. Te dve stvari koincidirale su time da je i Savet Evrope prošle godine u svoj fokus takođe stavio bezbednost novinara. Sve velike međunarodne konferencije poslednjih godina kao jednu od ključnih tema imaju bezbednost novinara.

U izveštaju Fridom hausa akcenat je na opasnim i prikrivenim pritiscima na medije u Srbiji, a Vučić se otvoreno poredi sa Orbanom, Trampom i Erdoganom. Kroz ta dva dokumenta, čini se, prvi put se internacionalizuje problem stanja naših medijskih sloboda. Postoje li dalji mehanizmi pritisaka međunarodnih institucija na ovu vlast ili će sve ostati samo na dokumentaciji?

Možda može da se proizvede neki kumulativni efekat odnosno neki efekat od tog dobrog tajminga izrečenih upozorenja. Međutim, mislim da su autokratske vlasti sve te pritiske međunarodne zajednice do sada uspešno ignorisale.

Kod nas su se, za sada, i predsednik Vučić i premijerka Brnabić gotovo pa uvredljivo osvrnuli na izveštaje i njihove autore.

Mogu oni svaki od tih pojedinačnih izveštaja da minimizuju, da kritikuju, ignorišu. Ali kada se oni istovremeno svi pojave, onda to znači da je reč o upozorenjima koje nijedna vlast, kojoj je iole stalo do demokratskih procesa, ne bi mogla da ignoriše. Ovo jeste razlog za uznemirenje u vlasti, i mi ga vidimo, zato što više ne mogu da sakriju činjenicu da upozorenja dolaze sa svih strana.

S druge strane, "odgovor" ove vlasti može se nazreti i u skandaloznom pokušaju da se Nacrt medijske strategije izradi preko noći i bez znanja Radne grupe i da se tako nepoznati sadržaj hitno pošalje u Brisel.

Strategija je ekspresno poslata nakon jednog dužeg procesa za koji je vlast već pohvaljena za inkluzivnost, a posle svih poteškoća i nezadovoljstava raznih članova medijske zajednice, ali je uz veliku međunarodnu pomoć taj posao ipak priveden kraju. Sada imam utisak da je cilj rada na strategiji bio, prvo, da taj proces traje što duže, drugo da se on nikad ne finalizuje, treće da se poeni dobiju na »

„Srbija je visoko rangirana kao zemlja u kojoj se primenjuju novi oblici cenzure kojom vlast na svom širokom autokratskom putu desetkuje medijske slobode”

osnovu inkluzivnosti a ne na osnovu kvaliteta proizvoda i da se ovde smatra kako je veliki demokratski ustupak vlasti sama činjenica što je uopšte slušala ljude iz medijske zajednice i uključila ih u taj proces, a da je njihova krivica ako su očekivali da će njihovo mišljenje biti uvaženo i da će se taj zajednički rad pretvoriti u strategiju. Taj primer je mala kopija modela našeg pridruživanja EU i na širem planu. Naprasno i brzo pakovanje strategije i slanje ekspresnom poštom u Brisel imalo je za cilj da se uoči usvajanja izveštaja EK dobiju laki poeni na poslu koji je navodno završen, a u stvari je zaglavljen u slepoj ulici. Međutim, nije se očekivalo da će, kao prvo, medijska zajednica reagovati tako oštro, a drugo, tu su uključene i međunarodne organizacije čiji je trud i pokušaj da pomognu jednom procesu sada postao bespredmetan i izigran.

Iako izveštaj EK nije štiklirao strategiju kao završen posao, kao što, recimo, jeste završetak suđenja u slučaju Ćuruvija, on je podržao uslove transparentnosti i inkluzivnosti u njenom daljem radu.

Sam čin slanja strategije za njih znači da taj proces napreduje u odnosu na njegov inkluzivni karakter i, da je to prošlo u tišini, možda bi ovog leta proces išao i dalje. Međutim, medijska zajednica se konsolidovala i signalizirala da to nije isti tekst, da kao takav ne može da se vrati u proceduru, a sa druge strane, kako sam ja saznala od vlasti, ta strategija tek treba da ide po ministarstvima zainteresovanim za njen sadržaj. Podsećam da je prethodna strategija prestala da važi 2016. i s obzirom na tu vremensku rupu, ova gluma oko brzine i inkluzivnosti je samo pokazatelj koliko su medijska pitanja teška, koliko je to čak i u jednom fingiranom ili vođenom procesu, u stvari, neizvesna misija.

Procena EK za inkluzivnost bila je procena za proceduru, a sada su zamerke i na proceduru i na sadržaj. Sada smo na gorem mestu nego što smo bili na početku jer imamo dugogodišnji proces oko koga nije postignuta saglasnost, čiji ishod se minimizuje i unižava i koji je diskreditovao inkluzivnost.

U sva četiri dokumenta, a tu su i preporuke Stručnog tima protesta, glavni junak priče je REM odnosno zahtev za njegovom autonomijom. Samo što su u Nacrtu medijske strategije takvi predlozi Radne grupe kompletno izbrisani. Kada to vidite, da li uopšte možete da očekujete dijalog sa vlašću u kome će preporuke stručnog tima stići na dnevni red?

Ako je ovom intervencijom na strategiji vlast svima nama stavila do znanja da će braniti neautonomni REM i njegovu zavisnost po svaku cenu, onda je vlast to pokazala kao svoje strateško opredeljenje, ukoliko je tačno da u strategiji zaista tako i stoji. Dokument koji smo mi napravili jeste pokušaj da se odblokira nenormalno blokirana javna komunikacija, što bi trebalo da vodi stvaranju fer uslova za izbore. Znači, jedan plan razgovora je strateški – kako da se REM reformiše, što su oni odbili, a drugi deo su preporuke za dinamizovanje rada REM-a, uz smenu postojećeg. REM je po našem sudu slab, pasivan, neodgovoran i neugledan regulator. Slab je jer je godinama u nepotpunom sastavu i nema kompletan status. A logično je pretpostaviti da bi jedno telo od devetoro ljudi bilo teže kontrolisati, nego što je to slučaj sa šestoro ljudi koji su pritom svesni kome duguju lojalnost i ko ih je izabrao. Oni su pasivni kao regulator zato što nijedan problem ne prepoznaju, ne govore o njemu, ne idu mu u susret, medijski sistem im se pred očima survava, a medijske slobode su konstantno na silaznoj liniji. Pritom, imaju čitav niz ovlašćenja, recimo da nadziru zakonitost u radu emitera. A vi ovde mirno gledate kako se, na primer, TV Happy, televizija koja je dobila nacionalnu frekvenciju kao dečja televizija, pretvara u ispostavu rijaliti programa i hvalitelja vlasti, i generalno prisustvujete vulgarizaciji i ekstremnoj komercijalizaciji TV programa. To su sve stvari koje je REM dozvolio, nikada ne pozivajući emitere da usaglase svoj program sa obavezama iz dozvole za emitovanje programa, u kojoj piše zbog čega su takvu dozvolu dobili.

REM se proglasio nenadležnim da u prethodim izborima uopšte nadzire rad medija. Tvrdnja da je nadzor nad radom emitera, u stvari, politička kontrola, mislim da je zaista jedna vrsta nefer manipulacije javnošću. Kao i to da se vi zalažete za neku cenzuru ako smatrate da bi jednom godišnje REM trebalo da uradi monitoring informativnih programa. A informativni programi su ovde najsporniji programi jer govorimo o smanjenju pluralizma, nezadovoljstvu javnosti, blokiranju javne debate, proizvodnji lažnih vesti, kampanjama blaćenja i zastrašivanja političkih protivnika. REM bi to trebalo da uradi s javnim servisima, jer s pravom javnost od njih najviše očekuje zato što imaju najveću javnu obavezu i najviše mogućnosti, a mislim da bi i javnost bila veliki saveznik REM-u u takvom razgovoru.

U preporukama ne predlažete i smenu čelnih ljudi u javnim servisima iako ste ranije bili za to?

Razlika između REM-a i javnog servisa je što su članovi REM-a birani u skupštini. Ako su birani u skupštini, u zakonu postoji mogućnost njihove smene zbog nedostojnog rada. I tu smenu može da pokrene 20 poslanika, i takav zahtev postoji, samo nikad nije došao na red. Znači, mi smo za REM tražili da se aktivira procedura koja postoji. Za smenu direktora i glavnog urednika RTS-a, na primer, takva procedura ne postoji. Mi smo se zalagali da sve radimo proceduralno koristeći mogućnosti koje postoje. Poštovali smo autonomiju javnog servisa jer tu instituciju treba sačuvati. Ne treba izvikivati smene na ulici, ne treba tamo gde ne postoji procedura menjati ljude u političkim procesima gde oni profesionalno rade. Bez obzira na autonomiju, REM je telo izabrano u političkoj instituciji, a RTS-ov direktor i glavni urednik koliko god nam se činilo da su oni politički pristrasni, nisu politički postavljeni nego su izabrani u drugoj proceduri.

Formalno, da.

Želim da kažem da su i direktor i glavni urednik RTS-a prethodno imali visoku profesionalnu reputaciju, pamti se da su bili novinari koji rade po najvišim standardima, što znači da nešto tu sistemski treba promeniti, jer ako njih tako smenite, neki budući koji dođu u tim sistemskim okolnostima verovatno će raditi slično.

Kada govorimo o preporukama stručnog tima, govorimo li o ovim sistemskim okolnostima ili nekim novim?

Čula sam već da su ovo nekakve preporuke za dan posle, međutim, mi smo potrošili istorijske iluzije da dan posle izgleda radikalno drugačije i treba koristiti ono što se može sada. Drugo, nisam sigurna da u izbornim demokratijama postoji dan posle i da ćemo ikada ponovo dobiti priliku da radikalno promenimo sistem. I treće, frekventne zakonske promene od 2000. naovamo ipak su postavile neke zakonske mogućnosti koje nismo koristili. Pa, hajde da probamo. Šta mislite, kako bi to izgledalo kada bi jedan glavni urednik RTS-a izašao uveče i rekao: "Izvinite, ja ne mogu da pravim program zato što imam ograničenja koja nisu profesionalna, imam političke pritiske, od mene se očekuje da radim u neskladu sa svojim profesionalnim standardima".

Nažalost, ne mogu to da zamislim. U "redigovanoj" medijskoj strategiji poslatoj u Brisel, ako je istina, izbrisan je Savet za štampu, a proklamovano novo "samoregulatorno" telo. Zašto je to tako i u kom je srodstvu sa daljom tabloidizacijom medija?

Između ostalog, i mi smo u preporukama predvideli ostavke ministra za kulturu i informisanje i državnih sekretara i to ima veze sa ovom pričom o Savetu za štampu. Ministar za medije se vrlo retko oglašava, a i državni sekretar se često izuzima, pa je, na primer, u vezi sa strategijom rekao da njega ne treba pitati, da on o tome ne zna i da ministarstvo u tome nije učestvovalo. Hoću da kažem da je politička odgovornost za stanje u jednoj oblasti u resornom ministarstvu. Zahtev za njihovom ostavkom je jasno oglašavanje da postoji hijerarhijska linija i da se stvari ne mogu odblokirati ako se oni koji su najodgovorniji ostave izvan političke odgovornosti i »

Coca-Cola HBC Srbija

Posvećenost lokalnoj zajednici

Kao jedan od lidera održivosti, kompanija je promovisala rezultate ostvarane u ovoj oblasti i predstavila svoju misiju do 2025. godine

Povodom predstavljanja rezultata u oblasti održivosti u 2018. godini, kompanija Coca-Cola HBC Srbija objavila je nove ciljeve i planove kako da dodatno doprinese očuvanju životne sredine i razvoju zajednice do 2025. godine. Uz očuvanje i smanjivanje upotrebe prirodnih resursa i dalja ulaganja u društvo, kompanija će posebno biti posvećena umanjenju uticaja ambalaže, i to kroz ostvarenje triju ciljeva do 2025. godine:

· Da sva ambalaža bude reciklabilna

· Da 35 odsto PET ambalaže sadrži reciklirani materijal

· Da kompanija prikupi 75 odsto ambalaže u kojoj pakuje proizvode

"Naše veliko nasleđe nam govori da Coca-Cola HBC porodica ostaje uspešna samo kada se menjamo i kada smo deo dobrih promena. Mi smo ti, koji kao lider u oblasti održivosti u sektoru proizvodnje napitaka, već pola veka nastojimo da unapređujemo kvalitet života u Srbiji i sa velikim ponosom krećemo ka ostvarivanju novih ciljeva. Naša uloga je velika i odgovorna i zato smo uvereni da ćemo napraviti značajne pomake kao kompanija, što će doprineti još efikasnijem upravljanju otpadom i smanjenju uticaju na okruženje", istakao je Svetoslav Atanasov, generalni direktor kompanije Coca-Cola HBC Srbija, na predstavljanju 6. lokalnog izveštaja o održivom poslovanju ove kompanije.

Novi ciljevi se odnose i na Srbiju, u kojoj je kompanija samo u prošloj godini uložila 41 milion dinara u programe podrške zajednici, dok su zaposleni volontirali više od 850 sati. Kompanija je umanjila upotrebu vode tokom protekle decenije za čak 53 odsto. U okviru platforme "Coca-Cola mladima", više od 3000 mladih dobilo je nova znanja i iskustva, a 256 se nakon programa uspešno zaposlilo.

Ovogodišnji, šesti po redu, Izveštaj o održivom poslovanju pripremljen je prema međunarodno priznatom GRI standardu. Coca-Cola HBC Grupa je prema Dau Džons indeksu održivosti (DJSI) za 2018. rangirana među tri najbolja proizvođača pića i na globalnom i na evropskom nivou.

izvan potrebe da javnosti odgovore na nezadovoljstvo koje postoji.

Jedna od naših preporuka kaže da ministarstvo treba da nađe i izgradi efikasan način da javni novac ulazi u medije samo kroz investiranje u sadržaje od javnog interesa. Ne može ministarstvo da kaže "pa, to su komisije odlučile". Komisije daju novac medijima trećerazrednog sadržaja, komisije daju proverenim prekršiocima javnog interesa, komisije daju vlasnicima medija koji su partijski lojalisti po lokalu, komisije odlučuju da se javnim novcem finansira sadržaj za koji vas je sramota i da gledate a kamoli da zamislite da smo ga svi mi finansirali. Istovremeno, sadržaje koji su visoko kvalitetni i ovoj javnosti neophodni ostavljate bez ikakve finansijske pomoći, da ne mogu da prežive. U ovu strategiju nije ušao zahtev Radne grupe da Savet za štampu dokumentuje te prekršaje i da na osnovu tih prekršaja mediji "ubice" javnog govora ne mogu da dobiju novac.

Da li je Savet za štampu i definitivno izbačen iz medijske strategije?

Pa, nismo to još prihvatili, niti će sada već konsolidovana medijska zajednica i celo društvo to olako prihvatiti.

Kako ste razumeli "definisanje cenzure" i "mapiranje svih aktera od kojih cenzura dolazi" u Nacrtu medijske strategije?

Ako se sećate, prvo je bio pokušaj ministra da pokrene borbu protiv lažnih vesti i da na čelo te borbe stane država koja je, kao što znamo, veliki proizvođač lažnih vesti. Ona svoj pogon ne bi gasila, ali je to bio zgodan pokušaj da se svetu pokaže da se i mi borimo protiv iste stvari. Jedino je nastao problem kada su kritičari počeli da ukazuju na to da ta borba ne može imati smisla jer je ne mogu voditi oni koji su njeni akteri. Drugi pokušaj je bio da se mapira ko su novinari. Pa, pre nego što zaštitimo novinare, ajde da mi znamo ko su novinari. Da li je novinar neko ko radi na portalu pa još malom, lokalnom, da li je i bloger novinar itd. i da se onda uvučemo u prašumu jednog teorijskog razgovora koji nema smisla kako bismo izbegli da obezbedimo sigurnost novinarima ili svim ljudima koji rade u proizvodnji informacija od javnog značaja. I sada mi se čini da je ovo treći vid izvrdavanja. Srbija je visoko rangirana kao zemlja u kojoj se primenjuju novi oblici cenzure kojom vlast na svom širokom autokratskom putu desetkuje medijske slobode. I sad će ta vlast u jednom velikom obrtu da krene da se bori protiv cenzure tako što će da mapira, listira... To je iz istog arsenala trošenja vremena i zaludivanja domaće i međunarodne javnosti.

Da li je po vašem mišljenju borba za medije, za slobodu medija i slobodno izražavanje u ovom trenutku odsudna? Svakako nije jedina, ali možda jeste najvažnija?

Jeste. Jer kad nemate pristup javnosti, vi ste potpuno izolovani. Nema važnije bitke od te i evo zašto mislim da bi naše preporuke mogle da naprave neki pomak i boljitak iako ne menjaju revolucionarno sistem. Te preporuke su vezale medije, izbore i demokratiju i pokazale taj "zlatni trougao" u kome je međuzavisnost apsolutna. Nema slobodnih izbora, nema sređene izborne administracije, nema urednog izbornog dana ukoliko im ne prethode javna debata i slobodni mediji. Bez slobodnih medija i demokratije vi ne možete da napravite selekciju najboljih ljudi koji će u društvu obavljati javne funkcije i onda imate društvo na silaznoj putanji. Zato demokratije propadaju. Zato što uporno birate nekompetentne, neodgovorne, poslušne, jer ste stvorili klimu u kojoj samo oni mogu da budu izabrani. Evo od danas, ako se bukvalno od danas ne odblokira, ne normalizuje medijski prostor i ne stvori uverenje da svi imamo pravo da učestvujemo u javnoj komunikaciji i da je apsolutno zabranjeno i nedopustivo u normalnom društvu da se ljudi progone, javno i medijski linčuju zato što drugačije misle ili imaju drugačiju razvojnu viziju, sve će nas to skupo koštati jer ćemo uporno birati gore.

Ko će se za to boriti? Ostale su nedoumice oko toga da li je stručni tim protesta ujedno i pregovarački tim. Čini se da se taj pregovarački deo posla, do kog još nije ni došlo, kao vruć krompir i dalje prebacuje iz ruku političara u ruke stručnjaka, i obrnuto?

Poziv koji smo dobili smatrali smo pozivom protesta "1 od 5 miliona" i radili smo u ime i u interesu građana. Nedoumice oko naše uloge odmah smo na početku rada precizirali i dogovorili se da većina nas smatra kako smo stručni tim a ne tim za pregovore. I u tom svojstvu smo radili. Ovaj stručni rad je, u stvari, bio naš doprinos budućim (eventualnim) pregovorima. On je pokazao gde sve i na koji način se mora intervenisati da bi se došlo do uslova za slobodne izbore. Utoliko je svojevrsna pregovaračka platforma na kojoj mogu da počnu razgovori. Mislim da ovo ne treba gledati samo kao opozicioni predlog. Ovo je program koji bi svaka vlast u ovim uslovima trebalo da sprovede. To što ga potpisnici Sporazuma sa narodom prihvataju kao svoju platformu jeste ohrabrujuće, jer govori o sazrevanju onog dela opozicije koji shvata da ih nezadovoljstvo građana obavezuje i da tako uspostavljeno poverenje sutra neće smeti da iznevere.

Sad kad razmislim, čini mi se da bi to bio dobar recept i za druge oblasti. Arhitekte, pravnici, ekonomisti, svi bi mogli da naprave stručne predloge kako da se stvari u tim oblastima menjaju. To bi pokazalo da dijalog zahteva energiju svih: građana, stručnjaka, političara.

Ali format tog dijaloga je politička stvar i za to treba da se izbori opozicija. Ova koja postoji ili neka nova koja će se isprofilisati u protestima, ali svakako to mora biti politički organizovana snaga koja jedina može zaustaviti dalji sunovrat. A prvi zadatak u tome je stvaranje uslova za slobodne izbore koji počinju oslobađanjem medija. ¶

IVANA MILANOVIĆ HRAŠOVEC

"Arhitekte, pravnici, ekonomisti, svi bi mogli da naprave stručne predloge kako da se stvari u tim oblastima menjaju. To bi pokazalo da dijalog zahteva energiju svih: građana, stručnjaka, političara"

Bezbednost pre svega

Da bismo pronašli šta bi mogao biti zajednički interes novonastalih država u regionu, potrebno je videti šta je ono što ne poznaje novonastale granice i šta je ono što ne uzima nacionalnu pripadnost za zlo. Po mom mišljenju, dovoljno je otvoriti dnevne novine u svakom gradu ovog regiona i spoznati da je organizovani kriminal odgovor na gore postavljeno pitanje. Sprega politike i kriminala je ceo region dovela do "latinoamerikanizacije"

Piše: **Aris Movsesijan**

Predsednik Saveta Nove stranke

Prolazi vreme, a Srbija ne ide ni brže ni jače ni bolje nikud. Lepo je imati poverenje u nekog ko želi da osnuje stranku otcepljujući se od radikalno desne opcije, ali je isto tako odgovorno priznati da li je bilo u pitanju realno političko skretanje ili samo dobar način da se dođe na vlast sa željom da se ta vlast pretvori u potpunu uzurpaciju svih institucija. Često smo skloni na ovim prostorima da zanemarivanje vremenskog faktora, protoka vremena, pripisujemo sebi kao manu. Sad vidimo da to nije naš ekskluzivitet. Na to ukazuje i poslednji izveštaj Evropske komisije. Uz sve moguće ublažavanje, tako imanentno ovim izveštajima, siže bi se mogao objasniti kao: "Nismo se tako dogovorili."

Naravno da je u žiži način pregovora Beograda i Prištine. Namerno kažem "način" jer je očigledno važnija forma nego šta je suština tih pregovora. Forma je u pitanju jer se isključivo insistira na rešenju statusa uz pregovarače koji kroz proces pregovaranja pokušavaju da obezbede (a posrednik im u tome pomaže) ostanak na vlasti. Zato i sve u vezi sa pregovorima izgleda kao neka asimptota za koju bi svaki ozbiljan političar rekao da se rešenje problema nalazi negde u beskonačnosti. Ali, mi živimo danas.

Suština rešenja ovog problema, a i suština pregovora, bila bi da se obezbedi mir i bezbednost u regionu. Dakle, ne samo u odnosu Beograda i Prištine. Dok je postojala SFRJ iz koje potiču ovi nerazrešeni konflikti, postojala je ideologija kao krovni objedinjavajući faktor. Raspad te zajednice izazvao je nestanak ideologije koja je bila najmanji zajednički sadržalac i zauzimanje nacionalističkog narativa. Podela po nacionalnim granicama. Sada je pred nama problem kako to vratiti nekim normalnim tokovima.

Da bismo pronašli šta bi mogao biti zajednički interes novonastalih država u regionu, potrebno je videti šta je ono što ne poznaje novonastale granice i šta je ono što ne uzima nacionalnu pripadnost za zlo. Po mom mišljenju, dovoljno je otvoriti dnevne novine u svakom gradu ovog regiona i spoznati da je organizovani kriminal odgovor na gore postavljeno pitanje. Sprega politike i kriminala je ceo region dovela do "latinoamerikanizacije". To znači da se povlačenjem državnih granica (što je potpuno normalna stvar kada se jedna zajednica kao što je bila SFRJ raspada) neće rešiti problem koji je nadnacionalan. I eto nam zajedničkog interesa i cilja, a to je borba protiv organizovanog kriminala.

Ista stvar je sa vojskama novonastalih država (primeniti i na odnos Prištine i Beograda). Umesto da se formiraju vojske prijateljskih i dobrosusedskih država, sa zajedničkim planiranjem i mogućim zajedničkim potencijalima, kreiraju se vojske koje javno mnjenje percepira kao vojske koje se u suštini spremaju za neki međusobni rat. Tako građani postaju zatočenici straha od novih konflikata.

Na ovaj način se stvara taj potencijal da lokalni lideri "mašu" konfliktnom retorikom kada im to zatreba, a sa jednom jedinom željom – da ostanu na vlasti što je duže moguće. Sve ovo bi bilo skoro pa nemoguće u demokratskim društvima. A da li su, na primer, Beograd i Priština obezbedili osnovne postulate pravila igre koja bismo mogli nazvati demokratskim? Vratimo se na izveštaj EK. Šta kaže izveštaj, kako stojimo sa pravosuđem? Ili sa civilnim društvom? Čak i EK uviđa problem u sferi medija, koji je očigledno trebalo da posluži drugačijem cilju pa se dosta toga prećutkivalo, a sada je jasno da služi opet istoj stvari: da se ostane na vlasti, po cenu anti EU retorike, kao zamajca prikrivanja nesposobnosti da se suoči sa osnovnim životnim problemima. Rezultat je poguban, pa je pravo pitanje šta se dobija tim anti EU narativom, koji se razlio kroz *fake news* i kroz botovanje po društvenim mrežama za potrebe lokalnih vladara.

Hajde da bacimo pogled na pravosuđe. Zar bezbednost regiona ne počiva i na nezavisnom i dobro organizovanom pravosuđu, koje obezbeđuje i punu saradnju između država? Da li je to slučaj sa državama Balkana koje još uvek nisu članice EU, pa i nekih koje to jesu, a u komšiluku su?

Zato se Nova stranka u svom akcionom planu "Šta da se radi", usvojenom pre godinu dana, zalaže za obezbeđivanje osnovnih standarda koji će dovesti do rešavanja statusa Kosova, uz posredovanje EU. Na Srbiju (kao i na ostale kandidate za članstvo u EU) primenjuje se isti takav princip. Statusi su, pokazalo se, izgovori da se ne uspostave standardi. I to mora da se prekine. Kažu ekonomisti da je važno pravilo za vođenje posla: prekini da gubiš. Vreme je da se prekine gubljenje. Izgubili smo mnogo toga, od demokratije do tek uspostavljenih institucija koje su za demokratiju neophodne. Vreme je da se u što kraćem roku, bez odlaganja, trasira put ka EU svih država u regionu. U prilog ovome idu i rezultati tek završenih izbora za Evropski parlament. Evropa traži zajednička rešenja i takvoj Evropi sigurno nije potreban nestabilan kvazidemokratski Balkan sa liderima koji ne vide dalje od lične koristi i ostanka na vlasti. ¶

Svojevoljna smrt, bez

Eutanazija je svakako vrlo složena iz mnogo razloga. Pa ipak, izvesno je da, iako budući Građanski zakonik ostavlja tu mogućnost, ona kod nas neće biti legalizovana dok ne prođe ozbiljnu raspravu ne samo pravne i medicinske, već mnogo drugih struka i ekspertiza

Smrtna kazna, doniranje organa, surogat majčinstvo i – eutanazija. Uz još par pojava, ovo bi bio sažet spisak kontroverznih tema o kojima se vode rasprave na raznim poljima, od društvenih mreža, preko religijskih i političkih krugova, pa sve do samog vrha – akademskog polja etike i primenjene etike.

Od početka juna eutanazija se kao tema pojavila u široj javnosti zbog vesti da bi mogla da se nađe u Građanskom zakoniku. U prednacrtu ovog dokumenta ona već postoji: "Pravo na eutanaziju, kao pravo fizičkog lica na saglasni, dobrovoljni i dostojanstveni prekid života, može se izuzetno ostvariti ako se ispune propisani humani, psihosocijalni i medicinski uslovi", piše u članu 86. Ovaj prednacrt Građanskog zakonika postoji još od 2015, samo izgleda da ga niko nije pažljivo čitao dok se nije približilo leto, doba kad presuše aktuelne medijske teme. Druga teorija može da bude i činjenica da je nedavno u isti dokument uneta mogućnost surogat majčinstva, pa se neko setio da pogleda šta još tamo piše i ugledao eutanaziju.

Član 86 prednacrta Građanskog zakonika zvuči jednostavno, ali već iz samog teksta jasno je da neće biti ni brzo ni lako sproveden u praksi. Prvo, postoji prepreka koju su mediji već opširno obradili, a to je Krivični zakonik koji svrstava asistiranu smrt u red krivičnih dela jer u članu 117 piše: "Ko liši života punoletno lice iz samilosti zbog teškog zdravstvenog stanja u kojem se to lice nalazi, a na njegov ozbiljan i izričit zahtev, kazniće se zatvorom od šest meseci do pet godina."

Drugim rečima, ako i kada u Srbiji dođe na red legalizacija eutanazije, moraćemo da menjamo Krivični zakonik. Ali, to je najmanja zavrzlama. Mnogo više posla odnosi se na deo prednacrta Građanskog zakonika koji kaže da se "može izuzetno ostvariti ako se ispune propisani humani, psihosocijalni i medicinski uslovi". U ova tri prideva – humani, psihosocijalni i medicinski – sadržana je sva složenost fenomena eutanazije i sve nerazumevanje koje se u vezi sa njim javlja u raspravama.

Nerazumevanje legalizovane eutanazije nije specifično za naše podneblje. Štaviše, ono je globalno. To ne treba da iznenađuje s obzirom na veoma mali broj zemalja u kojima je takozvana aktivna eutanazija legalna. Pasivna eutanazija, odnosno pacijentovo odbijanje da se leči, gotovo da nigde nije zabranjeno, pa je samim tim legalno i u Srbiji.

ŠTA JE EUTANAZIJA

Da bismo razumeli dobrovoljnu eutanaziju, važno je da razlikujemo glavne pojmove. Dobrovoljna eutanazija može da bude takozvana aktivna eutanazija ili asistirano samoubistvo. Kod aktivne eutanazije lekar je taj koji pacijentu okončava život bezbolnim sredstvima uz obaveznu saglasnost pacijenta ili porodice. Kod asistiranog samoubistva pacijent sam uzima sredstvo koje će mu okončati život a koje mu je legalno obezbedio lekar, koji može i ne mora da bude prisutan u trenutku smrti.

Asistirano samoubistvo postalo je predmet šire globalne rasprave 2011. godine kada je pisac i tvorac čuvenog Diskсveta Teri Pračet za škotski BBC snimio dokumentarac *Terry Pratchet: Choosing to Die* (*Teri Pračet: Odabrati smrt*). Pračet je u filmu prezenter koji prati svog prijatelja Pitera Smedlija. Smedli ima Lu Gerigovu bolest, neurološko oboljenje motoričkih neurona (ALS, bolest o kojoj je pre nekoliko godina svest podizana kroz "ice bucket challenge" na Jutjubu, najpoznatiji je oblik ove bolesti). Film prati Smedlija kroz proces asistiranog samoubistva uz pomoć švajcarske organizacije Dignitas koja omogućava eutanaziju i, ma kako bizarno zvučalo, pomoć u umiranju. Poslednja scena u ovom kontroverznom filmu jeste ona u kojoj Smedli uzima dozu barbiturata Nembutala i umire u prisustvu Pračeta, supruge i dvoje zaposlenih u Dignitasu. U filmu se pojavljuje još nekoliko ljudi koji su se, zbog bolesti od kojih pate, odlučili na asisitirano samoubistvo, kao i osnivač Dignitasa Ludvig Mineli. I sam Pračet želeo je da umre na ovaj način jer je bolovao od Alchajmerove bolesti, ali priroda je htela drugačije: umro je prirodnom smrću u martu 2015. godine.

Igrom slučaja, na dan kad se ovaj broj "Vremena" nađe na kioscima, biće tačno osam godina od premijernog prikazivanja ovog filma. Kontroverze su počele još pre premijere: BBC je pre prikazivanja dobio 750 žalbi, a na dan prikazivanja stiglo ih je 1219. Bunili su se vernici, hrišćanske organizacije i protivnici abortusa. Anglikanska crkva proglasila je film za glorifikaciju samoubistva. Četvoro članova Doma lordova britanskog parlamenta poslalo je zajedničku žalbu BBC-ju, a o filmu se raspravljalo i u Donjem domu gde je zahtevano da javni servis bude "neutralan" u pogledu asistiranog samoubistva, pošto je glavna zamerka bila da film favorizuje ovaj način okončanja života. Sve ovo nije sprečilo da film 2011. dobije nagradu BAFTA za najbolji škotski dokumentarac. Pračet je svoju poziciju branio tvrdnjom da je reč o praksi koja se sprovodi u nekoliko evropskih zemalja.

GDE TO IMA

Dakle, kod legalizovane eutanazije najvažnije je razlikovati aktivnu eutanaziju, koja je najbliža pojmu "ubistvo iz milosrđa" i asistirano samoubistvo. Razlika je važna zbog nijansi u zakonskim okvirima zemalja gde je eutanazija moguća.

Aktivna eutanazija legalna je u Holandiji, Belgiji, Luksemburgu, Kolumbiji i Kanadi. Asistirano samoubistvo ozakonjeno je u Švajcarskoj, Nemačkoj, Holandiji i američkim državama Oregonu, Koloradu, Havajima, Vermontu, Montani, Vašingtonu i Kaliforniji. Do kraja ove godi-

stigme

I DALJE POD ZNAKOM PITANJA: Eutanazija u Srbiji

Foto: Calleamanecer

ne biće legalno u Australiji i američkoj državi Nju Džerzi.

Prva zemlja u svetu koja je legalizovala eutanaziju bila je Kolumbija. Naime, 1997. ustavni sud ove zemlje presudio je da nijedna osoba ne može krivično odgovarati ako oduzme život terminalno bolesnoj osobi koja je dala izričit pristanak za to. Sud je kao terminalne definisao bolesti kao što su kancer, AIDS i otkazivanje jetre i bubrega pod uslovom da su neizlečivi i izazivaju ekstremnu patnju. Međutim, ustavni sud Kolumbije isključio je bolesti poput Alchajmerove, Parkinsonove ili Lu Gerigove. Tek 2014. Ministarstvu zdravlja i socijalne zaštite dozvoljeno je da kreira procedure za sve smrtno bolesne pacijente koji žele eutanaziju.

Prva evropska zemlja koja je legalizovala eutanaziju bila je Holandija, 2001. godine. Legalizaciji je prethodila gotovo tri decenije duga sudska praksa oslobađanja krivice lekara koji su asistirali ili sproveli eutanaziju nad terminalnim pacijentima. Naredne, 2002. godine, legalizovana je i u Belgiji.

Nemačka je pomalo kontroverzna: pasivna eutanazija i asistirano samoubistvo legalni su od 2016. godine, ali je aktivna eutanazija odnosno ubistvo iz milosrđa i dalje nezakonito.

BRODOVI ZA UMIRANJE

U zemljama poput Irske, gde je namerni prekid trudnoće do nedavno bio zločin, dobro je poznata pojava brodova za abortus. Polovinom 2001. australijski doktor Filip Niške zatalasao je svetsku javnost tvrdnjom da će kupiti holandski brod na koji će terminalno bolesni moći da dolaze i budu eutanazirani. Ideju nikada nije realizovao iz više razloga. Prvi je taj što je jedina zemlja na svetu koja je ozakonila eutanaziju stranih državljana – Švajcarska a ne Holandija. Drugo, u vreme kada se Niške pojavio sa svojim planom, eutanazija u Holandiji bila je samo dekriminalizovana, ali ne i legalizovana. Pa ipak, iz ove njegove ideje izrodila se urbana legenda (demantovana godinama unazad u najuglednijim svetskim medijima) o brodu za samoubistva. Navodno, iz nekog razloga baš na Floridi postoji brod "Poslednja večera" na koji, uz odgovarajuću naknadu, svako može da se ukrca. Legenda je tako detaljno »

razrađena da čak "znamo" i da brod prima 25 putnika po jednoj turi, da među njima ima i terminalnih pacijenata, ali da je većina ipak zdrava i prava... A tura se sastoji od luksuznog krstarenja, ukusne večere i – kolektivnog bacanja u okean.

Brodovi za eutanaziju, sva je prilika, nikada nisu stvarno postojali. Razlog je jednostavan: za razliku od abortusa, za koji krivično odgovaraju i onaj ko izvodi zahvat i žena nad kojom se zahvat izvodi, još nikome nije uspelo da kriminalizuje – samoubistvo.

KOMPLIKOVANO JE

To nas dovodi do jednog vrlo svežeg slučaja klasičnog samoubistva koje su svetski mediji proglasili za eutanaziju samo zato što ne razumeju proces legalne eutanazije. Petog juna ove godine u Holandiji je preminula sedamnaestogodišnja Noa Pothoven. Britanski "Independent" napravio je ogromnu zabunu izvestivši da je nad Noom izvršena eutanazija. Štaviše, cela priča zvučala je toliko nenormalno da bi, da je istinita, odvratila i najtvrđe pobornike eutanazije. "Independent" je objavio, a preneli "Juronjuz", "Dejli mejl" i "Dejli bist" da je maloletna Noa Pothoven eutanazirana jer više nije mogla da se nosi sa depresijom i anoreksijom, koje su nastale kao posledica seksualnog zlostavljanja i silovanja. Navodno, eutanazija nad njom izvedena je uz odobrenje roditelja i u kontrolisanim medicinskim uslovima.

Ono što se zaista dogodilo jeste da je Noa prestala da uzima hranu i tečnost i preminula 10 dana kasnije. Međutim, nikakve lekarske asistencije u tome nije bilo. Ona se jeste prošle godine obratila jednoj klinici za eutanaziju, ali je bila odbijena. Njena smrt nipošto nije legalna eutanazija, a prema najnovijim vestima koje stižu iz Holandije, njeni roditelji će krivično odgovarati jer je umrla uz njihov pristanak.

Da bi nekome bila odobrena eutanazija, bilo gde na svetu, pa i u Holandiji, mora da prođe niz vrlo rigidnih procedura koje uključuju temeljno psihijatrijsko veštačenje. Istina, psihijatrijska eutanazija jeste moguća, ali u vrlo specifičnim okolnostima: jedini poznat slučaj dogodio se u Belgiji u septembru 2014. Federalna komisija za eutanaziju odobrila je asistirano samoubistvo osuđivanom serijskom silovatelju i ubici Franku Van Den Blikenu. On je pre toga već proveo 30 godina u zatvoru i poželeo smrt shvativši da ga zatvor nije rehabilitovao i da i dalje predstavlja opasnost po društvo. Odgovor komisije usledio je posle trogodišnje analize i pregleda kroz koje je Bliken prolazio. Pa ipak, nije eutanaziran: sestra jedne od njegovih žrtava žalila se na odluku komisije, rekavši da želi "da trune u zatvoru". Iako je trebalo da umre 11. januara 2015. u zatvoru u Briži, Ministarstvo pravde je 6. januara preinačilo odluku i naložilo da Bliken bude prebačen u zatvorsku psihijatrijsku klinku u Gentu gde se i danas nalazi.

To nas dovodi do drugog pitanja – smrtne kazne. Široko tumačeno, to je ono što je Bliken tražio, ali porodica žrtve nije dozvolila. Ovaj slučaj nas uči da ne postoje prosti odgovori na složena pitanja. Eutanazija je svakako vrlo složena iz mnogo razloga. Pa ipak, izvesno je da, iako budući Građanski zakonik ostavlja tu mogućnost, ona kod nas neće biti legalizovana dok ne prođe ozbiljnu raspravu ne samo pravne i medicinske, već mnogo drugih struka i ekspertiza. ¶

JOVANA GLIGORIJEVIĆ

DRAGAN ILIĆ

Svet koji nestaje

Kuda su išle divlje svinje, prvi put viđene u čoporu oko 3 izjutra na potezu od TC Ušće ka Palati Srbija? Pomislio sam da je šoping najt

Prolećne kiše koje su obilato padale, u centar pažnje donele su priče o različitim životinjskim vrstama. Naravno, pošto su u vestima emitovane dramatične slike poplava, logičan nastavak ove meteorološke kataklizme bio je plašenje divljom prirodom.

Dok su domaće životinje uglavnom evakuisane iz ugroženih područja, divlji svet počeo je da se pojavljuje u prestonici. Izuzetak je Kraljevo gde je gradonačelnik, sa specifičnim šprahfelerom, iznedrio još jedan biser. Posle "arodruma" Morava o kojem je govorio, sada je izjavio da se o leševima uginulih životinja brinula "zohijena". Hijene jesu lešinari, ali nema podataka o njihovim staništima na području Kraljeva iako je opština stvarno velika.

Sve je počelo sa vranama. Gotovo po pravilu, tokom maja i juna, prvo u tabloidima, a zatim i u emisijama "kolažnog tipa" gledamo priče o poludelim vranama poput onih u Hičkokovim "Pticama". Ove teritorijalne životinje tada dobijaju ptiće, a pošto su teritorijalne, one sve prolaznike iz beogradskih parkova glasno upozoravaju da se ne kreću u blizini gnezda. Neoprezni šetači, ukoliko se približe gnezdu, mogu da dožive napad, od kojeg se branite mahanjem rukama. Naravno, u strahu su velike oči, pa smo slušali o raskrvavljenim glavama i zamalo iskopanim očima, što opet ima prizvuk folklora. Ornitolozi su problem i ove godine rešavali savetom da malo promenite rutu svoje šetnje, a njihovi kljunovi ne mogu vam probitu lobanju – vrane vam ipak neće popiti mozak.

Posle vrana dolaze zmije. Porastao je vodostaj i povećala se temperatura, što dovodi do veće aktivnosti zmija, po pravilu belouški i smukova. Otrovnica u Beogradu gotovo da nema, ali počinju priče o anakondama koje vrebaju sklupčane ispod automobila ili po podrumima. Nisu to nikakve mitološke kućne zmije čuvarkuće, simbolični duhovi naših predaka, već prirodni komunalci. Opet naši heroji postaju ljudi iz zoohigijene koji guje vataju golim rukama. Najkraće rečeno, zmije u Beogradu pokazuju da još ima ostavljene hrane po đubrištima, ali takođe ima i miševa i pacova kojima se zmije hrane. Kriv je, dakle, čovek, odnosno njegov nemar.

Biblijski niz su nastavile divlje svinje. Poterane vodom sa Velikog ratnog ostrva, preplivale su Dunav i stigle u grad. Kuda su išle divlje svinje, prvi put viđene u čoporu oko 3 izjutra na potezu od TC Ušće ka Palati Srbija? Pomislio sam da je šoping najt, ali su uskoro počela viđanja širom priobalja i sa strane "Starog Beograda". Bilo je čak i pomalo kao u filmu strave, jer gradske vlasti su izdale upozorenje građanima da izbegavaju šetnje uz Savu i Dunav u noćnim satima, a znamo da se tu nalazi centar noćnog života u Beogradu.

Jedan vepar je čak izvršio gotovo ritualno samoubistvo skokom sa četvrtog sprata garaže na Obilićevom vencu. Internetom su počele da kruže slike svinja u naletu i zbunjenih prasića koji su zalutali u neke restorane. Duh Petra Lalovića i "Sveta koji nestaje" lebdeo je televizijom, baš kao i 13. prase po imenu Baksuz Gile, o čijim avanturama je tekst u čuvenom dokumentarcu čitao Pera Kralj.

Organizovana je hajka, lovci su pucali ćorcima u vazduh i poterali divlje svinje nazad ka njihovom prirodnom staništu. Neke se nastradale od neopreznih vozača, a siguran sam da će poneka ostati skrivena u novobeograskom priobalju. Svakako je bogatstvo živog sveta u srcu grada neverovatna stvar o kojoj najveći broj Beograđana nema pojma, pa je ovo dobra tema za ekologe i gradske vlasti – kako sačuvati živi svet i predstaviti ga građanima.

Slučaj je hteo da se usred ovog novonastalog životinjskog carstva u Beogradu odigra i regionalni festival književnosti koji se zove Krokodil. Na sreću, ovaj predator se nije pojavio, a u Beograd su stigli pisci iz našeg okruženja, svi osim najegzotičnijeg: Mišel Uelbek je ispalio, uplašen kvarom i čekanjem na aerodromu u Parizu. Objašnjavali smo prijateljima piscima, u petak i subotu, da je ovih dana u Beogradu tokom Krokodila moguće na ulici sresti divlje svinje. Mislili su da ih zezamo.

Na kraju su došli oni, u milionima i u rojevima. Komarci! Postali su tema broj jedan, jer se u doba sumraka ili rano izjutra ne može živeti od njihovih napada. Zaprašivanje je zbog kiša omanulo, stvorena su na poplavljenim mestima nova staništa i eto najezde. Ako vozite kola u sumrak, obratite pažnju na ljude koji sami sebe pljeskaju i šamaraju ili na leđima drugih tepaju komančerose.

Televizije daju savete o sredstvima zaštite, ali i narodnim lekovima – od sirćeta, sode bikarbone do belog luka. Ako se nasmrdiš, onda, navodno, neće na tebe, jer priča o komarcima je klasična priča o izboru žrtve. Kao prvo, idu na kućne ljubimce, pa na decu, pa na trudnice i tek na kraju na oznojaž mačo frajere. Nimalo džentlmenski, pardon, damski nam krv piju ženke. Tek je ludilo veza rasta populacije komaraca i pravila EU. Naime, preporuka je da se zaprašivanje vrši sa zemlje, a ne iz vazduha, što je možda moguće u uređenim parkovima, ali čik zaprašite levu obalu Dunava, Pančevačke ritove ili Ratno ostrvo iz automobila! Nema tu, bato, pomoći bez partizanske eskadrile.

Svi ovi slučajevi susreta sa živim svetom Beograda uverili su me samo u jedno: od svih životinjskih vrsta i dalje se treba plašiti samo – čoveka. ¶

Finansiranje

Jedan odsto

Zašto Srbija i Beograd izdvajaju najmanje u regionu za kulturu po glavi stanovnika, a i inače, ako je njihov ukupni budžet drugi po veličini? I zašto kampanju za povećanje fonda za kulturu pokreću oni koji od države dobijaju najmanje novca

Ukupni budžeti Republike Srbije i Grada Beograda su drugi po veličini u regionu, ali su njihova izdvajanja za kulturu na poslednjem mestu. Zato je asocijacija Nezavisna kulturna scena Srbije pokrenula kampanju za promenu politike finansiranja kulture u Srbiji kojom se zalaže pre svega za povećanje fonda koji se izdvaja za kulturu, ali i za način kako će taj novac biti utrošen. Osnova njihove kampanje su rezultati Komparativnog istraživanja izdvajanja za kulturu u zemljama regiona Jugoistočne Evrope i njihovim glavnim gradovima, koji je realizovao Centar za empirijske studije kulture jugoistočne Evrope.

Istraživanjem je analiziran ukupan budžet država u regionu i njihovih glavnih gradova, budžet za kulturu, procenat izdvajanja za kulturu iz budžeta, i obim izdvajanja za kulturu po glavi stanovnika od 2015. godine do danas.

Od pomenutih kategorija, Srbija i Beograd nisu na poslednjem mestu jedino u rezultatima analize njihovih ukupnih budžeta.

Naime, ove godine Republika Srbija ima drugi najveći ukupni budžet u regionu, dok je prethodnih godina do 2015. imala sličan kao Republika Slovenija, što znači da je bila pri vrhu. Sve te godine Republika Hrvatska ima znatno veći ukupan budžet od svih drugih u regionu. Najmanji su imale Republika Severna Makedonija i Republika Crna Gora. Pa ipak, od svih država u regionu Severna Makedonija već pet godina unazad najviše izdvaja za kulturu – više od 2%, a ove godine 1,55%. Na visokom mestu je i Slovenija, ove godine su izdvojili 1, 68%

za kulturu

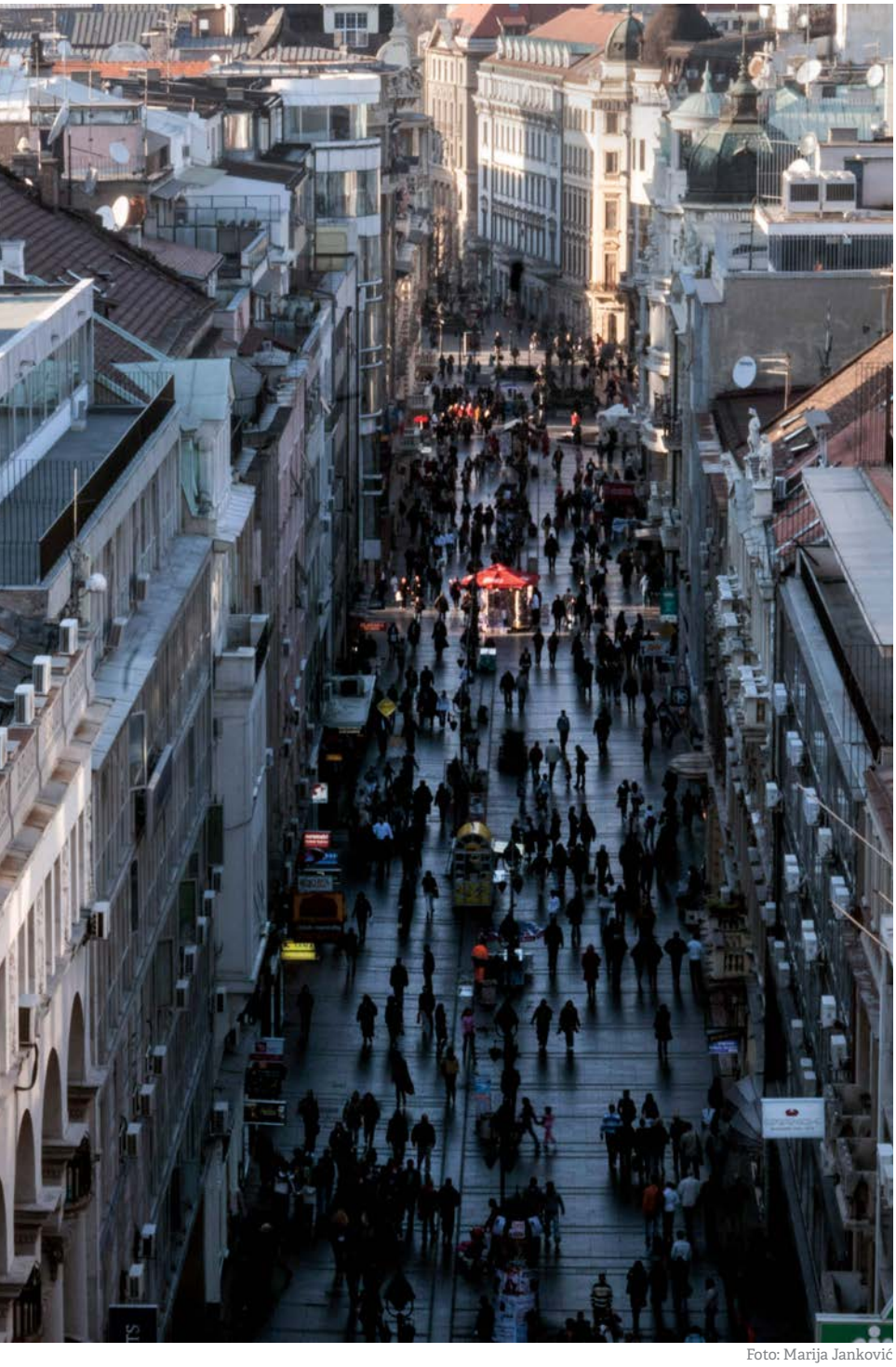

Foto: Marija Janković

od ukupnog državnog budžeta, a u Crnoj Gori su svih pet posmatranih godina stabilni na 1%. Najmanje se za kulturu izdvajalo u Hrvatskoj, ove godine 0,88%, i u Srbiji. Naša država je planirala da ove godine iz svog ukupnog budžeta izdvoji 0,74%.

Najslikovitije o odnosu države prema njenoj kulturi govore procenti o izdvajanju fondova za kulturu po glavi stanovnika. Uporedićemo samo rezultate za ovu godinu: Slovenija – 78 evra, Hrvatska – 39 evra, Crna Gora – 36 evra, Severna Makedonija – 28 evra, i ubedljivo na poslednjem mestu je Srbija, koja će ove godine izdvojiti 11 evra za kulturu po glavi stanovnika.

Evo kakva je situacija u prestonicama država u regionu.

Budžet Zagreba je znatno veći od budžeta drugih glavnih gradova u regionu. Budžet Beograda je tokom ispitivanih pet godina rastao, da bi ove godine izbio na drugo mesto. Slede ih budžeti Ljubljane, Skoplja i Podgorice. Procentualno, ove godine se za kulturu iz ukupnog budžeta najviše izdvaja u Ljubljani – 9,88%, a najmanje u Beogradu – 4,12%. Ljubljana za svoje stanovnike izdvaja 145 evra za kulturu godišnje, Zagreb 99 evra, dok su ostalim gradovima ta izdvajanja znatno manja – u Sarajevu 42 evra, u Podgorici 25 evra, u Beogradu 22 evra i u Skoplju samo 15 evra.

Da rezimiramo: izuzetno malo izdvajanje za kulturu Srbije i Beograda, najmanje u regionu, rezultira i veoma niskim sredstvima koja se za kulturu izdvajaju po glavi stanovnika. Treba još primetiti da je iznos izdvajanja za kulturu po glavi stanovnika na nivou cele Srbije dva puta manji nego u Beogradu.

Evo nekoliko detalja kako to izgleda u praksi.

Kulturne ustanove dobijaju 70% budžeta Ministarstva kulture i informisanja Srbije, plus skoro 90% gradskih budžeta. Ako one sa tim novcem jedva sastavljaju kraj s krajem i nemaju dovoljno za svoje programe, dr Predrag Cvetičanin, rukovodilac istraživanja (sa dr Jelenom Dinčić) pita "šta bi trebalo da kažu organizacije civilnog sektora u kulturi – strukovna udruženja umetnika, kulturno-umetnička društva, udruženja građana koja se bave kulturom – koji su, svi zajedno, u 2019. godini dobili ukupno 1,19% budžeta Ministarstva kulture ili, za organizacije iz Beograda, 1,45% budžeta Sekretarijata za kulturu." Ovakvu ovdašnju situaciju dr Cvetičanin poredi sa Hrvatskom, na osnovu urađenog komparativnog istraživanja. "U godinama koje smo analizirali, u Hrvatskoj, ne samo što je budžet za kulturu Grada Zagreba bio veći od budžeta Ministarstva kulture Republike Srbije,

»

nego je rad organizacija civilnog sektora u kulturi bio finansiran iz najmanje šest izvora: Ministarstva kulture Republike Hrvatske, Nacionalne zaklade za razvoj civilnog društva, Ureda za udruge Vlade Republike Hrvatske, Zaklade "Kultura Nova", županija i lokalnih samouprava. U 2019. godini, samo je u budžetu Ureda za udruge Vlade Republike Hrvatske bilo preko 25 miliona evra, doduše za finansiranje svih tipova organizacija civilnog društva, dok je budžet Zaklade Kultura Nova, namenjen samo organizacijama civilnog sektora u oblasti kulture, iznosio oko 1.750.000 evra. U 2016, poslednjoj godini za koju smo našli celovite podatke, samo su Ministarstvo kulture Republike Hrvatske i Zaklada Kultura Nova podržali delovanje civilnog sektora u kulturi sa skoro 8 miliona evra."

"Najznačajniji parametar za ocenu ulaganja u kulturu jednog društva je podatak o izdvajanju po glavi stanovnika, jer on neće zavisiti od veličine državnog budžeta", kaže dr Milena Dragićević Šešić, redovni profesor na Fakultetu dramskih umetnosti i rukovodilac UNESCO katedre za kulturnu politiku i kulturni menadžment Univerziteta umetnosti u Beogradu i Univerziteta Lion 2. "Recimo 1% budžeta u situacijama krize može biti veće ili manje, i preko 2% budžeta za kulturu u Severnoj Makedoniji ne kazuje nam gotovo ništa samo po sebi, kao ni sličan procenat u Sloveniji... Jasno je da u zemljama sa manjim brojem stanovnika budžet mora biti procentualno veći da bi mogao da pokrije sve ono što je neophodno u institucionalnom sistemu kulture, nacionalne ustanove kulture, zavode za zaštitu spomenika itd. Slično je kada se posmatraju i izdvajanja za kulturu na nivou gradova. Ovde je podatak o izdvajanju po glavi stanovnika još važniji, jer za razliku od nacionalnog nivoa, na kojem se mora voditi računa o javnom interesu i zaštiti nacionalne kulturne baštine na celoj teritoriji te stvaranju institucionalnog sistema u kojem treba da postoji narodna biblioteka, filharmonija, muzeji i kinoteka, itd., gradovi treba da vode računa pre svega o kulturnoj ponudi namenjenoj stanovnicima grada, njihovom kvalitetu života i dobrobiti. Stoga kulturna ponuda mora da bude velika i raznovrsna, na celoj teritoriji, a izdvajanja dovoljna da pokriju ne samo institucionalni sistem već, pre svega, umetničku produkciju, umetničke kolektive i pojedince koji stvaraju u tom gradu. Naravno, gradovi treba da podržavaju i amaterizam, kulturnu participaciju i sve njene oblike – stoga su gradski budžeti i njihova raspodela glavni stožeri kulturne politike jedne zemlje... Nažalost, nepostojanje eksplicitnih gradskih kulturnih politika, njihovi mali budžeti, a još više njihova loša raspodela (na lokalne proslave sumnjivog kvaliteta, zabavne manifestacije i razne kobasicijade, slaninijade i ostale "sahrane" našeg gastronomskog nasleđa) – daju deo objašnjenja opšteg odlaska mladih iz gradova Srbije pa i regiona... Oni gube svoj kulturni identitet, jer se identitet i održava i razvija pre svega umetničkom produkcijom, kvalitetnim kulturnim životom i kulturom sećanja..."

Vladimir Đurić, koordinator kampanje "1% za kulturu", podseća da osim nesumljivo malog procenta koji se na republičkom i lokalnom nivou izdvaja za kulturu, "ogroman problem predstavlja i što se već godinama ta minimalna sredstva za kulturu troše najvećim delom na plate zaposlenih i materijalne troškove u ustanovama kulture. Najmanji deo koristi se za programe i savremenu produkciju. Takođe, sredstva se rasipaju i na lažne korisnike budžetske linije 481, na vladine nevladine organizacije koje se registruju neposredno pred konkurse, uzmu novac i nestanu, za partijsko-vašarske manifestacije, za populističke kampanje i za gigantske spomenike. Poseban problem predstavlja trošenje sredstva za novogodišnje osvetljenje u Beogradu od septembra do marta, jarbole i gondole. Kad bi se deo tih sredstava stvarno upotrebio za kulturne programe, možda bi ti imaginarni turisti, u čije ime se sve to navodno radi, stvarno i došli u Srbiju."

Kampanja "1% za kulturu" je nemerljivo važna kampanja za državu. Ponovimo da je organizuje i sprovodi asocijacija Nezavisna kulturna scena Srbije, dakle, oni koji od države za svoj rad ne dobijaju gotovo ništa. ¶

SONJA ĆIRIĆ

Bosonogi

Sedam novih i bez izuzetka odličnih priča Rumene Bužarovske ukazuju na dalji uspon ka vrhovima bez gubitka od ranije poznatih vrlina

Bio je nedavno onaj književni festival, *Krokodil*, i na njemu, među inima, a zbijeni u isto veče, jedan pisac koji nije došao i jedna spisateljica koja je došla. Mnogi su došli tamo zbog onog koji nije došao, pa su besni napustili objekat kad su shvatili da onaj zbog kojeg su došli nije došao i da neće doći. Oni koji su ostali, mnogi od njih, rekao bih, ostali su nekako ponajviše zbog one koja je došla: zbog Rumene Bužarovske. I došli bi, naravno, i da nikada nije ni najavljen onaj koji naposletku nije došao, jer šta oni mare za njega, došao-ne došao, ako je ona tu? Okej, on je malo veća zvezda, ali ona malo bolje piše. Pri čemu nije da on ne piše dobro, i nije da ona nije zvezda.

Rumena Bužarovska (r.1981), to valjda znate, piše priče. Radi i još ponešto, recimo, predaje američku književnost na univerzitetu u Skoplju: blago njenim studentima, ali nama drugima je to nešto manje važno. Ono što nam je bitno jeste ono što izlazi s njenim imenom na koricama. A to je, evo, već četvrta zbirka priča; ona debitantska nije se probila izvan Makedonije, ali zato su ove potonje redom prevođene na naš jezik, i tamo gde se ovaj zove srpski, i tamo gde se zove hrvatski, a ni bosanski i crnogorski nisu mnogo zaostajali. Slovenci su je, pak, takođe dosta prevodili, tako da se može reći da je Bužarovska samonikla i autentična književna zvezda postjugoslovenskih literatura, a da je pri tome daleko premlada da bi bila nekakav "zaostatak" iz jugoslovenskih vremena koji krčmi staru slavu stazama mladosti svoje, što je jedan veliki plus u priči o ovom književno-recepcijskom fenomenu, i da pri tome ne postoje nikakvi bitni vanknjiževni razlozi, povodi ili epifenome-

ples po srči života

ni njene slave, što je drugi veliki plus, a ima ih još.

Kako sam o dvema njenim prethodnim knjigama pisao na nekim drugim mestima, s one strane bajakovske duge, radoznale mogu samo uputiti na internetsku pretragu neizvesnog ishoda, uz uverenje da je Bužarovska ipak već dovoljno poznata da joj neki detaljan "uvod u lik i delo" i nije neophodan. Njena nova zbirka *Nikuda ne idem* (prevela Irena Šentevska; Booka, Beograd 2019) sastoji se od sedam priča – u sadržaju ih je navedeno šest; brljotina netipična za ovog izdavača – u proseku, rekao bih, nešto dužih (onako, nabokovljevski...) nego ranije, što već ukazuje na izvesno dalje usložnjenje autorskog izričaja. Ali, nije li jedan od velikih kvaliteta Rumeninih priča, na kojem sam i sam insistirao kad god mi se pružila prilika, to da ih ona finalno oblikuje svojevrsnim sažimanjem (bar takav utisak ostavlja na čitaoca; nismo joj inače virili u laptop) i tesanjem dok ne nestanu svi mogući viškovi i balasti? O da, i upravo ništa od te velike i dragocene vrline nije izostalo ni kod njenih novih priča, tako da to što su u proseku duže i što se doimaju još razvijenijim i složenijim samo govori o tome da njen uspon – koji smo s radošću nagovestili – do alis-monroovskih visina nije prekinut; pre će biti da je ubrzan.

Drugi veoma vidljiv pomak dešava se na tematsko-motivskoj ravni, utoliko što su sve ove priče "internacionalizovane" na najbolji i književno, baš koliko i kulturološki (tj. značenjski, recepcijski...) najproduktivniji način. To neće reći da su izmeštene u nekakav apstraktno-internacionalni fizički i kulturni prostor (e ne bi li tako tobože lakše prodrle do mitskog "svetskog čitaoca", valjda onog koji kupuje paperback knjige u aerodromskim papirušnicama) nego da se sve do jedne ostvaruju u relacijama između, recimo, makedonskih emigranata u Americi, Engleskoj i drugde i njihovih nesporazuma kako s okruženjem u koje su prispeli, tako i s onim koje su napustili, ili s privremenim ili trajnim povratnicima iz dalekog sveta, koji u mestu u kojem više ne razaznaju prave životne koordinate pokušavaju da uspostave nekakav nemogući i neostvarivi životni kontinuitet, ili u relacijama "domovinskog" pripovedača sa ljudima koji su otišli nekuda daleko, ne samo u fizičkom smislu, te naposletku, u traumatično-tragikomičnim odnosima nešto pretencioznijih "domorodaca" sa "dobronamernim kolonizatorima", celom onom svitom diplomata, humanitarnih i en-dži-o radnika, stranih dopisnika i slične muške i ženske glavate gospode koja odrađuje svoju šihtu među nama balkanskim urođenicima.

No, najdublja sonda istraživanja Bužarovske, dakako, smeštena je u području muško-ženskih relacija i mnogovrsnih teško podnošljivih aporija tzv. građanskog braka, ali i u identitarnim, odnosno pitanjima samospoznaje i samopoštovanja njenih junakinja, žena mahom iz (polu)intelektualnih slojeva, izdanaka blažene socijalističke srednje klase (koja se rasula kojekuda u svakom smislu) u potrazi za čvršćim utemeljenjem u domaćem, zavičajnom svetu, verbalno i dizajnom možda i izašlom iz najzagušljivih odaja kafkijanskog zamka Patrijarhata, ali ne mnogo više od toga, ili u belom svetu u kojem dolazi do izražaja njena dubinska nesigurnost, vrišteći provincijalizam, ili neartikulisani angst vodeći ka slomu ili oslobođenju – češće onom prvom.

Bužarovska je, dakle, vrhunski pripovedač intimne introspektivnosti i sociokulturne opservativnosti, dok u najboljima od ovih priča – a među ovih sedam nema ni jedne koja bi se zvala barem prosečnom ili tek solidnom: sve su daleko iznad čak i najkvalitetnije "konfekcijske" prozne produkcije – autorka dotiče uistinu filozofski spektar prigušeno melanholičnih promišljanja i uvida o ljubavi, vernosti, samostatnoj, sebičnoj vrlini i ubogom, samozatajnom grehu i mnogo čemu drugome sa čime se sudaramo gazeći kroz srču sopstvenih života, neretko bosi, pijani, mahniti i slepi. U tom je smislu teško izbežno ne izdvojiti (polu) naslovnu priču *Tu sam. Nikuda ne idem*, jednu od onih koje se bez premišljanja nose na poslovično "pusto ostrvo", ono na koje nikada nećemo dospeti, mada bi nam to možda koristilo, naročito ako je snabdevanje knjigama tamo koliko-toliko uredno.

Sve u svemu, Onaj Koji Nije Došao propustio je više od vas: uz ovu knjigu, vi ste svoju dozu serotonina dobili na najbolji mogući način. ¶

TEOFIL PANČIĆ

Sistem lajkovanja

Foto: Marija Janković

Samostalnom izložbom Saše Marjanovića "Pretvaranje u kamen" 1. juna ove godine otvorena je Galerija A u Zemunu. U njoj će se, zahvaljujući bliskoj saradnji kolekcionara i galeriste Peđe Aćimovića, vlasnika Galerije A, sa Kristijanom Degenom, galeristom iz Bazela, pored radova savremenih umetnika iz Srbije, uskoro naći i dela savremenih umetnika iz celog sveta.

Uslov za saradnju sa umetnicima sa svih meridijana biće njihovi novi radovi koji će se pojaviti prvi put u novom izlagačkom prostoru u blizini zemunske evangelističke crkve. Tako se i Marjanović, ovom prilikom, prvi put oprobao u skulpturi. Centralna figura je Gorgona, okružuju je skulpture, a svaka od njih označava jedan oblik "okamenjenosti". Pesnik Vojislav Karanović, koji je otvorio izložbu, kaže da smo se i na ranijim crtežima i slikama Saše Marjanovića "kao znakom pretećeg otuđenja sveta" susretali s maskama. Sada su to, kako navodi, "figure koje su u potpunosti deo tog otuđenog sveta".

Saša Marjanović je, sem u Srbiji, izlagao u Austriji, Italiji, Švajcarskoj, Nemačkoj, Japanu, Grčkoj, Pakistanu, na Tajlandu, na sajmovima i izložbama, grupnim i samostalnim. Živi od slikarstva. "Kada sam shvatio da ću u ovoj zemlji samo da preživljavam, odlučio sam da makar radim ono što volim", kaže Saša Marjanović na početku razgovora za "Vreme". Njegove slike našle su svoje kupce od Beograda do Lozane i Ciriha, od Milana, Beča i Minhena do Atine i Soluna, od Islamabada do Tokija. Rođen je u Majdanpeku 1976, školovao se za montera TT mreže. Posle srednje škole i nekoliko godina lutanja, odlučio je da ode na prijemni ispit na Fakultet likovnih umetnosti u Beogradu. Nije morao da dolazi drugi put. Diplomirao je u klasi profesora Gordana Nikolića na FLU gde je i magistrirao. Član je ULUS-a.

"VREME": Može li se živeti od slikarstva od prvog do prvog?

SAŠA MARJANOVIĆ: Ako ste spremni na žrtvu, da. Na studijama FLU su nas savetovali da napravimo kompromis. Nađite radno mesto u školi ili drugi posao od kojeg ćete puniti frižider i plaćati račune, a u slobodno vreme – slikajte.

“Znam izuzetne umetnike koji su posle studija odustali od slikarstva. Nisu mogli da se izbore sa sistemom lajkovanja, a nisu imali snage i volje da nastave sami. Opstajem izvan institucija i klanova”

Drugi je način da radite “nešto za tržište”, nešto što se “prodaje”, senzacija, podilaženje publici. Sve zavisi od stomaka.

Za koji ste se kompromis vi opredelili?

Izučio sam drvorezbariju. Ikonostase i stilski nameštaj sam pravio. Kada sam se zbog ove izložbe posvetio skulpturi, taj moj zanat mi je dobro došao. Posle dve godine firme u kojima sam radio su propale, a onda sam prodao nekoliko svojih slika i to studentskih. Bile su beskompromisne i kao takve su našle put do kupaca. To mi je bio znak da pokušam bez kompromisa. Počelo je vreme žrtve i askeze. Prodam jednog meseca sliku, ali ne znam šta će biti sledećeg. Deo novca moram da uložim u nove slike koje radim svaki dan, disciplinovano i posvećeno, a deo novca rasporedim u koverte, za frižider i račune. U svaku kovertu odvojim prosečnu platu, naredna tri meseca, i toliko mogu na miru da radim. Deset godina nisam putovao, neke moje kolege prodaju sliku i otputuju na mesec dana. Tek poslednjih 5-6 godina obilazim muzeje, galerije, sajmove po svetu. Kad ljudi osete da ne odustajete, veruju vam. Treba imati i mentalnu disciplinu. Mnogo kvalitetnih ljudi je otišlo iz slikarstva, nisu imali mentalnu disciplinu. Umetnost je trajanje a ne trenutak. Prvih pet godina je bilo najteže. U međuvremenu sam upoznao Peđu Aćimovića (vlasnik Galerije A, prim.n), dobar deo života posvetio je afirmisanju naših umetnika u svetu, ali i obrnuto, privlačenju umetnika iz sveta da izlažu u Srbiji. Pamtim početke, slanje mejlova na koje niko ne odgovara, odlaske na artsajmove koje nam je omogućio upravo on, u Bazelu, Milanu, Cirihu... Sve je to bila Peđina lična inicijativa, verovao je da je važno da se izmerimo sa savremenim umetnicima i pokažemo svoju produkciju u svetu. U jednom trenutku je rešio da otvori galeriju. I to je ova Galerija A.

Nikad niste pokušali pomoću neke institucije?

To znači da treba da odgovorite na zahteve kustoskih selekcija, a tada niste više umetnik nego izvođač radova. Umetnik treba da se bavi svojim radom, da istražuje, i zato sam svesno odlučio da budem svoj na svome, sistem spojenih sudova ne prihvatam, ne mogu i ne umem da radim nešto što se kosi sa mojim pogledom na umetnost. Jesam zbog toga od početka skrajnut, pomeren, skoro izopšten, s druge strane, živim samo od svog stvaralačkog rada. Istoričari umetnosti treba da istražuju rad umetnika, a ne da umetnici budu u njihovoj službi i odgovaraju trenutnim društveno-političkim “potrebama”.

Vi to zovete “sistem lajkovanja”?

Pa da, treba da imate želudac da pravite “prijateljstva” sistemom lajkovanja, nije to lako. I ne odnosi se samo na umetnost i kulturu, na takvom piramidalnom sistemu građene su sve institucije u ovoj zemlji, zato se ne treba čuditi što su urušene, ne treba se čuditi lažnim doktoratima i kupljenim diplomama. Nikad mi nije palo na pamet da konkurišem za neko mesto na FLU, mada sam i magistrirao tamo, jer sam odbijen i na konkursu za nastavnika likovnog u osnovnoj školi u Ripnju. Pomislio sam da za Ripanj, možda, ne treba “veza” i politička podobnost. Opšte je mesto da se za one koji su odabrani za asistente na FLU i svim drugim fakultetima u Srbiji raspisuju konkursi za svaku sledeću poziciju u karijeri, docenta, vanrednog profesora, redovnog profesora. Ne znači to da svi oni nisu valjali, u bivšoj Jugoslaviji taj je sistem proizveo izuzetne profesore, vrhunske naučnike. Međutim, takav je sistem onemogućio mnogim ljudima izvan povlašćenih krugova da se takmiče i pokažu da su bolji. Jedni su, linijom manjeg otpora, otišli iz zemlje, drugi su se, naprosto, gasili u profesionalnom smislu. Znam izuzetne slikare, umetnike, koji su posle studija odustali od slikarstva. Nisu mogli da se izbore sa sistemom lajkovanja, a nisu imali snage i volje da nastave sami. Opstajem izvan institucija i klanova. U stvari, ne postojim za njih. Ako neka institucija bude imala moje slike – jedan novi japanski muzej koji se još gradi u prefekturi Totori na ostrvu Honšu. Pregovori su u toku. I da vam kažem, dobro sam. Nema dodvoravanja nikome, ne dugujem nikome, o mojim radovima su pisali ljudi koji su stvarno, iskreno pratili ono što radim, Vojislav Karanović, pesnik, Srđan Vučinić, filmski i književni kritičar, dramski pisac i esejista, dr Kajoko Jamasaki, profesorka japanologije na Filološkom fakultetu u Beogradu i novinarka Maja Živanović.

Osećate li se inferiorno na međunarodnim izložbama kao slikar iz Srbije?

Nikad. Ne zaostajemo u umetnosti. Mi nemamo jake kolekcionare, jer su kolekcionari koji bi kupovali radove domaćih umetnika, u stvari, važna karika u tom kontinuiranom pravljenju jednog umetnika. Jedna zemlja, da bi imala umetnike, mora da ima sopstvene kolekcionare koji bi kupovali dela savremene umetnosti. Zašto su se otvorila tržišta američkih galerista koji sarađuju sa kineskim umetnicima? Kineska ekonomija je krenula jakim usponom poslednjih 15-20 godina, američki galeristi su shvatili da imaju interes jer postoji grupacija kineskih kolekcionara koji kupuju kineske umetnike. Zašto bi nemački kolekcionar kupovao radove srpskih umetnika? Nema interesa, kupovaće svog ili nekog ko je internacionalno priznat. Morate imati, dakle, svoje ljude koji će vas podržati, kolekcionare. Ali što se tiče umetnika, njihovih radova, mi ne zaostajemo za svetom. U Galeriji RTS-a 2015. godine izlagali smo Micunori Kurašige, Masami Jošioka, obojica japanski umetnici i Milan Tucović i ja. Jošioka ima galeriju u Japanu u Ginzi, gde smo takođe pravili grupne izložbe. Nas četvorica smo po svemu različiti u smislu izražavanja, porekla, alata, ali ono što se prepoznaje je iskrenost, stvaranje nam je jedini interes.

Slikarstvo i vajarstvo kao tradicionalni načini izražavanja su često zahtevniji, sporiji, novi mediji su brži pa se nekad čini da je slikarstvo u krizi?

Ove skulpture za izložbu počeo sam da radim u oktobru. Postoji prvo tehnološki proces koji mora da se prođe, nisam to znao, potražio sam jednog keramičara da mi objasni rad s terakotom. Nezgodno, »

radite dva meseca nešto, stavite u peć i bum – eksplodira. Video art, recimo, u tom smislu deluje brže, jednostavnije, ali uopšte ne mora da bude tako. I u jednom i u drugom slučaju je uvek lako prepoznati (ne)iskrenost, samo što je brzina dovela do toga da sadržaj često bude zanemaren. Bil Viola skoro pola veka već istražuje potencijal video arta, to je moćan jezik u savremenom umetničkom izražavanju i on to dokazuje. Ovo jeste vreme trenutne lepote, koja je, u stvari, samo privid, novac je tu na prvom mestu, vrediš koliko imaš novca. Ima slikara koji prodaju svoje slike za 500 evra i onih koji prodaju za 50 miliona evra. Čemu to? Postoji sistem. Gerhard Rihter, najprodavaniji nemački slikar, pričao je u jednom intervjuu kako je u nekom trenutku primetio da cene luduju van njegove kontrole. Napravio je sto malih slika, da budu dostupne običnom svetu, da im cena bude po 2000 evra. I šta se dogodilo? Te slike su ponovo otišle na tržište za skoro pola miliona evra po komadu. Nije mogao ništa, to je sistem.

Vaši 3D objekti deluju kao da su rađeni uz pomoć novih medija, nešto poput hologrami ili lajt boksa. O čemu je reč?

Glave su izrađene na tradicionalni način, novo je samo staklo sa kiselinom koja pravi iluziju prostora, zamućenja, pa što više udaljavate objekat on postaje mutniji, nejasniji. Inače je ta metoda kojom sam radio stara, tradicionalna, crkvena. Tako je slikan Hrist Pantokrator u kubetu, udubljen; da bi oko moglo da primi realističan izraz, prvo se crtao veliki crtež, deformisan, da bi udubljen izgledao skladno. Isto sam uradio, samo obrnuto. Crtao sam crteže koji ispupčeni daju tu 3D iluziju. Kada želiš nešto da saopštiš, nebitno je kojim sredstvima ćeš to da uradiš ako je rezultat dobar. Pritom, ne verujem u one priče da je važna samo ideja a ne i realizacija, jedno bez drugog ne može. Ima slikara koji odlično slikaju, ali nemaju šta da saopšte. Postoje ljudi koji misle da imaju genijalne ideje, ali njihov artefakt ništa ne govori. Da bi delo "proradilo", simbioza te dve stvari je mnogo važna. ¶

ZORA DRČELIĆ

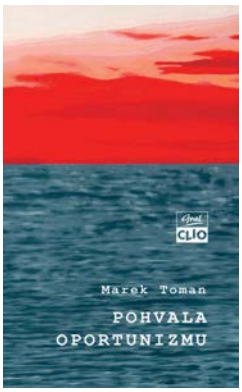
Da li je to danas

Barokna palata Černjin u Pragu, u kojoj je sada Ministarstvo spoljnih poslova Češke, i njeni stanari-nacistički suveren Rajnhard Hajdrih zvani Praški kasapin i ministar spoljnih poslova čehoslovačke vlade u egzilu Jan Masarik, sin Tomaša Masarika, osnivača Čehoslovačke, glavni su likovi romana *Pohvala oportunizmu* Mareka Tomana, češkog pisca i diplomate. Objavljivanje *Pohvale oportunizma* na srpskom jeziku u prevodu Tihane Hamović (izdavačka kuća Clio) bilo je povod nedavnom gostovanju Mareka Tomana u Srbiji. Tom prilikom razgovarao je i sa mladim Kragujevčanima koji uče češki jezik, a predvodi ih profesor istorije Jan Zorbić, prevodiocima Tomanovog teksta koji je o palati Černjin, Rajnhardu Hajdrihu i Janu Masariku, i o svom boravku u Srbiji, pisao za „Vreme"

Da li je bitno?

Prvi – potpuno pozitivna ličnost, a drugi – potpuni negativac. Junak i zlikovac. Plemenita priroda i njena sušta suprotnost. *Good boy* i *bad boy*. Reč je o nekadašnjem ministru inostranih poslova Čehoslovačke Janu Masariku i upravniku protektorata Rajha Rajnhardu Hajdrihu.

Da, bilo je to davno. To je priča iz vremena Drugog svetskog rata. Da li je to danas bitno? Samo ...

Oba gospodina su se u periodu od nekoliko godina izmenjala na poziciji u jednoj zgradi. U staroj, baroknoj Černjinskoj palati u Pragu. Hajdrih je u nju ušao kao nacistički upravitelj okupirane zemlje. Jan Masarik se u nju vratio 1945. godine kao ministar inostranih poslova obnovljene Čehoslovačke.

Masarik je za vreme rata imao sa Hajdrihom nekakav duhovni sukob. Hajdrih, inače nazivan praškim krvnikom, praškim dželatom i tome slično, brutalno je pokušao da slomi češki otpor protiv okupatora. Masarik je iz Londona pokušao da preko radio-stanice BBC podiže moral potčinjenog naroda. Hajdrih je na svojoj strani imao čitav moćni aparat SS-a, Vermahta i svih ostalih borbenih jedinica. Jan Masarik samo moralno pravo državnika bez države – i reči.

Hajdrih je mogao da naređuje. Masarik je morao da ubeđuje. Uz sve to, Hajdrih je bio savršeni arhitekta moći, brižni birokrata i nepokolebljivi upravitelj. Nasuprot tome, Masarik je bio boemske prirode, rođeni komunikator, ali gledano iz ugla rukovodstva – lenjivac.

I opet – da li je to danas bitno?

Obojicu spaja Černjinska palata. Ona je pripovedač mog romana *Pohvala oportunizmu*. Početkom maja došao sam u Srbiju da proverim da li ova stara priča nailazi na nekakav odziv. Ukratko – da li je bitna?

Za Čeha je izuzetno da se nađe u prostoru gde se govori srpski jezik. Odmah ima osećaj intimne bliskosti. Kao da se ovdašnji jezik malo presvukao, ali negde ispod se skrivao češki. Pored toga, iz tog jezika izviru emocije, mnogo izraženije nego u Češkoj. To je bio, između ostalog, komentar jednog prevodioca o razlikama između Čeha i Srba. Čeh ima ljubazan izraz lica, ali na njemu ne može ništa da se vidi. Srbinu se po izrazu lica vidi sve.

Novinari na konferenciji za medije u češkoj ambasadi u Beogradu stalno su vraćali priču na oportunizam. Na to da li politika znači da se bar većinom pridr-

bitno

Foto: VitVit / Wiki

žava nekih vrednosti – ili može i bez toga da prođe. Sve vreme mi se činilo da moj roman zapravo nije istorijski. Da iako govori o zvezdanom dvojcu Masarik – Hajdrih, ujedno svedoči i o drugima. O onima koji su morali da prežive pod Hajdrihom, a želeli da izađu sa Masarikom. O onima koji se ... prilagođavaju.

Kada sam se našao u Kragujevcu pred ogromnim betonskim soliterom, nisam u potpunosti znao šta da očekujem. Međutim, tamošnja biblioteka „Vuk Karadžić" je slična češkim bibliotekama. Naravno, kada sam kročio u nju... osetio sam nekakvo treperenje. Naime, bilo je puno, a publika je zračila interesovanjem. I sada je bilo pitanje kako ću na to treperenje moći da odgovorim. To je, naime, ključni momenat u mojim nastupima. Pokušam da priču iz svoje knjige predstavim tako da bude avanturistička, dirljiva, važna, iznenađujuća... i onda čekam. Da li će se emocija vratiti? Da li će mi to doneti talas razumevanja čitalaca? Osmehe, iznenađene, ganute izraze?

Stigao je veoma brzo. Ne samo zato što su došli studenti češkog sa ovdašnjih univerziteta. I posle nastupa, napokon sam mogao da pogledam portrete pisaca na zidovima, sa natpisima na ćirilici. Pa, to je ... pa, naravno: Franc Kafka. I ne samo zbog njega osećam se kao kod kuće.

Gimnazija u Valjevu izgleda kao sve srednje škole izgrađene u Bohemiji krajem devetnaestog veka. Uključujući stepenište, stubove, bogate štuko dekoracije. Međutim, ovdašnja biblioteka je nedavno postala književni kafe, klub, čvorište društvenosti. Dekorativne viseće sijalice, bele stolice i knjige okolo. Istinski su me zainteresovali učenici. Odmah sam prepoznao slične tipove kao na svojim nastupima u Republici Češkoj. Oni koji komuniciraju rečima i očima od prvog trenutka. Oni koji su više suzdržani. Oni koji čitaju. Oni koji književnost nešto baš i ne vole. Još nešto ih je povezivalo. Živo interesovanje, otvoreni um, pristrasnost. Kada bi takvi i ostali.

Usledio je nastup u javnoj biblioteci „Ljubomir Nenadović" u Valjevu. Još jednom prepuna sala, ponovo pitanja, diskusija. I onda iznenađenje u 13. Beogradskoj gimnaziji. Kada sam ušao u tamošnju biblioteku, prišlo mi je nekoliko učenika. Dok su mi se predstavljali, video sam u njihovim očima nekakvu vrstu vatre. Kao da smo se poznavali. Počeli smo, biblioteka je ponovo pucala po šavovima, a učenici su seli pored mene. Kako se ispostavilo, stezali su u rukama spiskove pitanja, pripremljene tokom čitanja *Pohvale oportunizmu*.

Pitanja su bila živa, bliska, direktna... Ubrzo sam počeo da se meškoljim zato što sam morao da se setim šta sam zapravo mislio.

Razgovore sa studentima beogradske bohemistike zamislio sam kao reviju svojih češkim nastupa. Kao reviju svojih tehnika kako podstaći strasti publike.

Potom sastanak sa srpskim piscem Draganom Velikićem. Kada smo pričali o jezicima koji se nekako prelivaju bez obzira na granice, shvatio sam da je Evropa upravo to za mene. Nejednoznačnost. Sličnost jezika i njihova različitost. Određena zbrka. Masarikov haos bezdušnih službenika, ali predivnih naratora. Zaplet odnosa. Suprotstavljanje istorijskih slojeva. Veliki istorijski planovi – i običan ljudski kontakt, koji je na kraju uvek bitniji.

U mnogim razgovorima sa novinarima, bibliotekarima, profesorima srednjih škola i fakulteta, bilo je jasno da je tema oportunizam – u istoriji, u politici – na neki način aktuelna. Slično kao što je smrt Jana Masarika, još uvek u potpunosti nerazjašnjena, nesumnjivo jedna od „najpoznatijih" neobjašnjenih smrti u češkoj istoriji. Kao da nas sve privlače trenuci kada se istorija spotakne i kada u zupčaniku zaškripi pojedinačna ljudska sudbina.

Možda je to zajedničko srpsko i češko iskustvo sa nepredvidljivošću istorije, sa njenim cikličnim vraćanjem, sa hirovima velikih sila i osećanjima onih koji će ih osetiti na sopstvenoj koži. Pokušavaju da ubede velike u svoju istinu, ali na raspolaganju su im, nažalost, samo reči. Iako, ne u potpunosti. Rajnhard Hajndrih je, kao i Jan Masarik, umro tragično. Ali, uzrok njegove smrti je jasan. Napad dvojice čehoslovačkih vojnika, poslatih na okupiranu teritoriju iz Londona.

To je velika priča sa jasnim rasporedom dobra i zla – zločinac Hajndrih, nad kojim pobeđuje poražena nacija, uključujući Jana Masarika, za koga se već pripremaju njegove sopstvene tamne sile. Idealna priča za romanopisca. Ali čini mi se da je u Srbiji najveće interesovanje pobudio taj skriveni nivo priče. Ko će se odupreti toku stvari – a ko će se prilagoditi? Upravo to je važna tema mog „istorijskog" romana. I kako se čini, to ima nešto zajedničko sa normalnim, civilnim vremenima.

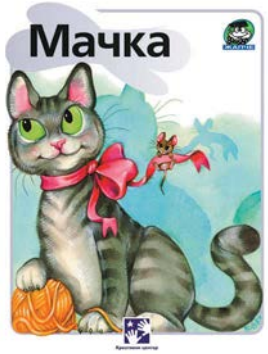
Vratimo se na pitanje sa početka mog teksta.

Loši momci i dobri momci... da li je bitno? Bitno je. ¶

MAREK TOMAN

Pismo mladim piscima

Otkako je pre 30 godina osnovan, „Kreativni centar“ je objavio više od 1300 knjiga za decu i o deci, dobio mnoge važne inostrane nagrade i ostao prepoznatljiv i dosledan u svojoj misiji kreiranja knjiga koje prate potrebe mladih čitalaca. „Kreativni centar“ sarađuje sa oko 1000 autora. Jasminka Petrović, zaštitni znak ovog izdavača, opisala je za „Vreme“ svoje iskustvo sa „Kreativnim centrom“, preporučujući ga budućim kolegama

Postaješ pisac tj. spisateljica kada ti izdavačka kuća objavi knjigu. Izdavač s kojim ja najduže i najviše sarađujem je „Kreativni centar“. Poznajemo se tridesetak godina. Devedesetih godina dvadesetog veka učestvovali smo u radu časopisa za decu „Tik-tak“, sretali se po knjižarama i bibliotekama, viđali se u kraju. Godine 1999. izlaskom knjige *Škola* upisujem se na listu pisaca ovog izdavača.

Od tada smo zajedno preturili preko glave i tastature petnaest zajedničkih knjiga, ko zna koliko promocija, sajmova, programa, projekata, manifestacija, kulturnih događaja, ali i ličnih sumnji i radosti, te smo se povezali na mnogo načina. Jesu naši književni kaputi različiti, i po veličini i po materijalu, ali ako se malo bolje udubite u te dezene, dugmad i krojeve, zapazićete i neke slične detalje. Naši stavovi se dosta poklapaju kada je reč o poimanju savremenog deteta, shvatanju značaja kulture za decu i mlade, doživljaju društvene i socijalne realnosti i sl. Ipak, rekla bih, glavna spona u našem dugogodišnjem odnosu je poverenje. Možda vam je malo čudno što o jednoj izdavačkoj kući govorim kao o ličnosti, ali „Kreativni centar“ je postao veći od svih zaposlenih. Bar ja to tako doživljavam. Ako bi trebalo da ga opišem u dve reči, rekla bih: hrabrost i razigranost. Nadam se da sam vas u ovom kratkom uvodu ubedila da sam baš ja prava osoba koja će vam soliti pamet.

Odnos pisca i izdavača je vrlo složen. Ukoliko se ukrste jake sujete, neujednačeni temperamenti ili različiti ciljevi i interesi, redakcijom obično leti perje. Kada je odnos suviše vatren ili previše hladan, može doći do zasićenja ili zahlađenja, kao i u svakoj drugoj vezi. Moj odnos sa „Kreativnim centrom“ je prijateljsko-poslovni. Jesmo bliski, ali ne previše. Taj *višak* bi remetio naš rad po principu – ako su emotivne veze jake, teško je biti objektivan. Ulagivački ili potcenjivački odnosi štete svakoj branši, a rekla bih, posebno stvaraocima i političarima. Bez poštene kritike nema napretka, ni ličnog ni društvenog. Moj ego ne misli uvek baš tako, ali o tome ćemo neki drugi put.

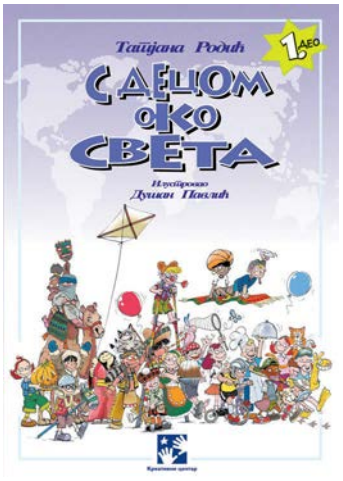
Nestrpljivo otvarate mejl izdavača, očekujući da pročitate *Gde ste do sada bili? Pa, ovo je apsolutno genijalno!* a umesto toga sačeka vas „unakažen“ tekst sa precrtanim pasusima, umetnutim crvenim rečenicama i fusnotama. Dragi moji, samo polako! Duboko udahnite, izbrojte do sto jedan i natrag. I pre nego što: a) polomite laptop, b) bacite rukopis kroz prozor, c) posvađate se sa urednikom i d) ispljujete izdavačku kuću preko društvenih mreža, predlažem da još jednom u miru pročitate uredničke komentare. Možda nije baš sve tako crveno, kao što na prvi pogled izgleda. Ako vam je za utehu, knjiga *Seks za početnike* imala je devet verzija. Pored uredničkog tima u „Kreativnom centru,“ komentare na moj tekst davali su i psiholozi, sociolozi, pedijatri, ginekolozi, farmaceuti, tinejdžeri, roditelji, reditelji, glumci, nastavnici, poštari, taksisti, penzioneri, prijatelji i neprijatelji. Ako sam ja to sve preživela, onda možete i vi! Sve u svemu, taj mukotrpni trud se isplatio. Knjiga *Seks za početnike* prevedena je na blizu trideset jezika, po njoj su urađene pozorišne predstave u Beogradu, Sarajevu, Zagrebu i Stokholmu. Održana su dva projekta *Usudi se da pitaš* – u Pančevu i Bijeljini i *Zlatni most* – u šezdeset osnovnih škola u Vojvodini. Ne bih da pominjem hejtere koji su izvlačili delove knjige iz konteksta i onda ih komentarisali na sebi svojstven način. Ipak je ovo slavljenički tekst, pa je dobro zadržati vedrinu.

Sve u svemu, čim knjiga izađe iz štam-

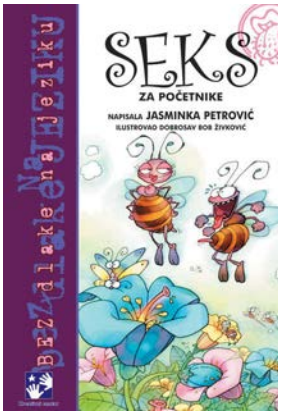

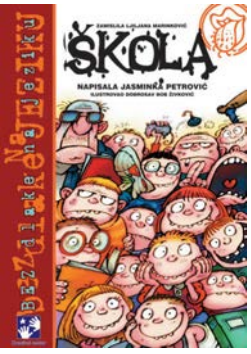

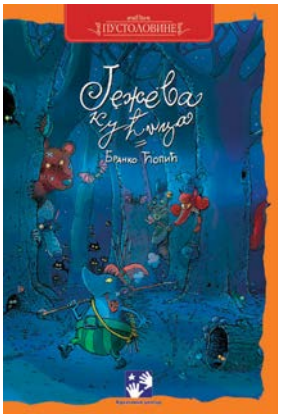

pe, pisac zaboravlja porođajne muke. I tek što krene da se divi svome čedu, PR služba ga iz usamljeničkog, spisateljskog života baca u medijsku vatru. Neki autori uživaju da ćaskaju s novinarima, dok se drugi ukoče ko mačka na zavesi. Ako spadate u ovu drugu kategoriju, predlažem da već sad pripremite odgovore na neka od čestih novinarskih pitanja: *Koja Vam je omiljena knjiga iz detinjstva? Kad ste počeli da pišete? Da li su video-igrice moćnije od knjiga? Na čemu trenutno radite? Šta biste voleli da nam kažete, a mi Vas nismo pitali?* Ruku na srce, mediji se baš nešto ne grabe oko pisaca za decu, tako da svaki poziv novinara iskoristite na najbolji način. Budite spontani i šarmantni, ali imajte na umu da ne predstavljate samo svoju knjigu, već i celokupnu književnost za decu.

Dragi mladi pisci, ukoliko vam je u ovom trenutku proletela misao kroz glavu: *Da li sam na visini ovog zadatka?*, onda smo na dobrom putu, jer pisati za decu i mlade nosi veliku odgovornost. Dobra knjiga, primerena uzrastu deteta, može mnogo uticati na odrastanje i razvoj ličnosti, u velikoj meri će pomoći u rešavanju određenih problema, ponuditi nove perspektive za sagledavanje sveta, doprineti da se bolje zaroni u samog sebe. Poželjno je da knjige za decu i mlade budu duhovite, da ulivaju nadu i razvijaju empatiju prema drugima i drugačijima. Pišite ono što zanima decu, a ne njihove roditelje i nastavnike. Svaka tema se može obraditi za određeni uzrast. Ne postoje dobre i loše teme, dozvoljene i zabranjene. Važan je samo način, kako ćete nešto ili nekog prikazati. Budite iskreni do koske, bez obzira da li pišete slikovnicu, priču, pesmu, dramsku igru ili roman. Deca detektuju foliranje neverovatnom brzinom. Njima nije važno ime pisca, koliko knjiga je napisao, koje nagrade je dobio, koje je vere i nacionalnosti... Decu zanima jedino da li im se knjiga dopada ili ne. (Ako vam suviše podižem odgovornost, trepnite!)

Naravno, pisanje za decu donosi i veliku radost. Drži vas u *serendipiti* efektu. Osećate se ispunjeno i korisno. Zahvaljujući odseku za prodaju i odseku za strana autorska prava, knjige „Kreativnog centra" stižu do brojnih čitalaca u zemlji i svetu. Autori gostuju po školama i bibliotekama. Dani im prolaze u zanimljivim susretima, konstruktivnim razgovorima, maštanju i radovanju. Okruženi su radoznalim i nasmejanim licima. Uz knjigu *Ovo je najstrašniji dan u mom životu* smejala sam se do suza i dok sam je pisala i kasnije, kad sam je čitala na književnim susretima, a i dok sam gledala istoimenu predstavu u Omladinskom pozorištu Dadov. Roman *Leto kada sam naučila da letim* vinuo me je u jedan pravedniji svet, gde su deca iznad nacionalnih, verskih i političkih prljavih igara. Po knjizi *O dugmetu i sreći* najpre je urađena pozorišna predstava u malom pozorištu „Duško Radović", a zatim je i snimljen film *Zlogonje*, koji je ovenčan brojnim svetskim nagradama. Roman *Sve je u redu* doneo mi je značajna priznanja i nesvakidašnje predstave srednjoškolaca iz Lebana, Obrenovca... Većinu mojih knjiga ilustrovao je Bob Živković. U praksi naša saradnja izgleda ovako – kad se ja izigram rečima i rečenicama, on nastavi da se igra oblicima i bojama. A onda „Kreativni centar" našu maštu pretvori u stvarnost. Dragi mladi pisci, pridružite nam se! Glupo je da mi 50+ još uvek nosimo titulu *mladi pisci*. Doduše, u Srbiji se zanemaruju mnogo važnije stvari, pa što ne bi i datumi rođenja! Ipak, bilo bi lepo da baš vi stanete ispred svih nas. Iznenadite nas idejama, nadmašite talentom, naučite nas nekim sasvim novim igrama. I ne zaboravite, knjige za decu menjaju svet. Ne bih vas više zadržavala. Sad vam ostaje još samo da se bacite na posao. Srećno!

PAŽNJA – Obavezno napravite rezervnu kopiju rukopisa! Mnogo je bolno kad vam u nepovrat ode sav vaš trud. Ovaj scenario dešava se mnogo češće nego što pretpostavljate. Evo šta se meni upravo dogodilo! Danima radim na ovom tekstu i taman da ga završim, kad, najednom, sve prestaje da radi... Ekran pobeleo i ništa mi nije sačuvano... Ma, rekonstruisala bih ja tekst, samo kad bih se setila kakav mi je bio naslov... ¶

JASMINKA PETROVIĆ,
pisac za decu i mlade

Ceo labud za kilo mesa

Nova postavka *Labudovog jezera* još jedna je od predstava Baleta Narodnog pozorišta u Beogradu čija ambicija nije potvrđena realizacijom

Foto: Vojkan Nikačević

Jubilarnu 150. sezonu Balet Narodnog pozorišta obeležio je novom postavkom *Labudovog jezera* na muziku Čajkovskog, u režiji i koreografiji Konstantina Kostjukova prema Marijusu Petipa i Levu Ivanovu. Na konferenciji za medije upriličenoj povodom premijere mogao se steći utisak da je u istoriji Narodnog pozorišta *Labudovo jezero* igrano samo u koreografijama Petipa /Ivanov, i sad – Konstantina Kostjukova. To, međutim, nije slučaj.

Beograd je imao čast da bude jedna od prvih svetskih prestonica u kojima je ovo delo postavljeno. Poslednju i najdugovečniju verziju *Labudovog jezera*, koja se decenijama igrala na sceni Narodnog pozorišta, potpisao je čuveni jugoslovenski koreograf Dimitrije Parlić. Kada se dira u nešto što je važan deo kulturnog nasleđa poput Parlićeve koreografije, iza toga mora stajati namera da se na neki način značajno doprinese delu, ponudi novo, lepše, bolje, savremenije čitanje priče. Mora se imati šta novo reći. Konstantin Kostjukov nije imao šta novo da kaže. Najznačajnije promene nove postavke su kozmetičke. Krenimo redom:

Režija je previše tradicionalna. Balet počinje prologom u kome se pojašnjava kako je došlo do pretvaranja princeze Odete u labudicu, kao da to nije sasvim poznati zaplet ovog najpoznatijeg baleta na svetu. Priča koju svi dobro poznajemo ili je čitamo u programu, ne traži pantomimu i preglumljivanje već suptilniji, savremeniji pristup. Posle prologa, pantomimski delovi prvog čina predugo traju i nisu dovoljno razumljivi, a nije ni jasan odnos između likova, Princa i Benoa, na primer. Drugi čin (jezero sa

Izložba

Deformisana lica

Godina međunarodnih nagrada i izložbi Marka Kusmuka

Smatra se da je "Nord Art", takozvano severno Venecijansko bijenale, najveća godišnja izložba savremene umetnosti u Evropi. Njeno ovogodišnje izdanje, koje je otvoreno u Renzburgu, a potom i u Berlinu, zanimljivo je ovdašnjoj publici zato što je jedan od izlagača slikar Marko Kusmuk, Sarajlija iz Beograda.

Marko Kusmuk pripada generaciji mlađih slikara, slikarstvo je diplomirao na Akademiji likovnih umetnosti Univerziteta u Sarajevu, a doktorirao u Beogradu. Imao je 14 samostalnih i 80 drugih izložbi u zemlji i inostranstvu, a početkom godine Fondacija Vladimir Veličković mu je dodelila prvu nagradu za crtež.

Sredinom maja Kusmuk je nagrađen na prestižnom međunarodnom festivalu "Venice Lands Art Prize", u konkurenciji 320 umetnika, za ciklus *Surditas*.

Ovu najnoviju nagradu Kusmuk smatra dokazom da svoj rad usmerava u dobrom pravcu, odnosno, da priča njegovih deformisanih portreta iz pomenutog ciklusa dopire do publike. Naime, jedna od njih je dobila nagradu u Veneciji, a najveća među njima je, kako kaže Kusmuk, "fascinirala Vladimira Veličkovića. Ta slika ima lazurno-akvarelski savršeno izveden portret, koji, sa jedne strane, ima jasnoću i odlično izgrađen odnos formi, a sa druge strane, jedan potez koji kao da je pola toga obrisao i dao celoj slici slobodu. Ruke ispod su veoma jasne i snažne, i onda šest tih figura stoje jedna pored druge, likovno deformisane i kao takve nose izvesnu svežinu". Marko Kusmuk objašnjava da se nikada nije držao određene tematike ili filozofije, u smislu da prvo odredi temu određene slike ili ciklusa, već se tema smišlja dok dela nastaju. "Vizuelno mi je uvek bio prioritet, mada trendovi diktiraju da se u startu mora reći čime se baviš i zbog čega. Mi-

labudovima) utemeljen je na originalnoj koreografiji Leva Ivanova. Prostor beogradske scene (uske a duboke), kao i u prvom činu, zahtevao je određena prilagođavanja. Zbog skučenosti scene a tehnički zahtevnih delova koreografije, labudovi gube na magičnosti, ponekad čak i odvlače pažnju sa solista. Nasuprot pantomimskom prologu, susret Odete i princa Zigfrida vrlo je sveden. Treći čin takođe se odvija u očekivanom sledu divertismanskog tipa. Ovaj čin sa raskošnom muzikom i raznolikošću igara svakom koreografu predstavlja izazov u kome dokazuje svoju autentičnost, dok Kostjukov prati postavku Marijinskog teatra, koji od 1950. godine igra verziju *Labudovog jezera* u koreografiji Konstantina Sergejeva a prema Petipa-Ivanovu.

Četvri čin je najslabija tačka predstave. Sva tananost osećanja izraženih kroz muziku gubi se u banalnosti srećnog kraja. Nismo videli melanholiju labudova, uzbunu, razočaranje i strepnju. Nedostaje *Adagio* u koji je utkan smisao priče o pravoj ljubavi, izdaji, pokajanju Princa i Odetinom oproštaju. Umesto toga, imali smo nevešto izrežirani kraj sa presvlačenjem Odete i labudica u devojačke haljine. Banalno, u skladu sa početkom predstave. Kostjukov ovde opet prepisuje od Marijinskog teatra.

U premijernoj podeli naslovne role igrali su Igor Pastor (princ Zigfrid) i Tatjana Tatić (Odeta odnosno Odilija). Pastor je očekivano dobar, iako nesigurniji nego inače (pripisaćemo to tremi) i sa Tatjanom Tatić čini skladan par. Ona, međutim, ni tehnički ni umetnički nije spremna za Odetu. Njena igra je tehnički slaba, na momente vidno nestabilna, a umetnički neubedljiva. Ženski ansambl nosi celu predstavu mada nije dovoljno uvežban. Ruke, odnosno krila i vratovi labudica, često su neujednačene, čast izuzecima, poput malih labudova (*Dance des cygnes*). Ipak, treba pohvaliti ansambl kao celinu. Izvoditi *Labudovo jezero* uvek je naročiti izazov, a nositi zahtevan klasični repertoar u Beogradu na svojim plećima nimalo lak zadatak. Sa dobrim umetničkim usmeravanjem ovaj ansambl, kao što smo mnogo puta videli na ovoj sceni, može da postigne mnogo toga.

Zvezde premijere nisu bili protagonisti već, sasvim neočekivano, sporedni solisti: Mario Diligente (Dvorska luda) i Jovica Begojev (grof Rotbart). Suvereno vladaju scenom i plene svojim izvođenjem, i igrački i glumački. Još jedna neočekivana zvezda je i jedan od dvojice igrača španskog plesa u trećem činu, Hoze Iglesias. Lakoća i virtuoznost sa kojom igraju on i njegova partnerka, nije moguće ne izdvojiti.

Renato Balestra je dizajnirao dekor i kostime predstave. Kostimi su odista jedinstveni. Smelih, jarkih boja i u službi bajkovitosti predstave, iako su ponekad i oni banalni, poput motiva nacionalnih zastava na izvođačima napolitanske igre i čardaša. U klasičnim produkcijama uobičajena je, i poželjna, vizuelna konzistentnost. Nije jasno koja je epoha odabrana za predstavu. Na momente predstava izgleda renesansno, međutim, dekorom prvog i trećeg čina dominiraju jonski stubovi i predimenzionirane karijatide, a drugih naznaka antike u predstavi nema, pa je sve to zbunjujuće i izgleda nedovoljno promišljeno, čak amaterski. Nasuprot tome, scenografija za drugi i četvrti čin (jezero) izgledale su lepo i nenametljivo, možda nedovršeno, ali svakako su bile prijatna hladovina posle sunca Akropolja.

Labudovo jezero je "fantastičan balet", kako i slovi plakat za prvo izvođenje u Narodnom pozorištu iz 1925. godine. Sveukupno, u najnovijoj beogradskoj predstavi nedostaje čarolija odnosno bajkovitost koja odlikuje dobre produkcije. I u umetničkoj nameri i u izvedbi, i u skoku i u doskoku.

Jedna upućena gledateljka ispravno je primetila da je "ovo u stvari trebalo da bude osvežena Parlićeva koreografija a ne nova postavka, ali ovako, zaklali su tele zbog kilo mesa". Tačnije – labuda. ¶

DAMJAN REHM BOGUNOVIĆ

slim da se to dešava zbog toga što su kustosi previše uzeli primat i postali ravnopravni stvaraoci savremene umetnosti tako što svoje izložbe i koncepte jednako smatraju umetničkim delom".

Zašto je ljudsko lice primarni motiv na njegovim slikama? "Koliko god da je ljudsko lice svakodnevica, toliko je i najkompleksniji oblik koji postoji. Da možemo da se stavimo u poziciju da smo bili slepi pa da odjednom progledamo, opet bi se najviše zabavili sa ljudskim likom. Oblik uha, te školjke je najkompleksniji oblik univerzuma. Zatim, napraviti boju lica, to je veliki majstorluk. Portret mi nudi najviše prostora da istražujem i da pokrivam sva polja koja umetnost podrazumeva", objašnjava Kusmuk svoju opčinjenost ljudskim likom.

Osim po deformisanim portretima, prepoznatljiv je i po boji, koje na njegovim radovima gotovo da nema. Kaže da se koloritom igrao, "ali sada se ispostavilo da je najbolje kada ga ima malo, te sam boju skoro izbacio. Ostala je crno-bela dinamika, pa samo povremeno iz te sivkaste boje zaviždi nekakva tirkizna, koja tek tako postavljena nosi emociju na portretu."

Beogradska publika je nedavno, povodom desetogodišnjice *Div Art* ateljea, imala prilike da vidi Kusmukove slike u prostoru u Luci Beograd gde Marko stvara, a nakon izložbi širom Evrope, koju polako osvaja, nagrađene slike će izložiti u decembru u Galeriji *Haos*. ¶

TANJA ČANAK

Rusko-kineski odnosi

LEDENI PUT

Globalni odnosi se menjaju. Dok se saradnja između SAD i Turske pogoršava, poboljšava se saradnja Rusije sa Turskom i pogotovo sa Kinom. Trenutnim okolnostima uprkos, bliskost Moskve i Pekinga ipak ne treba preuveličavati, jer za Kinu strateški interes predstavlja američko tržište, a za Rusiju prioritet imaju odnosi sa evropskim poslovnim partnerima

Od 2013. kada je došao na čelo Kine, predsednik Si Điping se sa ruskim predsednikom Vladimirom Putinom sreo 27 puta. Na skupovima G20, na sastancima Šangajske inicijative, samitima BRIKS-a i u drugim prilikama učvršćeno je njihovo lično prijateljstvo koje zapadni analitičari nazivaju "bromansom". Tokom njegove osme posete Rusiji, upriličene povodom sedamdesetogodišnjice uspostavljanja diplomatskih odnosa NR Kine i SSSR-a, Putin je ocenio da je saradnja Kine i Rusije na istorijski najvišoj tački. Obe zemlje zastupaju slične političke stavove kada je reč o krizi unipolarnog sveta, Trampovog merkantilizma, suprotstavljaju se američkoj politici promena režima, nagoveštaju SAD da vojno intervenišu u Venecueli ili u Iranu.

Petrogradski "Komersant" je, međutim, konstatovao da je to samo "prijateljstvo na rastojanju dužine ruku", zato što dobre političke odnose ne prati dovoljan napredak ekonomske saradnje.

Na pitanje da li bi rusko-kineska saradnja mogla da dobije zamah zbog trgovinskog rata SAD i Kine, Putin je citirao kinesku poslovicu "kako se majmunica na planini smeje dok se tigrovi u dolini bore". Posle je objašnjavao da se to o veselom primatu ne odnosi na zapadnim sankcijama pogođenu rusku ekonomiju.

U Kremlju, u prisustvu predsednika Vladimira Putina i Si Đipinga, direktori kineskog IT giganta Huawei i ruske telekomunikacione kompanije MTS potpisali su sporazum o razvoju mreže 5G u Rusiji tokom 2019. i 2020. U maju 2019. i ruski mobilni provajder Beeline je objavio da će za modernizaciju moskovskih telekomunikacionih mreža koristiti tehnologiju Huawei. Ta kineska IT kompanija ulazi na rusko tržište nakon što joj je onemogućeno da razvija 5G mreže u SAD, Velikoj Britaniji, Kanadi i na Novom Zelandu. To i zabranu američkim firmama da posluju s kompanijom Huawei Putin naziva "početkom tehnološkog rata".

U Rusiji proširuje delatnost i kineski gigant Alibaba, preko koga je do sada išlo 90 odsto onlajn plasmana kineske robe u Rusiji, kao i plasman ruskih brendova u Kini. S Alibabom je dobro povezan ruski magnat uzbečkog porekla Ališer Usmanov, koji je blizak Kremlju, a ima značajne uloge u metalurškom, komunikacijskom i medijskom sektoru. Sada ulaže u grupe Mail.ru i Megafon, koje su se udružile s Alibabom u zajedničko poduzeće za onlajn maloprodaju.

Rusija nastoji i da nadomesti kineski uvoz poljoprivrednih proizvoda iz SAD koji su meta kineske carinske odmazde, pa je trgovina agrarnim proizvodima i hranom između Kine i Rusije u 2018. rasla po stopi od 30 procenata i dostigla sumu od pet milijardi dolara.

"Volstrit džurnal" objavljuje reportažu o tome kako je ruska 27.000 hektara velika arma "Partizan" u sibirskom selu Razdeljnoje, u Amurskoj oblasti, blizu kineske granice, doskora bila sovhoz koji propada, ali je iznenada ubrala najveću žetvu u poslednjih devedeset godina, kupila nove mašine i isplaćuje bonuse – sve zbog soje, čiji je izvoz iz Rusije prošle godine desetostruko uvećan i dostigao skoro milion tona, nakon što je Trampov trgovinski rat praktično izbrisao izvoz soje iz SAD u Kinu.

VOJNA TEHNOLOGIJA

Moskva je ukinula ranije zabrane izvoza visoko tehnoloških proizvoda svog vojnoindustrijskog kompleksa Kini i u novembru 2014. potpisan je ugovor o prodaji raketnih sistema S400 Kini, a u novembru 2015. i prodaju aviona Su 35, o čemu je pregovarano od 2011. godine. Amerikanci su zbog toga zaveli simbolične sankcije protiv Li Šanfua, rukovodioca departmana kineskog Centralnog vojnog saveta za pripremu i snabdevanje, što je bio prvi slučaj da su Kinezi pogođeni zbog saradnje sa Rusijom.

Za prijateljstvo Pekinga i Moskve kineski ministar odbrane general Vej Fenge ranije je na moskovskom forumu o bezbednosti rekao da je čvrsto kao kultna kineska planina Tai. Prema petrogradskom "Komersantu" pak proširenje vojne sarad-

UPITNO SAVEZNIŠTVO: Si Điping i Vladimir Putin

SVILE

nje ne znači i formiranje vojnog saveza za koji Peking i Moskva još nisu spremni.

I pored toga što su zajedničke rusko-kineske vojne vežbe prošle godine izazvale uzbuđenje medija i vojnih lobista na Zapadu, stanje je ipak daleko od takozvane Tukididove zamke, po kojoj sila u usponu zahteva da se poštuju njena prava, dok vladajuća sila oseća nesigurnost, a odlučno brani dominantan položaj, pa nastaje stanje nalik na ono kada su Atina i Sparta nastojale da ojačaju saveze sa drugim državama u nadi da će prevladati, što je dovelo do rata, kao i u mnogo sličnih slučajeva posle toga. (Videti tekst "Orao i zmaj u Tukididovoj zamci", Vreme broj 1459. od 20. decembra 2018)

IGRA POD SANKCIJAMA

Kada je pod pritiskom sankcija krupnim ruskim kompanijama bio ograničen pristup zapadnim kreditima i tehnologijama na koje su bile naviknute, neke od njih su se nadale da će zahvaljujući dobrim političkim odnosima Kina dozvoliti Moskvi da se osloni na njene finansijske resurse i da tako poništi ili neutrališe efekat sankcija.

Kina ipak nije postala uporišna tačka ruske ekonomije, nije obezbeđivala jeftine kredite za spas ruske ekonomije, već je od 2014. nastojala da iskoristi položaj Rusije da uđe u sektore u koje je Moskva ranije nije puštala – pre svega u oblast proizvodnje nafte. Zbog straha od američkih sankcija kineske banke su počele tada da blokiraju sve klijente iz Rusije, bez obzira da li su na crnoj listi, ili će biti, ili možda ipak nisu.

Čitave 2018. Rusi su bezuspešno pokušavali da ubede Kineze da potpišu odgovarajući međudržavni sporazum koji bi uprostio poslovanje u rubljama i juanima, kako bi se izbegao dolar.

Kinezi su nastojali da trgovinu u juanima prebace na barter, razmenu roba bez posredstva novca, ali Rusi na barter nisu mogli da pristanu zato što im je potreban novac od izvoza za finansiranje budžeta, i zato što bi saglasnost o barteru Rusiju u odnosima s Kinom svela na nivo Severne Koreje ili Irana. Treći razlog je procena da bi barter obezbedio da Kina stekne preimućstvo manipulišući juanom koji nije konvertibilna valuta, već valuta sa nekoliko kurseva koje je odredio Peking.

Poslovanje u rubljama i juanima je, inače, od 2014. do 2018. malo povećano, a prema analizi direktora Azijskog programa u moskovskom Karnedžijevom centru Aleksandra Gabujeva, uloga dolara u servisiranju bilateralne trgovine između Rusije i Kine opada, ali ga uglavnom zamjenjuje evro. Tokom posete Si Đipinga Moskvi saopšteno je da je sada, ipak, potpisan međudržavni sporazum o trgovini u nacionalnim valutama, ali njegovi detalji nisu poznati.

SNAGA SIBIRA

Dva meseca nakon što su EU i SAD zavele sankcije Rusiji, Putin je u maju 2014. godine posetio Šangaj u pratnji 25 najvećih ruskih biznismena. Tada je potpisan ugovor o isporuci gasa »

Foto: Sergei Ilnitsky/Pool Photo via AP

SEVERNI MORSKI PUT: Ruski ledolomac kod Jamala

između Gazproma i Kineske nacionalne petrolejske kompanije CNPC u iznosu od 400 milijardi dolara za period od 30 godina.

Taj gas u decembru 2019. treba da krene 2200 kilometara dugim istočnim krakom gasovoda "Snaga Sibira" kapaciteta 38 milijardi kubika godišnje, koji vodi od ruske Jakutije do Blagovešćenska na kineskoj granici preko seizmički komplikovanog terena i kroz zone ekstremne klime od minus 62 stepena Celzijusova u Jakutiji. Zapadni krak još čeka realizaciju.

KINEZI NA JAMALU

Kineske kompanije sada poseduju 29,9 odsto akcija u projektu proizvodnje tečnog gasa NOVATEK Jamal SPG na istoimenom sibirskom poluostrvu, najvećem ležištu prirodnog gasa. Uz to, u januaru 2017. kineska naftna kompanija Sinopec je stekla 10 odsto akcija ruske naftnohemijske kompanije Sibur koja se bavi i proizvodnjom tečnog gasa. U junu 2017. kompanija Rosnjeft je kompaniji Beijing Gas za 1,1 milijardu dolara prodala 20 odsto akcija u svojoj podružnici Verhnečonskneftegaz iz Irkutska.

Ruski mediji uz takve vesti rado pominju mogućnost da se Kina odrekne kupovine američkog tečnog gasa, što pomalo predstavlja priželjkivanje, tzv. *whishful thinking*, a i verbalnu osvetu za američki pritisak na Evropljane da ograniče kupovinu ruskog gasa, da "iz razloga bezbednosne prevencije" kupe skuplji američki tečni gas (o čemu govore pritisci na investitore Severnog toka, i ranije Južnog toka).

SEVERNI MORSKI PUT

U julu 2018. prve isporuke tečnog gasa Kini s poluostrva Jamal krenule su tankerima po delu takozvanog Severnog morskog puta, maršrutom koju Kinezi zovu Ledeni svileni put, a o kojoj ruski mediji pišu kao potencijalnoj zameni za Suecki kanal.

Na Petrogradskom ekonomskom forumu Putin je sugerisao da Put svile treba da bude povezan i sa ruskom Severnom morskom rutom, koja zbog globalnog otopljavanja postaje prohodnija.

Putin apeluje da Rosatom odredi razumnu cenu usluge koju prevoznicima pružaju nuklearni ledolomci kojima upravlja. Rusi smatraju da taj morski put ide njihovim unutrašnjim vodama i insistiraju da brodove sprovode ruski piloti i da prolaz bude najavljen 45 dana unapred.

Moskva zvanično nije direktni učesnik projekta "Pojas i put svile", već s tim projektom po sporazumu 2015. sarađuje preko Evroazijskog ekonomskog saveza. S tim u vezi potpisan je pet milijardi težak, a, prema analizi thediplomat.com, sajta istoimenog međunarodnog njuzmagazina sa sedištem u Tokiju, prilično "bezub" memorandum o razumevanju.

Jedan od problema Severnog morskog puta je što sadašnja generacija ruskih ledolomaca, s trupom širokim u proseku 30 metara, kad stegne led, može da krči put takvim gasnim tankerima i brodovima za rasuti teret, ali ne i velikim *panamamax* brodovima, prevoznicima kontejnera dizajniranim prema gabaritu Panamskog kanala.

Tranzit kineske robe ka Evropi je pretežno pomorski. Kako je za svetsku službu BBC jednom preračunao Marko Pluijm, lučki inženjer u virdžinijskoj korporaciji Bechtel, najnoviji *triple E* kargo brod, koji sadrži čelika kao osam Ajfelovih kula, prevozi onoliko tereta koliko može da stane u 30 železničkih kompozicija sa dva kontejnera visine, dugačka skoro dva kilometra, a to je, na primer, 36.000 automobila. Taj fakat ne menjaju bitno podaci ruske železnice o tome da je suvozemni tranzit kineske robe preko Rusije 2018/9. unekoliko povećan, a da se takođe povećava i suvozemni tranzit evropske robe Transsibirskom železnicom ka Kini.

ULAGANJA U INFRASTRUKTURU

Od zajedničkih kinesko-ruskih infrastrukturnih investicija pažnju privlači 2200 metara dug železničko-automobilski most preko reke Amur pušten u saobraćaj u februaru 2019, koji povezuje ruski grad Nižnjelenjinkoje i kineski grad Tongjang, kao i brza gradnja 19,9 kilometara dugog mosta preko reke Amur na magistrali koja povezuje ruski Blagoveščensk i kineski grad Heihe.

Pregovori o izgradnji železničke pruge velike brzine koja bi povezivala Peking i Moskvu i protezala se do Berlina, u koji je verovao premijer Dmitrij Medvedev, zamrznuti su. Prošle jeseni predsednik Putin nije podržao izgradnju važne deonice na toj trasi između Moskve i Nižnjeg Novgoroda. Dao je prednost magistrali između Moskve i Petrograda. Izgleda da su Rusi rezervisani prema kineskoj politici investiranja u infrastrukturu zbog toga što ona podrazumeva davanje garancija za kredite pre svega u projektima u kojima su izvođači kineska preduzeća.

Neki slučajevi govore i o lokalnom otporu prema kineskim investitorima u samoj Rusiji. Na primer, odobrenje za izgradnju postrojenja za eksploataciju i flaširanje do 158 hiljada kubnih metara godišnje vode sa Bajkala uz odgovarajuće ekološke ekspertize je izdato 2016. godine, a opozvano u martu 2019. pod pritiskom peticije koju je potpisalo milion i dvesta hiljada ljudi.

Što se tiče ekonomske saradnje, prema analizi lista "Komersant", kinesko rukovodstvo stavlja do znanja da se u njegovim očima Rusija ne razlikuje od Grčke ili Angole.

UGROŽENI PRIORITETI

Kineski i ruski rukovodioci su još 2011. postavili ambiciozan cilj da kinesko-ruska trgovinska razmena do 2015. dostigne 100 milijardi dolara, a 200 milijardi dolara do 2020. godine. U početku je izgledalo da je cilj ostvariv jer je 2014. nivo razmene dosegao 90 milijardi dolara, ali tada je zbog zapadnih sankcija Rusiji razmena smanjena na 64 milijarde dolara.

Ruska trgovina sa Kinom je, doduše, od 2014. do 2018. porasla sa 95 milijardi (12,1 odsto) na 108 milijardi (15,7 odsto), što predstavlja tri godine zakasnelo ostvarenje starog cilja, ali ta suma je i dalje mnogo manja od nivoa od 630 milijardi dolara vredne razmene između Kine i SAD. U SAD ide 19 odsto ukupnog kineskog izvoza – na Rusiju otpada samo dva odsto; američki snabdevači zadovoljavaju 8 odsto ukupnog kineskog uvoza – Rusija 2 odsto.

Za devet meseci prošle godine obim ruskog izvoza nafte u Kinu povećao se za 12,5 odsto, što je u prvom redu obezbeđeno puštanjem u pogon prekograničnog rusko-kineskog naftovoda Skvorodino – ohe, kapaciteta 30 miliona tona godišnje. Ugljovodonici i dalje čine 70 odsto ruskog izvoza u Kinu. I pored važnosti nafte, Rusija je ipak daleko od toga da postane najvažniji kineski trgovinski partner.

Prema podacima Svetske banke, Rusija je bila deseti trgovinski partner Kine, iza njenih azijskih suseda kao što su Vijetnam, Malezija i Indija, ali i dalekih partnera kao što su Brazil i Nemačka.

S druge strane, i pored okretanja ka Kini i sankcija, Evropa je ostala ruski preovlađujući trgovinski partner. U 2014. promet između Rusije i Evropske unije vredeo je oko 380 milijardi dolara (48,2 odsto ukupne ruske trgovine), a 2018. godine taj broj pao je na 294,2 milijarde dolara (42,7 odsto), ali je i dalje trostruko veća od pomenutog rekordnog rusko-kineskog trgovinskog salda.

List "Izvestija" citira profesora politikologije i sociologije na Ruskom ekonomskom univerzitetu "Plehanov" Dmitrija Gorina koji konstatuje da ne treba preuveličavati perspektive saradnje Rusije i Kine, jer američko tržište za Kinu odranije predstavlja strateški interes, a za Rusiju prioritet imaju odnosi sa evropskim partnerima. ¶

MILAN MILOŠEVIĆ

Prijatelj mog neprijatelja

Foto: AP Photo/Pablo Martinez Monsivais

RAZDOR: Tramp i Erdogan

Odluka Turske da od Rusije kupi raketni sistem S-400 dodatno je uzdrmala i inače napete odnose sa Sjedinjenim Američkim Državama. Uz sve druge nesuglasice sa Zapadom, soliranje Ankare unutar Atlantskog saveza može imati nesagledive posledice

Kako se bliži trenutak isporuke ruskog raketnog sistema S-400 Turskoj, SAD pojačavaju pritisak na vlasti u Ankari. Posle propalih pregovora o kupovini američkog protivvazdušnog sistema Patriot, Turska je krajem 2017. godine sa Rusijom potpisala sporazum o kupovini S-400. Od tada SAD upozoravaju Tursku da bi trebalo da odustane od ruskih projektila. Poslednja opomena stigla je 7. juna.

Vršilac dužnosti sekretara odbrane SAD Patrik Šanahan poručio je turskom ministru odbrane Hulusiju Akaru da će Turska, ukoliko se do 31. jula ne povuče iz dogovora o kupovini S-400, snositi sledeće posledice: neće joj biti isporučena poslednja četiri borbena aviona F-35 i SAD više neće obučavati turske pilote za let u njima; celokupno učešće Turske u programu F-35, u kojem učestvuje i kao proizvođač nekih delova, biće ukinuto i sve tursko osoblje koje na tom programu trenutno radi u SAD moraće da se vrati kući.

List "Hurijet" izveštava da su SAD već suspendovale isporuku delova za avione. Pre poslednjeg upozorenja predsednik »

Redžep Tajip Erdogan je rekao da Turska neće odustati od ruskog raketnog sistema, a ministar Akar je krajem maja izjavio da se zemlja priprema za američke sankcije. Ukoliko se ništa ne promeni, odnosi ove dve članice NATO-a ulaze u do sada najveću krizu.

TURSKO SOLIRANJE UNUTAR NATO-a: Turski vojnici u Siriji i ruske rakete S-400 (desno)
Foto: (DHA-Depo Photos via AP

PRVI ŠUMOVI

Odnosi Turske i SAD su se uz sve uspone i padove do pre nekoliko godina činili solidnim. Erdogan, tada premijer, bio je u zvaničnoj poseti SAD i razgovarao sa tadašnjim predsednikom Barakom Obamom. Obama se tada posebno osvrnuo na privrednu saradnju dve zemlje, posvećenost saradnji u okviru NATO i Erdoganovu "hrabrost" da pregovorima reši sukob sa militantnom Radničkom partijom Kurdistana (PKK). Erdogan je Obamu nazvao "prijateljem i saveznikom" i rekao da zajednički rade na normalizaciji odnosa između Izraela i Palestine. "Ne treba nam još problema u regionu", rekao je Erdogan. Složili su se i da sirijski predsednik Bašar el-Asad mora da ode. Turski parlament je u oktobru 2014. godine odobrio vojne operacije protiv Islamske države u Iraku i Siriji, čime je Turska postala partner SAD u kampanji protiv džihadista.

Međutim, nekako u isto vreme je tadašnji potpredsednik SAD Džo Bajden, gostujući na Univerzitetu Harvard, optužio Tursku da pomaže teroristima. Rekao je da su najveći problem SAD u Siriji "saveznici". Pomenuo je Saudijsku Arabiju, Ujedinjene Arapske Emirate i Tursku. "Šta su oni uradili? Uložili su stotine miliona dolara i hiljade tona oružja u svakoga ko je hteo da se bori protiv Asada. Samo, ti koji su snabdevani bili su Al Nusra i Al Kaida i ekstremni elementi džihadista koji su došli sa svih strana sveta", rekao je Bajden. Zbog ovih reči morao je da se izvini kako Saudijskoj Arabiji i Emiratima tako i Turskoj. Bela kuća je saopštila da se Bajden izvinio zbog "implikacija" da su partneri SAD "namerno" pomagali Islamskoj državi.

Zbog ogromnog broja izbeglica iz Sirije i mogućeg prelaska džihadista preko granice Turska se zalagala za uvođenje "bezbednih zona" u Siriji. Administracija predsednika Obame protivila se takvom planu. Obe strane su se skoro od početka sukoba u Siriji sporile oko uloge Kurda na severnoj granici sa Turskom.

KURDSKO PITANJE

Kurdi na severu Sirije su veliki problem za Tursku zbog bojazni da bi moglo doći do formiranja kurdske države i otcepljenje jednog dela teritorije na jugoistoku Turske. Bilo kakvo povezivanje turskih Kurda sa Kurdima iz oblasti samoproglašene autonomne regije na severu Sirije poznate kao Rožava, u očima Turaka predstavlja opasnost. A veze između Kurda sa dveju strana granice već postoje. Vođa PKK Abdulah Odžalan (sada u turskom zatvoru) još 1979. godine prebegao je u Siriju i uspostavio snažne veze sa tamošnjim Kurdima nastanjenim na severu zemlje, ali i sa delom Arapa. "Vođa Apo (Odžalanov nadimak) je ovde živeo dvadeset godina i upoznao skoro sve kurdske porodice. U Alepu. U Damasku. U Afrinu. Apo je stvarnost ove regije koja se ne može ignorisati", rekao je u jednom intervjuu komandant Sirijskih demokratskih snaga (SDF) Ferhat Abdi Šahin, poznat i kao Mazlum Kobani. Šahin dolazi iz redova Jedinica narodne zaštite (YPG), jedne od grupa odbrambenih snaga Rožave, a ranije je bio u PKK-u. YPG je okosnica SDF-a, saveza više lokalnih oružanih snaga u Rožavi koje se bore protiv Islamske države. Ovaj savez je često sarađivao sa vojskom Sirije, kao i sa SAD protiv džihadista.

Zbog veza sa Radničkom partijom Kurdistana Turska smatra SDF i YPG terorističkim organizacijama. Šahin se ne slaže sa viđenjima turskih vlasti. "YPG nije teroristička organizacija. Turci uvek vole da sve u Siriji oboje kao PKK, ali to nije tačno", rekao je Šahin za "Njujorker". Borci YPG-a pokazali su se kao najpouzdaniji partneri SAD u borbi protiv Islamske države, a to je zakomplikovalo tursko-američke odnose. Obamina administracija razmatrala je 2016. godine da kurdskim snagama pošalje oružje, a 2017. aktuelni predsednik Donald Tramp najavio je da će se to i desiti uprkos protivljenju Turske. "Mislim da su Kurdi veliki narod, oni su neverovatni borci, oni su u mnogim slučajevima inteligentni saveznici... Verujem da su veliki narod", rekao je Tramp.

Ipak, SAD su bile oprezne u saradnji sa Kurdima zbog veza sa PKK, kojeg i SAD i NATO smatraju terorističkom grupom. Na kraju su Turska i SAD uspele da postignu neke dogovore oko situacije u Siriji, pre svega o povlačenju kurdskih snaga iz grada Manbidž i zajedničkim patrolama oko tog grada. Tramp je krajem prošle godine objavio pobedu: "Pobedili smo Islamsku državu u Siriji, za mene jedini razlog da budemo tamo tokom mog mandata." Prema skorijim izjavama američkih zvaničnika, broj američkih trupa u Siriji se smanjuje. To je primoralo Kurde da se za zaštitu od Turske, koja je ranije zauzela deo Sirije uz granicu, okrenu sirijskim vlastima. Pregovori SAD i Turske oko raspetljavanja situacije na severu Sirije još uvek traju.

PRELOMNI MOMENAT

Događaj koji je posebno poremetio tursko-američke odnose bio je pokušaj državnog udara u Turskoj u julu 2016. godine, posle čega su turske vlasti pokrenule kampanju hapšenja i otpuštanja iz državne službe svih mogućih neistomišljenika. Zvanično, to je borba protiv kontroverznog imama Fethulaha Gulena i njego-

Foto: Vitaly V. Kuzmin

vog verskog pokreta. Svog nekadašnjeg saveznika Gulena, koji od 1999. godine živi u SAD, Erdogan i njegova vladajuća Partija pravde i razvoja (AKP) optužuju da stoje iza pokušaja puča. Erdogan je još od Obame tražio njegovo izručenje: "Dragi gospodine predsedniče, ovo sam vam rekao i ranije. Ili uhapsite Fethulaha Gulena ili ga vratite u Tursku. Niste slušali. Pozivam vas ponovo, posle pokušaja državnog udara. Izručite tog čoveka iz Pensilvanije u Tursku! Ako smo strateški partneri ili partneri za uzor, uradite šta je neophodno". Da bi uradile tako nešto, američke vlasti su tražile dokaze o Gulenovoj ulozi u pokušaju državnog udara. Do danas se ti dokazi svode na tvrdnje turskih vlasti, a Gulen je još uvek u SAD.

Neposredno posle neuspelog puča neki turski zvaničnici su čak izokola otvorili pitanje umešanosti SAD. "Naravno, pošto se vođa ove terorističke organizacije (Gulenov pokret) nalazi u SAD, ljudi se pitaju da li postoji nekakva umešanost ili podrška SAD. Dakle, Amerika od sada treba dobro da razmisli kako će nastaviti saradnju sa Turskom koja joj je strateški saveznik u regiji i svetu", rekao je tadašnji premijer Turske Binali Jildirim.

Samo dan posle pokušaja puča na udaru se našlo i osoblje vazdušne baze NATO Indžirlik na jugu Turske. Uhapšeno je više turskih oficira pod optužbom da su pomagali pučistima. Indžirlik je u to vreme bio važan deo operacija SAD protiv Islamske države. Baza je u noći pokušaja puča ostala bez struje, a svi letovi bili su obustavljeni. Dan kasnije američkim pilotima je dozvoljeno da lete, ali je struja bila isključena još nedelju dana. Par nedelja kasnije Indžirlik se opet našao pod blokadom. Kako je preneo turski "Hurijet", lokalna policija je došla do informacija da se sprema novi državni udar i baza je bila blokirana dok nisu obavljene "bezbednosne provere".

HRIŠĆANSKI "TALAC"

Talas masovnih hapšenja u Turskoj, navodno zbog rata protiv Gulena, brzo je stigao i do jednog Amerikanca – prezviterijanskog pastora Endrua Bransona. Na teret mu je stavljeno da je, između ostalog, špijunirao za Amerikance i da je povezan sa PKK. Pored toga je optužen i za pripadnost Gulenovoj organizaciji i umešanost u pokušaj puča. Branson je do podizanja optužnice proveo nešto više od godinu dana u zatvoru.

Ovaj slučaj je izazvao oštar sukob između Turske i SAD, a jula prošle godine oglasio se i Tramp: "Potpuna je sramota što Turska neće da pusti iz zatvora poštovanog američkog pastora Bransona. Predugo je držan kao talac. Erdogan bi trebalo da uradi nešto i da oslobodi ovog divnog hrišćanskog muža i oca". Kada je aprila prošle godine počelo suđenje, Tramp je rekao da Bransona "progone bez razloga". Reagovao je i potpredsednik SAD Majk Pens: "Oslobodite pastora Endrua Bransona odmah ili budite spremni da se suočite sa posledicama". Erdoganove ranije izjave da će "uraditi samo ono što zahteva pravda" očigledno nisu imale efekta na američke vlasti, jer su u avgustu prošle godine uvele sankcije turskim ministrima pravosuđa i unutrašnjih poslova, koji su u očima SAD bili najodgovorniji za ovaj slučaj. Dva meseca posle toga, Branson je pušten iz zatvora i vratio se u SAD.

Slično je bilo sa jednim bivšim naučnikom NASE. Serkan Golge, koji ima i turško i američko državljanstvo, zatekao se u Turskoj u poseti porodici u vreme neuspelog puča. Uhapšen je i optužen za terorizam. Osuđen je na sedam i po godina zatvora zbog "pripadnosti naoružanoj terorističkoj organizaciji", tj. pokretu Fetulaha Gulena. Kao dokaz da je Golge "fetovac" poslužila je novčanica od jednog dolara koju je imao. Turske vlasti su tvrdile da je Gulen svojim sledbenicima kao znak raspoznavanja dao dolare čiji serijski broj počinje sa "F". Pušten je krajem maja ove godine pošto je Tramp telefonom razgovarao sa Erdoganom. Neki turski mediji su, tvrdeći da je Golge pušten bez sudske odluke, spekulisali da ga je Erdogan iskoristio kao džokera u igri oko ruskog raketnog sistema S-400 u pokušaju da smekša Trampa.

TREĆI U IGRI

Do sada su Turska i Amerika mahom uspevale da prevaziđu razlike tako što su se držale zajedničkih strateških interesa i saradnje u okviru NATO-a. Sada je u njihove odnose unutar saveza umešana i treća strana. Najnoviji sukob oko ruskog raketnog sistema S-400 dovodi u pitanje poziciju Turske kao američkog saveznika i njeno članstvo u NATO-u.

Turski politikolog i stručnjak za energetsku i bezbednosnu politiku u Evroaziji Kerim Has za ruski "Komersant" ocenjuje da Turska ne želi da kupi ruske projektile zbog vojnih potreba, već da Erdogan to radi iz političkih razloga, da bi obezbedio spoljnu podršku svojoj vlasti. Pritom Turska ekonomija već duže vreme posrće, a propali dogovor bilo sa SAD bilo sa Rusijom neće proći bez posledica.

Za sada, Turska ne odustaje od kupovine S-400. Šta će Amerikanci tačno uraditi znaće se posle 31. jula kada ističe rok koji su dali Turskoj. U međuvremenu, Erdogan i Tramp će se sastati na marginama samita G 20 krajem juna u Japanu. Njih dvojica su se o tom sastanku dogovorila 29. maja, kada su telefonom razgovarali o trgovini i ruskom sistemu S-400. Dan kasnije Erdogan je telefonom razgovarao sa ruskim predsednikom Putinom i potvrdio da će se tokom samita u Japanu sastati i sa njim. ¶

PEĐA ANĐELKOVIĆ

Milion trenutaka za demokratiju

Desetine hiljada Čeha protestuje zbog izveštaja Evropske komisije (EK) u kojem se navodi da je premijer Češke u sukobu interesa jer je njegova poslovna imperija zloupotrebila evropske fondove. Premijer se opredelio za taktiku ignorisanja kako EK tako i demonstranata

MNOGO LJUDI PO KVADRATNOM METRU: Protest Čeha, Vaclavske namjesti, Prag, jun 2019. Foto: AP

"Imamo ponižavajuću svest o tome da političari rade sa nama šta god žele. Mi smo njima dobri samo kada treba im damo glas; sve ostalo što nam demokratija daje je politička nemoć." Ovako je u septembru 1925. godine u novinskom eseju "Političarima" pisao jedan od najistaknutijih češkikh književnika 20. veka Karel Čapek. Njegove reči komotno bi mogle da budu ispisane i danas, recimo, na transparentu demonstranata koji već nedeljama protestuju u Pragu i drugim gradovima u Češkoj protiv premijera i jednog od najbogatijih ljudi u toj zemlji Andreja Babiša.

Okidač za proteste bila je (iznuđena) ostavka ministra pravde krajem aprila ove godine, u trenutku kada je češka policija predložila tužilaštvu da protiv premijera bude podignuta optužnica jer je zloupotrebio fondove Evropske unije i iz njih za porodičnu farmu "Rodino gnezdo" na prevaru izvukao dva miliona evra.

AFERA "RODINO GNEZDO"

Čitava "biznis operacija" sa subvencijama bila je organizovana na sledeći način: Babiš je svoju porodičnu farmu – u okviru koje se nalaze i luksuzni hotel, konferencijski i velnes centar, tereni za golf – a koja je aplicirala za evrofondove, formalno izdvojio iz svog koncerna Agrofert kako bi dobila dotacije za mala preduzeća, jer u sklopu Agroferta to ne bi bilo moguće. Nakon kontrolnog perioda od pet godina, farma "Rodino gnezdo" jednostavno je "vraćena" nazad u okrilje krovne kompanije Agrofert.

Osim preliminarnog izveštaja EK o premijerovom navodnom sukobu interesa, aktuelni protesti u Češkoj – koji su kako je vreme prolazilo postajali sve masovniji – imali su još jedan povod: bojazan građana da bi zbog nedavne promene ministra pravde dobar deo pravosuđa u toj zemlji mogao da potpadne pod kontrolu izvršne vlasti, kao što je to slučaj u Poljskoj ili Mađarskoj. Demonstranti su zbog toga zatražili ostavku i nove ministarke pravde Marije Benešove, bivše savetnice češkog predsednika Miloša Zemana, koji se smatra čvrstim saveznikom, pa čak i političkim "pokroviteljem" premijera Babiša.

Imajući u vidu da ministar pravde ima značajnu kontrolu nad tužilaštvom, opozicija veruje da je Benešova namenski postavljena na funkciju kako bi premijeru "čuvala leđa". Takođe, pojedini kritičari smatraju i da se njenim imenovanjem na mesto ministarke pravde dodatno osnažuje uticaj predsednika države na izvršnu vlast u zemlji.

U svom stilu predsednik Češke Miloš Zeman posavetovao je predsednika vlade da jednostavno ignoriše demonstracije građana. "U potpunosti poštujem pravo demonstranata da se izjasne, ali ako žele ostavku premijera, kažem im da je to moguća samo na dva načina: ili da premijer bude poražen na izborima ili da mu Poslanički dom parlamenta izglasa nepoverenje", rekao je Zeman. On je takođe pohvalio reakciju Andreja Babiša, koji je prošlog vikenda na konferenciji o bezbednosti GLOBSEC u Bratislavi izjavio da "Češka nije Slovačka" i da neće ulica smenjivati premijera i vladu.

VEŠT IGRAČ

Sâm Babiš, poreklom Slovak rođen u Bratislavi, drugi je najbogatiji privrednik u Češkoj. Magazin "Forbs" nedavno je procenio njegovo bogatstvo na 3,7 milijardi dolara, a pre ulaska u politiku bio je poznat i kao "kontroverzni" tajkun agrohemijske i prehrambene industrije. Vlasnik je i više medija, što mu obezbeđuje relativno visoku popularnost među češkim glasačima. Poznat je i po tome što rezolutno odbija izbegličke kvote Evropske unije i što se sa liderima zapadnoevropskih zemalja redovno sukobljava zbog svoje čvrste antiimigracione politike. Za sebe tvrdi da nije političar već biznismen, ali imajući u vidu njegovu sposobnost da uspešno "pliva" čak i u najsloženijim situacijama, čini se da je pronašao formulu kako dugoročno opstati u domaćoj i međunarodnoj političkoj i privrednoj areni.

Uprkos problemima sa kojima se suočava, Andrej Babiš je i dalje najpopularniji češki političar, a njegov centristički pokret ANO najsnažnija je stranka u zemlji sa stabilnim rejtingom koji se kreće između 25 i 29 procenata. Na nedavnim izborima za Evropski parlament ANO je osvojio nešto više od 21 odsto glasova, ali veruje se da bi na parlamentarnim izborima ovaj pokret postigao još bolji rezultat.

Zbog ovog političara u Češkoj je svojevremeno usvojen i Zakon o sukobu interesa – poznatiji i kao Lex Babiš – kojim je određeno da visoki državni funkcioneri ne smeju da dobijaju javne nabavke, državne i međunarodne dotacije i poreske olakšice, niti da imaju i jedan jedini procenat udela u medijima. Babiš je

zbog toga bio prinuđen da vlasništvo firme prenese na poverenički fond pod kontrolom svoje porodice, ali činjenica da i dalje "neformalno" upravlja ovim sistemom izaziva sve veći bes javnosti.

SUKOB INTERESA

"Premijer je u ogromnom sukobu interesa. To je čovek koji se bavi biznisom, poseduje medije, a još je i krivično gonjen. Premijer bi trebalo da podnese ostavku dok ne očisti svoje ime pred sudom", izjavio je jedan od organizatora protesta i predsednik građanskog udruženja "Milion trenutaka za demokratiju" Mikulaš Minarž. Ovo udruženje, koje već skoro dva meseca organizuje masovne proteste u Pragu, Brnu i drugim gradovima u Češkoj, navelo je i da su na poslednjem velikom mitingu na centralnom praškom Vaclavskom trgu početkom maja okupili oko 120 hiljada ljudi. To se smatra najvećim protestom još od pada komunizma i "plišane revolucije" 1989. godine.

Demonstranti su za 23. jun zakazali novo veliko okupljanje na još većem javnom prostoru u parku Letna u Pragu, u kojem su se pre trideset godina održavali masovni protesti protiv komunističkog režima, ali i gde su Rolingstonsi i Majkl Džekson imali megalomanske koncerte. Organizatori očekuju da će tom protestu prisustvovati više od dvesta hiljada Čeha.

Sa druge strane, kategorički odbacujući sve optužbe na svoj račun, češki premijer je izjavio da se protiv njega vodi "politički proces". On smatra da "nema razloga za proteste", kao i da nema nameru da zbog pritiska javnosti odlazi sa čela vlade. Izveštaj Evropske komisije, po kome je on kao premijer u sukobu interesa, vidi kao "veoma sumnjiv", a službenike EU koji su ga pisali optužio je da su "nesposobni". Babiš je zbog toga zatražio i sastanak sa predsednikom Evropske komisije Žan-Klodom Junkerom. "Sporna revizija napad je na Češku. Ponavljam, neće biti potrebno vraćati nikakav novac", izjavio je Babiš, optuživši "evrokrate" iz Brisela da stoje iza napada na njega.

RASPLET NA JESEN

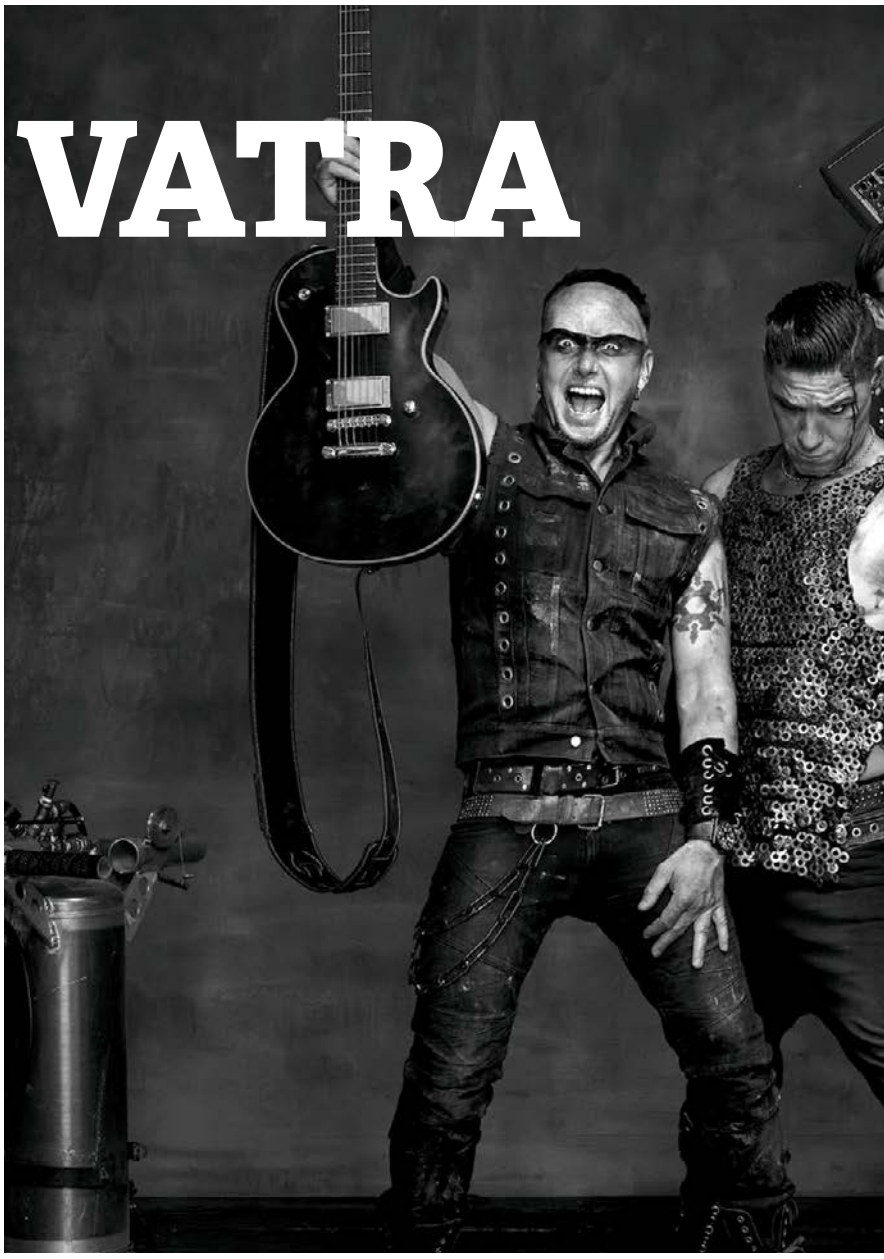
Organizatori građanskih protesta protiv premijera Babiša, baš kao ni parlamentarna opozicija u Češkoj, nisu, međutim, još uvek izneli program ni viziju šta žele da urade, osim promene sadašnje vlasti. Analitičari ukazuju i na činjenicu da nije baš sasvim jasno ni šta češka javnost vidi kao pragmatično rešenje ove političke situacije.

Opozicija svakako nema dovoljno glasova da sruši vladu u parlamentu, nije izgledno ni da premijer podlegne pritisku i sâm podnese ostavku, a eventualni vanredni parlamentarni izbori mogli bi dodatno da zakomplikuju situaciju na češkoj političkoj sceni. Sada dolazi leto, pa je sva prilika da će do raspleta doći na jesen. ¶

UROŠ MITROVIĆ

Muzika

CRNA VATRA

Prvi album nemačkog sastava Rammstein posle 10 godina zove se isto kao grupa – "Rammstein". Radi se o moćnom zaokruživanju karijere duge 25 godina i iskorišćenoj prilici da se dosegne status mejnstrim zvezda. Nije ni čudo da je planeta još jednom stala, kad su iz Berlina naredili da ih slušamo

I tako su na popršte ostali jedino Nemci, sami sa istorijom.

Sa scene su nevoljno sišli The Prodigy, sada kad je Kit Flint otišao, Rage Against The Machine su se ranije povukli, Laibach kao da su odavno smanjili ambicije, dok je rokenrol polako počeo da nestaje, a hip hop se izobličava u seriju bitova, blipova i zvučnih efekata. Popularna muzika danas se namerno svodi na audio pozadinu naših aktivnosti. Hit pesma modernog doba je ili suv ritam ukrašen glasom ili euforična poskočica, jedna u seriji sličnih ili atmosfera koja obavija uvo – ali ništa ne kazuje... Hit pesmu danas piše u proseku pet autora na *songwriting session* (kako pokazuju istraživanja Top 100 u Velikoj Britaniji), sluša je više ljudi nego ikad u istoriji, ali ona manje znači nego pre. Hit pesma je danas samo jedna od boja života, a nikad i nikako ne – nešto veće od njega.

Kažu da je od muzike ostalo samo pakovanje, koje je sad važnije od onog što se u njemu nudi. Nažalost, ideologa sveopšte potrošnosti – ne misle svi tako. Upravo suprotno je istina – sada, kad svi umeju da naprave savršeno pakovanje, smislen sadržaj koji emotivno ispunjava neslućeno je važniji i traženiji nego ikad.

Najbolji primer za to je nemačka grupa Rammstein, čiji je novi, istoimeni album objavljen posle desetogodišnje pauze. Dosad se ne pamti da se neki sastav vraćao posle jedne decenije i doživljavao globalne panegirike – ne samo što su kritike veoma pohvalne, nego su u rodnoj zemlji čas posla dosegli status najprodavanijeg muzičkog izdanja u ovom milenijumu. To se ranije dešavalo samo najvećim imenima na svetu, već odavno priznatim veličinama, čiji "povratak" onda nekako i nije povratak, nego potvrđivanje sopstvenog mesta na tržištu, kao i u istoriji pop kulture.

U slučaju Rammsteina, sve je veoma specijalno – kao da je svet od 2009. do danas tek uspeo da ih stigne i doraste do onog što su opisivali u svojim često brutalnim pesmama i visoko ritualizovanim teatarski osmišljenim nastupima, oslonjenim na hiper-glasni industrial-metal zvuk, čijoj vagnerovskoj operskoj demoničnosti ne odolevaju milioni. U svetu posle Islamske države, koja je promovisala on-line pogubljenja kao sredstvo političke borbe, posle internet prenosa masovnog ubistva u džamiji na Novom Zelandu, posle dizanja u vazduh ljudi na izlasku sa koncerta Ariane Grande u Mančesteru, posle brojnih napada kolima na pešake u raznim gradovima širom sveta – Rammstein više ne izgledaju zlokobno, niti to mogu biti.

Stvarnost je opet strašnija od bilo čega što rok grupa može da ponudi, čak i najjezivija.

GEOPOLITIKA POP KULTURE

Možda je tajna u istočnonemačkom poreklu i berlinskom odrastanju svih šest članova grupe, možda u činjenici da se od osnivanja pre tačno 25 godina nisu

Foto: Rammstein promo

rastajali, pa s primerenim ponosom funkcionišu kao vojna jedinica – impresivna posvećenost poslu koja danas nije više standard, njihov je kredo. Ali je sigurno da se geopolitika pop kulture drastično promenila u poslednjoj dekadi, post-Psy i "Gangham Style": ranije nikad nije dopuštala da bend koji peva na nemačkom stigne dalje od... Austrije, a Rammstein su sad sa lakoćom postali prvi bend koji peva na jeziku Getea i Hitlera među prvih deset na top listi u Velikoj Britaniji, tom srcu globalne estrade.

Svesnom odlukom da na novom albumu povežu hevi metal i EDM (electronic dance music, kao najpopularniji muzički žanr današnjice), Rammstein su konačno došli do mejnstrim formule koja će ih pretvoriti u jedan od najvećih modernih rok bendova, nešto nalik na Metallicu industriala. Jer ovo je njihov "Black Album", tačka na kojoj su – slično ovim titanima metala – iz žanra izašli na videlo celom svetu, zauzevši stadione širom planete za potrebe predstojeće turneje.

Bez suvišnog objašnjavanja, Rammstein sada predstavljaju ogledalo ovog ružnog sveta u kome više nema univerzalnih, opštevažećih istina, i gde se lično iskustvo nameće kao jedino merilo vrednog pomena. I ako je već tako, oni nam kao u kratkim vestima daju mogućnost da proživimo ekstremna iskustva koja drugačije ne bi, kroz prihvatljiv medij rok muzike i tutnjajući ritam što pocrtava silinu adrenalinskog udara jer možda radimo nešto zabranjeno. U suštini, potpuno u duhu rokenrol tradicije koja traje decenijama, zaoštrena od devedesetih do ivice prihvatljivosti, sa pojavama kao što su Slipknot ili Dimmu Borgir, te gomilom *death metal* sastava između – Rammstein joj samo daju odgovarajuće moćnu teatarsku prezentaciju u ovim razbijenim vremenima.

Spot za njihov prvi singl sa novog albuma – "Deutschland" – odličan je primer; iskustvo koje generacija odrasla od devedesetih naovamo ima sa Nemačkom svakako je ambivalentno, kao i storija ovog neospornog hita. Iza svake predstave nemačke moći, kojom počinje kadar, stoji neko ubistvo, kao da krv mora pasti da bi se Nemačka osećala dobro. U savršeno dizajniranom i koreografisanom spotu slike se urezuju u pamćenje, od kasapljenja rimskih vojnika u klopci za Varove legije u Teotoburškoj šumi, preko krvožednih srednjovekovnih kraljeva ili ilegalnog boks meča na početku XX veka, pa sve do pogubljenja Jevreja u koncentracionim logorima, Rammstein nam kroz tekst pričaju dugu priču o »

Foto: Universal / G. Karp

zemlji koja traži ljubav, ali ju je tako teško voleti. Onom kome nije jasno zašto objašnjenje je na ekranu.

Sva konfuznost odnosa prema sebi ovde dolazi do izražaja, otvarajući pitanja koja u Nemačkoj vise u vazduhu, ali ih niko glasno ne postavlja. To je zemlja koja više ne veruje ni umirujuće konzervativnoj Angeli Merkel, ni svojim obožavanim, tako zastrašujućim prijateljima Amerikancima, a bogami ni Evropi koju su stvarali, između ostalog, i svojim žrtvama – štaviše, sad se plaši da je Evropa velika prevara u kojoj će se sve nacije smešati i pretopiti u jedno, ne ostavljajući od Nemačke ni malo n. Na glavno pitanje koje ovaj spot dokumentuje – ko smo i kuda smo krenuli – ne nudi se odgovor, ali se jasno konstatuje odakle je Nemačka došla, sabirajući taloge pogrešne istorije kroz koju je prošla.

A što se tiče latentnih optužbi da ovaj bend ima skrivene pronacističke sklonosti – budući da ulogu Germanie ovde igra prelepa crnkinja (glumica Ruby Commey, rođena u Berlinu) – sad je više nego jasno da u nekom budućem fašizmu neće biti mnogo mesta za Rammstein.

STADIONI, DOLAZIMO DA VAS SPALIMO

Ako je uloga današnjeg benda prevashodno da bude "hit mejker", pravi "dobru zabavu", "drži publiku na nogama", ponudi "iskustvo" koje drugi ne mogu, Rammstein totalno odgovara ovim standardima, i tu je da sve to postigne svojim mišićima. Nošeni pravom vatrom na bini a ne digitalnim efektima, članovi ove grupe donose dah zaboravljene stvarnosti koja oprlji svakog ko joj se neoprezno približi izlazeći iz svog malog internet zabrana.

Za razumevanje Rammsteina od neobične važnosti je shvatiti njihovu poetiku vatre. Vatre kao sile pročišćenja, vatre kao ultimativnog izazova telu, vatre kao sinonima za neutaživa osećanja. Katarza i čišćenje, za Tila Lindemana, njihovog frontmena, stalna je poruka grupe. On nosi posebno zaštitno odelo na sceni, njega vatra obliva, kroz nju prolazi sve u nameri da iz zapaljenog kerozina izađe kao nov čovek, koji je nešto stvarno doživeo.

Ovaj ekstremni cirkus predstavlja pravi okvir za živo prezentovanje ekstremnih tema kojih su njihove pesme pune, te mešavine istraživanja seksualnosti, društvenog angažmana i provociranja malograđanske mašte – što je igranje vatrom samo po sebi. Sadomazohističke inspiracije, sučeljavanje života i smrti, željenog reda i dekadencije, zajedno daju jednu makabričnu romantičnu viziju i zapitanost nad sudbinom. Njihove pesme uživo nude telesno iskustvo, pomerajući kosti i tresući koštanu srž – to je koncertni nastup koji maršira ka vama dok vas ne pregazi, samelje, zapali i ostavi u krajnjem čudu. Podivljala predstava koja kroz stalnu polarizaciju emocija nosi svoje tvorce i publiku u novo, zajedničko iskustvo u kome ne postoje pravila. A tamo gde ne postoje pravila počinje čista sloboda u kojoj smo samo mi i naša odgovornost.

Estetika violentnosti, po kojoj su čuveni, ima odgovarajuću godinama pažljivo građenu tehnološku bazu iza sebe – Rammstein na turneje polazi sa svojom posebno konstruisanom čeličnom binom, šezdeset tehničara i najvećom pirotehnikom u biznisu, koja uključuje najmanje četiri cisterne avionskog goriva. Ali svi i tako dobro znamo da nema značajnog pop performansa bez preterivanja, po mogućstvu – eksplozivnog. Rammstein zato funkcioniše kao stalno paljenje Rajhstaga, pretećи da će srušiti kulise svega očekivanog i pretvoriti ih zasluženo u pepeo. S obzirom koliko se ljudi tome raduje na koncertima, možda tako i treba sa današnjim institucijama. Uostalom, poruka svetu sadržana je na omotu novog albuma – šibica koju treba upaliti.

Svet u ovakvom stanju treba još samo potpaliti, baš kako nam Rammstein-i kažu, i verovatno ne misle ni malo metaforično.

BRECHT A GO GO

I mada je na njihovom koncertu sve striktno isplanirano i preobučeno u glumačko ruho, jasno je da je osnovni utisak – utisak mogućnosti dosezanja ultimativne slobode, ukoliko se oslobodimo svih svojih inhibicija, stereotipa, strahova i ograničenja. Magija je u tome što je ova divlja neobuzdanost koju projektuju Rammstein, na neki način daleki rođak one iskonske društvene opasnosti koju je rokenrol nosio sa sobom, još od Elvisa.

Ne zaboravimo da je Elvis bio naročito uspešan u Las Vegasu – možemo biti sasvim sigurni da Rammstein posebno voli baš taj deo njegove karijere. Jer osnovno polazište grupe, ispostavlja se naročito na novom albumu, jeste – kabare. "Kabare" kao film, deo istorije, ali i punopravna berlinska tradicija.

I sa njim – zmijsko jaje koje se naslućuje.

Članovi grupe Rammstein sve vreme nastupaju u vidu crnih anđela što opisuju svet kao mesto opšte manipulacije, u kome se ne zna ko kome radi o glavi i gde su teorije zavere stvarnost, a bogati i siledžije uvek pišu sudbinu drugima. Inspirisani angažovanim vodviljem Bertolda Brehta, kreirajuću hevi metal pozorište u kome je sakupljeno višedecenijsko iskustvo ove vrste muzike i dodajući ličnu politički oštru nadogradnju – oni, u stvari, razobličavaju fašizam u trenutku njegovog nastajanja, dok je još u usijanoj glavi koja, navodno, ne trpi nepravdu i ne može da podnese nikakvu ljudsku različitost.

Sećam se jednog davnog intervjua, verovatno prvog koji je Bliksa Bargeld dao nekoj televiziji sredinom osamdesetih. Na pitanje kako bi opisao šta svira njegov radikalni sastav Einsturzende Neubauten, u vreme kad i termin "industrial" još nije bio zaživeo – izgovorio je sa ogromnim uverenjem: "Bluz, mi sviramo bluz". I bilo je tačno, oni su predstavljali novu liniju bluza, koja je opisivala industrijsku tugu, melanholičnu egzistenciju među samouništavajućim novogradnjama ("einsturzende neubauten", prim. aut.). Na isti način, verujem da bi Til Lindeman, na pitanje šta Rammstein u stvari sviraju, smrtno ozbiljno izjavio – "Kabare, mi smo samo jedan kabare".

Zato što se svet opet pretvorio u kabare. ¶

DRAGAN AMBROZIĆ

ZORAN STANOJEVIĆ

Preračunaj ponovo

Nije neobično da se oslonimo na Gugl mape kada lutamo nepoznatim gradom. Bilo da pešačimo ili vozimo. Gugl mape spasle su mnoge vozače od kupovine uređaja za navigaciju jer rade isti posao, samo još ažurnije. U nekim automobilima moguće je povezati ih sa glavnim ekranom "za zabavu" odnosno onim što smo nekada zvali "auto-radio". Ništa se tu posebno ne dešava, sem što vam je malo bezbednije da gledate u taj ekran nego u telefon koji u kolima nikako ne možete da postavite kako treba.

Normalno je i da Gugl mape pokazuju koliko je ograničenje brzine na putu na kojem se upravo nalazimo, pa i da nas upozorava ako smo prekardašili. Ali, sada se pojavila nova opcija. Mape vam pokazuju kojom se brzinom krećete iako na tabli imate savršeno dobar brzinomer.

Nije najjasnije šta će nekome ova informacija na telefonu budući da kompjuter u kolima računa štošta na osnovu vaše trenutne brzine. Recimo, potrošnju goriva, prosečnu brzinu u toku ovog puta i u istoriji automobila, ako to nekome uopšte treba. Neko je, međutim, procenio da bi to mogao da bude koristan podatak, takođe. Da li ga Gugl bolje čuva pa bi se u slučaju neke nezgode podatak iz telefona mogao iskoristiti na sudu? Možda, ali za sada nije bilo takvih primera. Tako da se sada, uglavnom, govori kako je to samo još jedna nepotrebna stvar koja je tu jer im se tako može.

Navigacija funkcioniše tako što vaš aparat pozicionira posmatrajući ga sa najmanje tri satelita. To je dovoljno da se vrlo precizno odredi lokacija, pa čak i brzina. Ali, lokacija može da prevari za nekoliko (desetina) metara, a kod brzine to baš i nije tako malo. Za razliku od staromodnog sistema u kolima koji to računa na osnovu obima točka i broja okreta i gde nema greške ni u milimetrima, ako se do te decimale meri.

Suština je u tome da Gugl želi da nas učini još zavisnijim od svojih servisa i uređaja. Telefon bi uskoro mogao da se "dokuje" u automobil i da u potpunosti zameni uređaj koji sada koristimo. Ima dosta prednosti, najpre, navikli smo na njega i u njemu imamo sve najznačajnije podatke. Plus smo se već izveštili u korišćenju. Samo je potrebno ograničiti video i igrice dok ste u vožnji.

Mogućnosti su mnogo veće, zapravo. Telefon bi vozača trebalo da obaveštava o svim događanjima na putu, gužvama i vremenskim uslovima koji ga čekaju, sve prikupljeno na osnovu komunikacije sa drugim uređajima koji se kreću istim putem.

Još interesantnije su informacije vezane za druge krizne situacije, recimo za zemljotrese. U trenutku dok se još drma, Gugl mape izbacivaće nam informaciju o tome gde je epicentar i koliko je snažan potres, možda čak i savet šta da radimo s obzirom na lokaciju gde nas je potres zatekao.

Isto tako bi mogli da se prate požari i druge prirodne nevolje, recimo da bi verzija na srpskom brzo preračunavala količinu padavina u poplave, uzimajući u obzir broj veš-mašina bačenih u kanal. I ja sam mislio da je šala. ¶

PRODAJA & PRETPLATA

ŠTAMPANO IZDANJE

	kurirom [Beograd]	poštom [Srbija]	običnom poštom [Evropa]	avionom [ceo svet]
6 meseci / 26 brojeva	5800 RSD	5500 RSD	110 EUR	170 EUR
12 meseci / 52 broja	11.600 RSD	11.000 RSD	210 EUR	325 EUR

INTERNET IZDANJE

	iz Srbije uplatnicom	iz sveta karticom
1 broj sa PDF-om	—	2,00 EUR
1 mesec / 4 broja sa PDF-om	—	7,00 EUR
6 meseci / 26 brojeva bez PDF-a	3250 RSD	29,00 EUR
6 meseci / 26 brojeva sa PDF-om	4500 RSD	38,00 EUR
12 meseci / 52 broja bez PDF-a	5375 RSD	46,00 EUR
12 meseci / 52 broja sa PDF-om	7250 RSD	63,00 EUR

Opcija **PDF** podrazumeva i mogućnost preuzimanja fajla u obliku identičnom štampanom izdanju. **ZABRANJENO JE DA VIŠE LICA UPOTREBLJAVA ISTI NALOG.** PDF fajl se daje na ličnu upotrebu registrovanom pretplatniku, fizičkom licu, i **ZABRANJENO JE DISTRIBUIRATI CEO ILI DELOVE FAJLA** bez prethodne pisane saglasnosti NP Vreme doo, Beograd. U sve dinarske cene je uračunat PDV. U sve cene pretplate na štampana izdanja uračunata je poštarina.

Uplatu možete izvršiti lično u prostorijama redakcije, radnim danima od 9.30 do 14.30h.

Ako ne možete doći u redakciju, potvrdu o uplati zajedno sa svojim podacima pošaljite e-mailom na adresu **prodaja@vreme.com**, faksom na broj 011/3238-662 ili poštom na Vreme, Kosovska 17, Beograd, sa naznakom za šta je uplata izvršena. Za internet pretplatu obavezno navesti e-mail za kontakt. Vašu e-mail adresu ne ustupamo trećim licima. Dinarske uplate izvršite u korist NP VREME na račun broj **160-302538-91**.

Za dostavu u inostranstvu, uplata u zemlji se vrši uplatom odgovarajućeg iznosa na naš dinarski račun, u dinarskoj protivvrednosti prema srednjem kursu NBS na dan uplate. Iz inostranstva možete izvršiti uplate za sva naša izdanja pomoću kreditne kartice na internet adresi **http://www.vreme.com/pretplata** ili direktno na naš devizni račun (za detalje obratiti se službi prodaje). Trajanje pretplate na internet izdanje određuje se datumski do isteka poslednjeg dana pred izlazak broja za koji pretplata više ne važi.

DOSTUPNO U DIGITALNOM FORMATU www.novinarnica.net

Usluge internet pretplate na Vreme vrši i *www.novinarnica.net* prema svom cenovniku.

Dodatne informacije u vezi s prodajom i pretplatom: telefonom, radnim danom od 10 do 14h: 011/3234-774 ili e-mailom na *prodaja@vreme.com*

NARODNI VEZ

ALEKSANDAR ZOGRAF

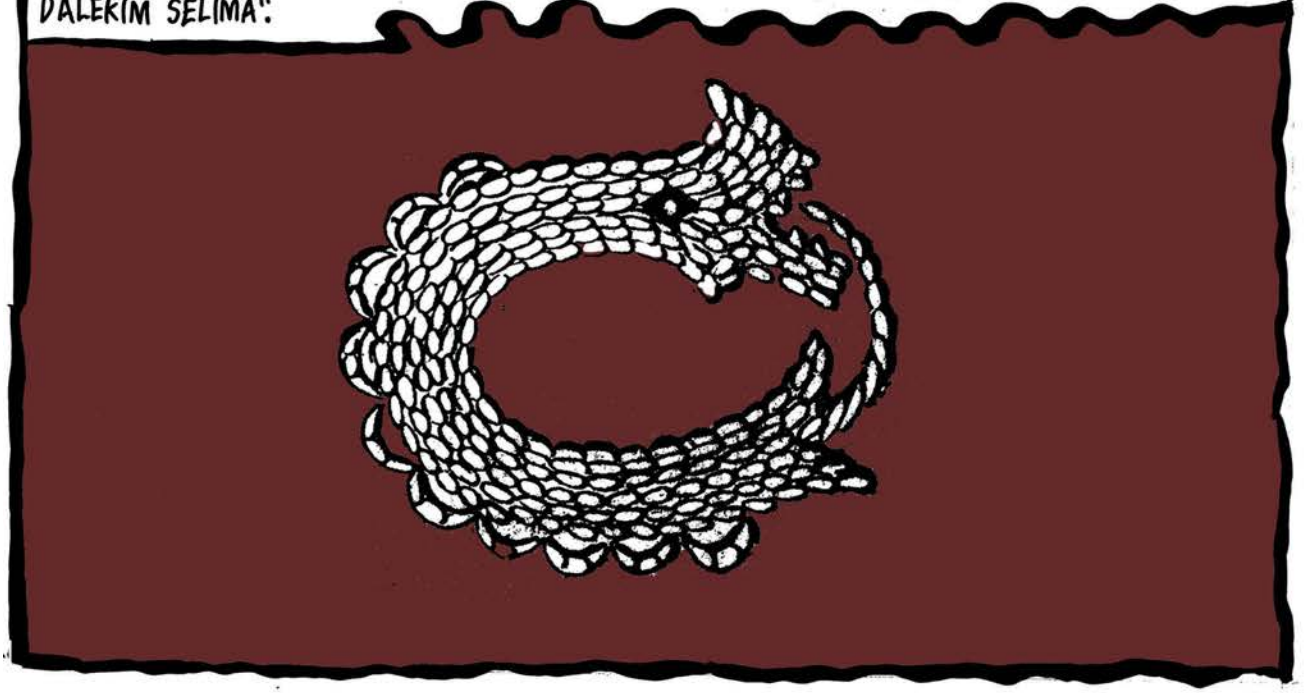
U SVOM SPISATELJSKOM RADU, JELICA BELOVIĆ BERNADŽIKOVSKA (1870–1946), SE BAVILA RAZLIČITIM OBLASTIMA – PEDAGOGIJOM, ETNOLOGIJOM I KNJIŽEVNOŠĆU. DANAS NEPRAVEDNO ZABORAVLJENA, ROĐENA JE U OSIJEKU, OD OCA SRBINA I MAJKE NEMICE. VRLO RANO SE BAVI JUGOSLOVENSKOM IDEJOM, ZBOG ČEGA JE BILA U NEMILOSTI OD AUSTRO-UGARSKIH VLASTI. NJENA KNJIGA "NARODNI VEZ" (NOVI SAD, 1933) PREDSTAVLJA PRONICLJIV POGLED U NARODNO STVARALAŠTVO OVIH PODRUČJA...

"ŽIVOT U LEPOTI! VEDRINA ZA OMLADINU!" – TAKO KLIČE MODERNI PEDAGOG. SA OVIM MODERNIM TEŽNJAMA MOŽE SE VRLO LEPO SPOJITI I NEGOVANJE NARODNIH NAŠIH STARIH ORNAMENATA."

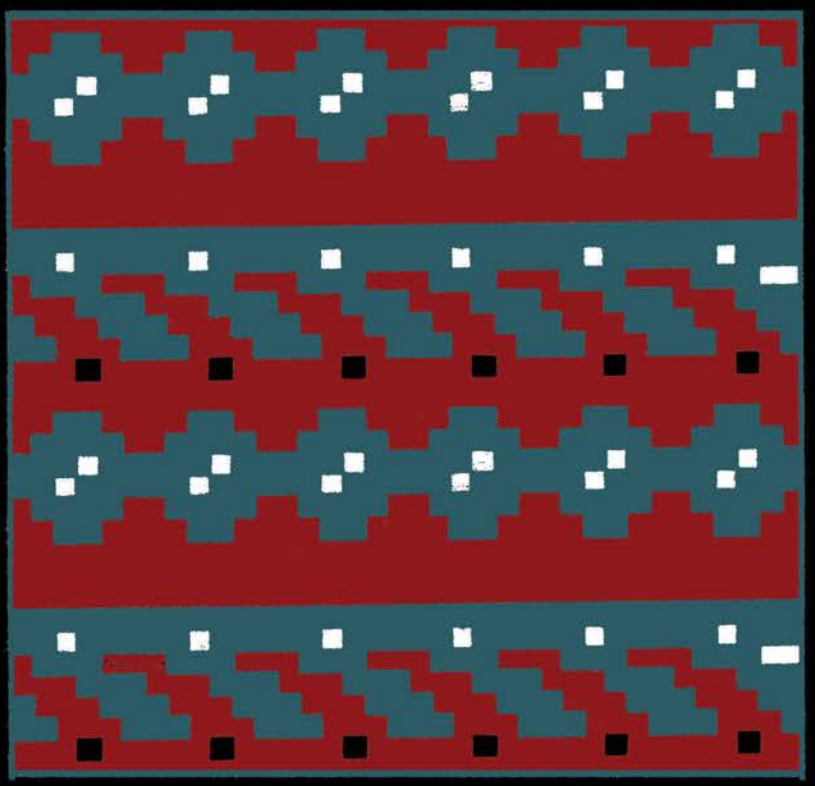
"NARODNI VEZOVI SU NEISCRPNA RIZNICA LEPOTE; U NJIMA JE VELIKI DEO INDIVIDUALITETA NARODNOG. U NJIMA SE OGLEDA BLAGA I PITOMA ĆUD JUGOSLOVENKINJE, NJEZINO POETIČNO I POSVE ORIGINALNO OSEĆANJE. KOD NAS SE RADI NA TOME DA RAZBUDIMO NA NOV NAČIN STARE, DANAS I PO SELIMA ZANEMARENE NARODNE DAROVE, KOJI ŽIVE SAKRIVENI JOŠ SAMO NEGDE U TIHIM PLANINAMA I DALEKIM SELIMA".

"NARODNE NAŠE VEZILAČKE ŠARE OČUVALE SU BOGATA SVEDOČANSTVA NE SAMO ISTORIJSKA, ČESTO PROLAZNA, NEGO I **PSIHOLOŠKA**, ČIJI SE ZNAČAJ NE GUBI NIKADA...

"ŽIVIMO LI SAMO U SADAŠNJOSTI? ZAR MI NE NOSIMO TAJNO U DUBINAMA NAŠE PSIHE I SVU PROŠLOST RODA SVOG? SVE MISLI I OSEĆAJE ODAVNO POKOPANIH VEKOVA? MI NE GLEDAMO U TIM ŠARAMA SAMO TAJNO PISMO, TAJANSTVENI RUKORAD OD SVIH ONIH BIĆA, OD SVIH PREDAKA NAŠIH, KOJI U NAMA NA NEKI NAČIN VODE PRODUŽENO, NEUMRLO BITISANJE, NEGO I NEŠTO MNOGO TRAJNIJE I DUBLJE".

Minđuše

Sa ove daljine sve mi po malo liči na ritual nekog tajanstvenog ženskog kulta – soba u predgrađu, sto sa četiri noge, ja, majka i nepoznata žena, jedna velika igla, jedan veliki pampur i male zlatne minđuše... Žena je bila lokalna babica, a od svega sam najslikovitije zapamtila jedino pampur. Služio je da se na njega nasloni resica uveta pre nego što će je babica probušiti iglom. Stisla sam zube, majka kaže da mi se par suza skotrljalo usput, dok su mi uvlačile minđuše. Kome je palo na pamet da mi posle teške operacije i traumatičnih meseci u bolnici, praćenih iglama u svim veličinama, za nagradu probuši uši, pojma nemam. Ćaletu sigurno nije, bio je ovo ženski posao. Biće da sam i sama poželela, tek u prvi razred sam pošla sa parom zlatnih minđuša.

Foto: Marija Janković

Brzo se zaboravio taj kratkotrajni bol, prve minđuše nosila sam skoro do kraja gimnazije – u zlatare nisam zalazila, Burdu kao izvor mode upoznala sam tek sa 17 godina i nisam mnogo ni marila ni znala kakvi se sve biseri i modeli mogu kačiti u uši. Pomama je došla malo kasnije. Tako sam prošla kroz egzistencijalističku fazu crnih rolki i ogromnih srebrnih alki jer se krenulo u preziranje žutog zlata, minimalističku fazu sitnih cirkona ko kapljice i još sitnijih lažnih biserčića, etno-fazu – što šarenije to bolje kada sam krenula da sama pravim svoje modele u omiljenim bojama, od glinamola od čije težine su se uši istezale i bridele.

Kada i kako je došlo do toga da i žene i muškarci krenu da buše sopstveno telo ne bi li ga ukrasili dodacima, zapitala sam se nebrojano puta kačeći svoje. Nemoguće mi je da poverujem da je sasvim slučajno parče lepe kosti završilo u resici uveta našeg davnog pretka lovca. Ovde sam najbliže verovanju u teoriju nekad čuvenog Fon Denikena o vanzemaljcima. Sjajni brod iz drugog sveta silazi sa neba, iz njega izlaze neki, kao ljudi, il bogovi kako ih naši preci vide i svi imaju u ušima blešteće ukrase. Mora da su preci mislili kako u tim ukrasima leži moć i kad nije ničega drugog bilo da im pomogne da do moći stignu, krenuli su da nekako i oni probuše uši. Oštrim kostima, za početak. Ostalo je već istorija.

A istorija i kaže da su minđuše najpre nosili samo muškarci i to da bi pokazivali prestiž, pripadnost plemenu, gusari da bi vrednošću minđuša platili sopstveni pogreb ako zaginu na moru, sinovi jedinci u jednom uhu da bi ih to odvojilo od svih ostalih u ratu i miru, u ponekim vremenima iz razloga sujevernih a najposle zbog pukog ulepšavanja, onda kada su minđuše dospele i u ženske uši. Naušnice, u našem jeziku – minđuše, poreklom verovatno od neke persijske reči koja ima veze sa ušima, u međuvremenu su postale parče nakita koje se ne kači samo na uši.

Minđuše u nosu sa Bliskog istoka proširile su se širom sveta, ušima je počelo da ponestaje mesta i par je polako prerastao u broj koji zavisi koliko ti je uvo veliko i koliko si spreman da trpiš. Bušenje ušiju postalo je pirsing, kačenje po svim delovima tela i sad to rade profesionalci da, kao, manje boli.

Boli, po malo i ne kao nekada – u pričama mojih pretkinja, uši su se bušile iglama raznoraznim, za pletenje i šivenje najčešće, a pamtim priču rođake da joj je majka probušila uvo vrhom minđuše, nimalo oštrim i da je bolelo do mozga. Al za lepotu se imalo istrpeti, i onda i sada. I platiti. Jer sa otkrićima plemenitih metala i još plemenitijih kamenčića postalo je pitanje prestiža u bogatih imati minđuše najjedinstvenije i od najskupljih. Cene komada koji se nalaze u raznim kraljevskim riznicama i tek ponekad zasijaju na svetlosti su one od kojih se vrti u glavi, mnogo više nego kad se uši buše.

Za nas obične ljubitelje ukrašavanja – zlatni komad, bižuterija, šljašteći ukrasi... nema mnogo razlike, samo da smo na neki način jedinstvene. Moja mlada rođaka često nosi neke sa šarenim perjem i perlicama skoro do ramena, izgleda zanosno ko afrička kraljica sa njima.

Ja sam posle onog prvog para rupica zaključila jednom da mi to nije dosta, sačekala prvu platu posle diplomiranja i priuštila još jednu, za početak. Moja majka, zapanjena tim neočekivanim iskakanjem van uobičajenog, krstila se levom i desnom, a otac, šeret, od koga smo krišom i ono prvo bušenje uradili, pitao je imam li dovoljno para. Imam, zašto, bila sam začuđena. Pa ako ti treba za još koju, evo, ja častim.

Nisam nastavila niz sledeći sopstveni najnoviji modni trend "manje je više". Sa približavanjem jednog jubilarnog rođendana, kad sam opet pretaminila u pravac neobuzdanog šarenog, pomislila sam – neka ide sve k vragu, daj još. I taman da se podvrgnem čarobnom pištolju, otkrijem minđuše koje izgledaju kao da sam izbockala uši heftalicom al šatro. Kupim, okitim se i postanem nakratko pripadnica nekog egzotičnog plemena i cvetnog kulta. Ne više nužno ženskog, jer smo nacifrani i sa minđušama manje-više svi, i mladi i stari, i žene i muškarci. I, ako ćemo pravo, meni smo tako okićeni baš lepi. Nadam se da nas vanzemaljci gledaju i prate i da smo ih bar u tome prevazišli ako smo sve ostalo, kao što izgleda, zeznuli. ¶

LJUBICA TURUDIĆ

XENIX FILM PREDSTAVLJA

Berlinale

OURS D´ARGENT

FESTIVAL INTERNATIONAL DU FILM DE BERLIN 2018

GRAND PRIX

LICE

REDITELJKA MALGORZATA SZUMOWSKA

U BIOSKOPIMA OD 13. JUNA

REDITELJKA FILMOVA **TELO I U IME...**

NOWHERE FILMOTEKA NARODOWA - INSTYTUT AUDIOWIZUALNY TVN KRAKOWSKIE BIURO FESTIWALOWE KINO ŚWIAT PIRAMIDA FILM DI FACTORY PLATIGE FILMS DREAMSOUND LEŚNODORSKI ŚLUSAREK I WSPÓLNICY PRODUCED BY MAŁGORZATA SZUMOWSKA „TWARZ" DISTRIBUTED BY POLISH FILM INSTITUTE

CAST MATEUSZ KOŚCIUKIEWICZ AGNIESZKA PODSIADŁIK MAŁGORZATA GORÓL ANNA TOMASZEWSKA DARIUSZ CHOJNACKI ROBERT TALARCZYK ROMAN GANCARCZYK IWONA BIELSKA MARTYNA KRZYSZTOFIK KRZYSZTOF CZECZOT KRZYSZTOF IBISZ

MAKE UP ARTIST WALDEMAR POKROMSKI COSTUME DESIGNER KATARZYNA LEWIŃSKA JULIA JARZĄ-BRATANIEC PRODUCTION DESIGNER MAREK ZAWIEROCHA SOUND BY KACPER HABISIAK MPSE MARCIN KASIŃSKI MPSE MARCIN JACHYRA EDITED BY JACEK DROSIO ORIGINAL MUSIC BY ADAM WALICKI

DIRECTOR OF PHOTOGRAPHY MICHAŁ ENGLERT PSC EXECUTIVE PRODUCER INGA KROK PRODUCTION MANAGER BAGMARA BAGNECKA PRODUCED BY JACEK DROSIO MAŁGORZATA SZUMOWSKA MICHAŁ ENGLERT SCREENPLAY BY MAŁGORZATA SZUMOWSKA MICHAŁ ENGLERT DIRECTED BY MAŁGORZATA SZUMOWSKA

memento films NOWHERE FINA kbf KINO ŚWIAT DI FACTORY PLATIGE FILMS DREAMSOUND [ław] EURIMAGES MEDIA MCF

Delta DMD jedan je od vodećih distributera robe široke potrošnje koji objedinjuje usluge prodaje, brend menadžmenta, logistike i merčendajzinga.

Distributivni centri

DC Nova Pazova
Prva centralna radna 4
Tel. +381 (11) 33 14 329

DC Novi Sad
Šumadijska 16a
Tel. +381 (21) 42 02 25

DC Čačak
Nikole Tesle 44
Tel. +381 (32) 55 76 090

DC Niš
Čamurlijski put bb
Tel. +381 (18) 45 85 821

DC Podgorica
Vladike Ruvima II Boljevića 22
Tel. +382 (20) 89 13 93

DISTRIBUCIJA VREDNA NAJBOLJIH

DELTA DMD

www.deltadmd.rs

VREME

Copyright © NP Vreme, Beograd

Upotreba materijala iz ovog fajla u bilo koje svrhe osim za
ličnu arhivu dozvoljena je samo uz pisano odobrenje NP Vreme

PDF IZDANJE RAZVILI: Saša Marković i Ivan Hrašovec

OBRADA: Marjana Hrašovec